Tee viib JÄRVENI

HELGA PÄRLI

TEE VIIB JÄRVENI

HELGA PÄRLI

TEE VIIB JÄRVENI

„PÄEVALEHE" ROMAANIVÕISTLUSEL A. 1939
II AUHINNAGA KROONITUD ROMAAN

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS
1940

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk 2. 1940.

Professor Peeter Karste loeb veel kord üle oma reisipakid. Neid on seitse. Ta püüab seda arvu meeles pidada, sest mis siis, kui ta mõne paki unustab ja omnibus ta varandusega edasi sõidab? Muidugi on mitmesuguseid võimalusi sõidukisse unustatud pakkide tagasisaamiseks. Kuid sellised head võimalused ei seltsi harilikult Peeter Karstega. Tal on juba kogemusi niisuguseis asjus. Kui Peeter Karste näiteks rongile rutates leiab, et ta on unustanud vihmavarju, siis sellele järele minnes unustab ta harilikult kohvrid. Ja kui ta siis veel kord tagasi läheb, et kohvreid tuua, siis unustab ta jälle vihmavarju. Aga kui ta mõnikord siiski niihästi vihmavarju kui ka kohvritega rongile jõuab (muidugi mitte enam sellele, millele ta kord hakkas minema), siis unustab ta selle tähtsa eseme — vihmavarju nimelt — vagunisse varna. Peale mitmekordset telefoonimist sõlmjaamadesse teatatakse talle viimaks piirilinna raudteejaamast, et teatud rongist on leitud kolm vihmavarju, mis kõik on paigutatud sama piirilinna raudtee-leiubüroosse, kus peale juba mainitud kolme vihmavarju olevat veel nelikümmend kolm sama liiki eset, millede hulgast härra professor võivat lahkesti oma otsida. Võib-olla leidub iga suurema jaama leitud asjade osakonnas

mõni Peeter Karstele kuuluv vihmavari? Seepärast ongi Peeter täna nii ettevaatlik. Vähimalt suvitama sõites tahab ta ilma äpardusteta pärale jõuda.

Ja ongi nii, et Peeter täna saab kõik oma seitse pakki koguda enne kui omnibus edasi sõidab. Esimest korda sõidukist välja astudes ta muidugi unustab vihmavarju, kuid ta märkab seda varsti. Üldse see vihmavari. Saju ajal ei kasuta Peeter teda peagu kunagi, sest ta unustab, et see ese tal kaasas on. Teinekord läheb Peeter meelega välja ilma varjuta. Tema arvates ei või sel päeval milgi tingimusel sadama hakata. Kuid siiski tuleb Peeter koju särgini läbileotatuna. Järgmisel päeval on hommikusel taeval pisikesed pilvekesed ja Peeter võtab võiduröõmsalt varju kaasa. Lõuna ajal kõmbib ta kõrvetavas päikeses tagasi ja inimesed, kes teda näevad, muigavad: imelik vanamees, kannab sellise kuumusega vihmavarju kaasas. Ja kodus avab ta noor naine Hele-Mall heledalt naerdes ukse ja naerab veel kaua, lõbusalt ja nakatavalt, ning ütleb:

„Peeter, noored lilletaimed aias vajavad vett. Homme peaksid sa ilma vihmavarjuta välja minema.“

Peeter teeb solvunud näo, kuid kaua sa ikka mossitad, kui su kõrval naerdakse nii armsalt ja nooruslikult. Peeter oskab juba nooruslikkust hinnata. Ta ise on varsti kuuekümnene, kuid see naerja, sel puudub veel mõni aasta kolmekümnest.

Sellest naerjast mõtleb Peeter Karste, kui ta seisab aleviku postkontori ees ja kui talle meenub,

et pansionist lubati eile keegi omnibuse vastu saata, keegi, kes aitaks härra professori pakid kohale viia. Peeter vaatab ringi. Ta ei märka kedagi, kes võiks teda oodata. Ainult üks umbes kümneaastane plikake astub arglikult ta juure ja küsib: „Kas pansioni?“

See ongi siis see abiline. Temale ei julgeks Peeter anda muud kui oma kõige kergema paki. Kuid plika muutub julgemaks, haarab Peetrilt poole kandamist ja asub minema. Ega tema ole mõni linnaplika, kes selle või teisega ei saa hakkama!

„See tee viibki järveni, kohe meie maja juure,“ seletab tüdruk, kui nad sammuvad mööda puudest varjatud rada. Ja juba paistabki järv, ühelt poolt puudest ja põõsastest ääristatud, teiselt poolt kõrkjane ning lage.

„Kes siia järve upub, seda ei leita enam kunagi,“ seletab plikake ja näib olevat uhke, et ta elab just sellise järve kaldal.

Peetrile ei meeldi jutud surmast, eriti mitte päeval, kus ta alustab suvepuhkust.

„Kas siin järves kalu on?“ küsib ta.

„Küll, kui keegi püüda viitsib.“

Peeter Karste viitsib. Ta koguni armastab õngesporti. Ega ta küll palju kalu veeriigist ole välja meelitanud, kuid just eile ostis ta „Õngesportlase käsiraamatu“, võib-olla veab tal selle suvepuhkuse kestes paremini kui seni.

„Vaat' see seal ongi meie maja,“ näitab tüdruk järvekääru tagant paistvale ühekordsele pööninguga majakesele.

Peeter on oodanud küll suuremat ehitust, sest kuidas võis säärasesse pisikesesse üheperekonnaelamusse mahtuda pansion?

Kuid pärale jõudnud, märkab Peeter mäenõlvakul veel teist majakest. Seal asetseb sepikoda ja selle peal söögisaal. Kui järveäärne maja on mõeldud ainult suvitajate paigutamiseks, ilma igasuguste üldruumideta, siis võib temas ju kümmekond inimest peavarju leida.

„Tore," mõtleb Peeter eneses, „ideaalne korraldus. Söögiruum eluruumidest hoopis eraldatud. Nii peab olema õige suvitamine."

Kuid kauaks ei jatku seda rõõmu. Kui Peeter tütarlapse järel majakesse astub, näeb ta, et köök asetseb siiski samas majas tubadega, ja et tema, Peetri, tuppa ei pääsetagi teisiti kui ainult läbi köögi. Kuid praegu on köögis vaikus, ainult laisk kass istub laua all ja vaatab uustulnukale natuke etteheitvalt otsa.

Tütarlaps, ta nimi on Irja, juhatab Peetri päikesepaistelisse tuppa, kuhu jätab külalise üksinda.

Peeter on õnnelik. Ometi kord on ebamugav reis lõpnud, läbi kootud kardinate tungib päike, akna taga särab järv, kuski õues kokutavad unised kanad ja üle järve lõõritab kaunihääleline karjaplika. See viimane meenutab Peetrile üht teist lauljat, seda, kes tuleb varsti siia temale, Peetrile, järele, seda, kes oskab nakatavalt naerda ja ütelda:

„Peeter, kui sa välja lähed, võta vihmavari kaasa, tahaksin täna päikesevanni võtta."

Nurgas asetseb suur riietekapp.

„Milline korralik tuba," mõtleb Peeter ja avab kapiukse. Ta pettub, nähes, et see pole siiski temale tarvitamiseks mõeldud, sest kapis ripub puhastamata tuletõrjuja vormiülikond, naise roheline siidkleit ja lilledega kaunistatud õlgkübar ning kapi nurgas konutab raske vanaaegne püss.

Peeter riputab oma riided seinal asetsevale varnale ja mõtleb eneses, et kahjuks pole tal siin maakohas põhjust kärbeste pieteeditunnet kõrgemalt hinnata kui mujal. Ta lepiks kuidagi sellega, et peab riideid hoidma seinal, neid saab ju paberi või riidega katta. Kuid teda häirib teadmine, et temale määratud toas asetsevad sellised tema hingeelule võõrad esemed, nagu mingisugune vormiülikond ja püss.

Kuid see pole veel midagi! Peeter pole saabumise rõõmus märganudki, et toas asetseb veel üks üldkasulik, kuid närvesööv ese. Selle olemasolust saab Peeter teadlikuks alles siis, kui ta võppub selle teravast helisemisest.

Peeter on parajasti pesuväel ega tea, kuhu kohmetuses käsi panna. Kindlasti pole telefonikõne määratud temale, Peetrile. Kuid kindlasti peab keegi selle kõne vastu võtma. Peeter ei saa seda teha, sest tema on pesuväel, ja niisuguses seisukorras ei luba ta delikaatsus kellegagi ühendusse astuda, isegi mitte traaditeel. Rutuga kahmab ta ülikonna ja hakkab seda uuesti selga ajama. Telefon heliseb uuesti, pikalt ja pealetükkivalt. Maal helistatakse

ikka pikalt, et inimesed kuuleksid helinat ka siis, kui nad viibivad maja läheduses väljas.

Peeter on juba peagu riietunud, kui ta suureks hämmastuseks tuppa tormab tütarlaps, hoopis vanem ja suurem kui see, kes tema, Peetri, siia juhatas. Peeter suleb parajasti nööpe, milledega kunagi ei tegelda daamide juuresolekul! Ta pöördub piinlikkuses akna poole ja püsib nii senikaua kui preili telefonikõne on lõpetanud. Siis kummardub ta ja sõnab:

„Vabandage, ma ei kuulnud teie koputamist, seepärast olin nii...“

„Oh, ega ma koputanudki,“ vastab tütarlaps andestavalt, „me oleme harjunud, et selles toas ikka elab mõni preili, ja siis me ei ole koputanudki. Hakka veel ootama, kuni ta vastab, kas on teine toas või ei olegi. Mul läks meelest ära, et täna tuli härra siia tuppa.“

„Pole viga, pole viga,“ pomiseb Peeter, nagu oleks t e m a l millegi pärast vabandada, „loodetavasti vabaneb teil lähemal ajal mõni teine tuba, koliksin siis heameelega ümber.“

„Ei tea,“ vastab tütarlaps venitades, „praegu on küll kõik toad kinni... aga mis teil siin viga, palju päikest, ja kui juhtuvad ilmad külmaks minema, siis saab köögist sooja lasta ja...“

Peeter ei ütle enam midagi. Võib-olla usub ta oma professorlikus elutundmatuses, et selle telefoni helisemine täna ebasobival ajal oli vaid suur eksitus ja et tulevikus ei juhtu seda enam kunagi. Peeter Karste on pärit haritud perekonnast, ta on eluaja

omanud õiguse oma toale ja rahule selles toas. Ta ei suuda uskuda, et leidub inimesi, kes üürivad suvitajaile puhkamiseks tube, kuhu pererahvas telefoni helisedes igal ajal võib koputamata sisse tormata.

Kuid Peeter peab kogema veel mõndagi, mis pole talle täiesti vastuvõetav. Ta märkab, et niihästi kööki kui ka naabertuppa viivad uksed kumbki pole lukustatavad ja et üks neist avaneb iseenesest, kui avatakse välisuks, teine aga kargab krigisedes praokile, kui astutakse Peetri toas teatavale põrandalauale.

Esialgu ei suuda see kõik Peetri leegitsevat suverõõmu kustutada. Ta riietub kiiresti lahti, seekord ilma segajateta, tõmbab supelmantli selga ja astub õue.

Sepikoja poolt läheneb umbuskliku urinaga pikakereline, lontkõrvadega, madalajalgne koer, niisugune, keda maal nimetatakse „taksiks“, kuid kel ehtsa taksiga on niisama palju ühist kui viimasel halva karikatuuriga enesest.

Selle „taksi“ nimi on Maksi ja ta on võõrastele üsna ebalahke, seletab juurerutanud Irja. Kuid peni lepib kiirelt igaühega, kes viskab talle kivi. Maksi nimelt on spetsialiseerunud visatud kivide tagasitoomisele, ja kuna kõik senised pansionärid kiviviskamisest on juba tüdinenud, näib uustulnuk Maksile päris lootustäratavana. Maksi teab juba, et vähimalt kahel esimesel päeval on suvitajad päikesest ja maaõhust joobunud, et nad siis meelsasti jooksevad koeraga ringi ja viskavad sellele kive. Seepärast lähenebki Maksi kurjakuulutava urinaga,

ise täis lootust, et uustulnuk Irja nõuandel enne viskab kivi, kui temal, Maksil, tarvitseb „tegelikuks“ minna.

Peeter armastab koeri, ka koerte karikatuure. Ta võtab õuelt kivi ja viskab selle söögisaali sihis. Maksi tormab visatule metsiku kiirusega järele, haarab selle jahikoera ahnusega hammaste vahele ja tuleb väärikalt Peetri juure tagasi. Sõprus ongi sõlmitud.

Nüüd nad lähevad kahekesi, Peeter ja Maksi, söögisaali tagant läbi mäeveerule, kogu aja pilluvad ja püüavad kive ja siis istuvad viivuks pingile, üks lõõtsutades, teine ohates.

Kolmele järvele võib siit vaadata. Ning igaüks neist on isevärviline ja iseilmeline. Üks neist on vaikne, teises virvendab vesi kergelt ja kolmas on nii tuhmjalt hall, et Peeter kaldub arvama, et homme võib vihma tulla. Kuid kõik oleneb muidugi järvi ümbritsevaist mägedest ja sellest, et päike hakkab vajuma.

Esmakordselt suvitab Peeter nii vaikses ja looduslikult nii kaunis kohas. Ja kui veel tuleb ta noor naine Hele, siis ei soovi Peeter vist enam midagi paremat.

Õhtul on Peeter juba uinumas, kui telefon heliseb. Pererahvast pole enam majas, nad magavad suviti ise laudalakas, sest maja on viimse võimaluseni suvitajaid täis. Peeter kargab voodist üles ja tahab telefoni juure minna. Kuid ettevaatamatult astub ta teatud, ümbruskonda mõjutavale põrandalauale ja uks naabertuppa kriuksatab praokile.

Kohe selle järele kostab kõrvaltoast vooruslik kiljatus. Tähendab, Peetri naabriks on daam. Kindlasti vanem daam, arvestades kiljatuse tooni ja seda, et õhtusöögilt puudus üks pansionär, arvatavasti seesama Peetri naaber, ja laskis ennast vabandada migreeniga. Peeter on omal ajal olnud ilus mees, ta on näinud palju naisi ja ta teab, et noortel daamidel on peavalu, neil pole kunagi migreeni. Ja ta teab, et noored daamid ei kiljata nii vooruslikult, kui juhtub avanema uks naabertuppa, kus elutseb härra.

Peeter vabandab, tõmbab ukse kinni ja astub uuesti voodi juure, hoolega vältides teatavat põrandalauda. Telefon ei helise enam ja Peeter unustab, milleks ta asemelt tõusis.

Parajasti kui uni hakkab tulema, jookseb rügement rotte üle lae sahvri poole.

„Et väikesed loomad ka niisuguse kolinaga võivad joosta, nagu oleksid neil saapad jalas," mõtleb Peeter leplikult. Ta arvab, et hallivatimehed lähevad toidukambrisse, söövad kõhu täis ja ruttavad tagasi magama. Kuid ei. Rotid jooksevad tundide kaupa ärevalt edas-tagasi, kes teab, mis tähtsaid õiendusi neil on.

Hommiku eel Peeter uinub. Kuid kella kuue ajal ärkab ta hirmsast prahvatusest ukse pihta. Pliidi alt tõmmatakse roobiga süsi ja iga tõmbe ajal käib roop vastu juba niigi praokil olevat ust.

Kui saaks silmad pestud enne kui telefon heliseb, mõtleb Peeter meeleheitlikult oma esimese puhkuspäeva hommikul. Ja kui see tal tõesti õnnes-

tub, astub ta võiduröõmsalt õue, istub majaseina ääres asetsevale pingile ja vaatab järve pilliroostikku, kus askeldavad kaks kurge.

Äkki tunneb ta, nagu näksaks keegi ta varbaid. Tõsi, väikese peaga peenejalgne koerakutsikas näib lõbustuvat ta moodsaist suvekingadest, mis jätavad varbad vabaks. Peeter naerab ja püüab oma varbaid säästa. Köögist ilmub Irja, istub Peetri kõrvale pingile ja seletab:

„See on Miki. Kui ta suureks kasvab, siis peame ta ära andma. Ema ei salli suuri koeri. Maksi juba kasvas liig suureks, selle ema veel jättis. Aga kui Miki kasvab veel natuke suuremaks, siis antakse ta kindlasti ära."

Miki kuulab veidi aega viltupöördud peaga Irja jutustust, hakkab siis jooksma ümber hoolitsematu lillepeenra, nagu tulnuks talle äkki meele, et ta peab hoolitsema selle eest, et ta keha ei saaks rahus kasvada.

Preili Salme, Irja vanem õde, seesama, kes eile käis Peetri toas telefoniga kõnelemas, jookseb köögi ja söögisaali vahet. Perenaine ise on juba mitmendat päeva linnas. Irjagi peab minema appi eine valmistamisele. Tema asemele ilmub aga Maksi. Ta on käinud järve kaldal vaatamas, kuidas kätte saada kivi, mille Peeter eile õhtul kõrkjatesse viskas. Maksi teeb nimelt ainult põhjalikku tööd. Ja kui üks visatud kivi peaks sattuma kuhugi, kust seda raske on taas leida, siis Maksi ei saavuta niipea hingelist tasakaalu. Peeter aga ei saa, õigemini ei taha, vaest neljajalgset selles töös

aidata, sellepärast istuvad nad nüüd mõlemad veidi laisalt ja ootavad kutset hommikueinele.

Teisedki pansionärid hakkavad ärkama. Ilmub õuele noorpaar, kes elab pööningukambris. Igaüks, kes neid verinoori vallatuid inimesi näeb, kahtleb selles, et nad on abielus. Miks nad muidu on ilmselt hirmul, kui pererahvalt kuuldub, et tuleb keegi uus suvitaja? Nad küsivad ruttu:

„Kust? Kas pealinnast?“

Miks kardavad nad pealinnast saabuvaid suvitajaid? Nende nimesid ei tea keegi, nad oskavad esitlemisel ütelda midagi niisugust, mida võib kuulda nii ja teisiti. Lepaorul on selliseil paaridel hea, siin ei nõuta isikutunnistust ega suvitusmaksu. Siin pole õnneks veel Heakorra ja Kaunistamise Seltsi.

Hiljem märkab Peeter, et toas teisel pool kööki elutseb veel üks selline mitteabieluline paar. Need pole aga enam väga noored, nad oskavad teeselda abielulist tüdimust ja ükskõiksust. Sest nad mõlemad on juba abielus, ainult mitte teineteisega.

Siis tuleb abiturient, kes eelmisel õhtul viiulit mängis. Üsna noor, umbes kaheksateistkümnene, pisut kohevate juuste ja peente näojoontega. Sellega saab Peeter ruttu sõbraks. Ta armastab musikaalseid inimesi. Ta isegi on omal ajal viiulit mänginud, mängib nüüdki harukorril. Kuigi ta tehnika juba tunduvalt lonkab. Kui Kalle lubab, proovib ta mõnel õhtul, mida ta veel suudab. Kalle muidugi lubab. Talle meeldib see reibas vanahärra, kes riietub nii moodsalt ja kellest ei taha uskuda, et ta

on viiekümnenegi, kuigi ta ise ütleb end sügisel saavat kuuekümneseks.

Siis ilmub veel üks pansionär, keda nähes Peetrile kohe selgub, miks ta eile õhtul naabertoast kiljatust kuuldes veidi mõtlikuks jäi: see kiljatus kõlas tuttavlikult. Nüüd selgub, et mitte ainult tuttavlikult, vaid päris tuttavalt. Suurelillelises hommikukleidis ilmub maja järvepoolsest uksest Peetri esimene naine. See, kes eile õhtul vooruslikult kiljatas. Suuremustrilisi, kirevaid hommikukleite on ta alati harrastanud. Tuttavaid kohates on ta alati mõlemad käed ette sirutanud. Seda ta teeb nüüdki.

„Peeter, sina?"

Peetril pole mõtet salata, et see on tõesti tema. Kuigi nad pole kümnel aastal teineteist näinud. Ega inimesed pärast nelja- ja viiekümnendat eluaastat enam niipalju muutu, et naine, kellega oled viisteist aastat olnud abielus, võiks hakata uskuma, et sina pole mitte sina. Mida Peeter küll õigupoolest sooviks? Sest natuke saamatu ning seejuures ülitundelik ja teisi arvestav, nagu ta on, osutub talle muidugi raskeks suvitada praeguse naisega endise naise kõige lähemas naabruses. Piinlik ja otse vastumeelt talle on esitella Helele oma esimest naist. Kes teab, kuidas õrnema soo juures need suhted kujunevad? Peeter teab, et Hele pole kunagi armukade, — see poleks ka loomulik, arvestades Peetri kõrget vanust. Kuid see just võibki Peetrile ebameeldivaks muutuda. Sest Hele omab haruldase ande kõiki inimesi kiires korras endale sõpradeks võita. Sel noorel

naisel pole vist küll ühtki „teretutvust", nagu igaühel meist. Tema oskab esimesel kohtumisel inimestele nii lähedale pääseda, et pole enam juttugi mingist pealiskaudsest tutvusest. Kuid Peetrile poleks just eriti meeldiv, et Hele näiteks tema, Peetri, esimese naisega sobitaks lähema tutvuse. Peetri vanamoelise arusaamise järele oleks selline sõprus isegi sobimatu. Seda enam, et tema ise on alati tahtnud oma esimest abielu näha alatiseks lõpetatud ja minevikku kadunud elujärguna.

Kahekümne viie aasta eest nad abiellusid. Peeter töötas lootustandva noore jõuna kusagil välismaise ülikooli juures. Kuna tal oli korralik teenistus, hiilgavad tulevikuväljavaated ja õnnelik välimus, leidus palju neid kaasmaalasist ja võõramaalasist neide, kes ainsa käeviipe peale oleksid kergendusohkega ta naiseks saanud. Peeter, naiseilule ja igasugustele seltskondlikele lõbustustele väga vastuvõtlik, külastas mõnel vabal päeval järjest viit-kuut perekonda, kus olid meheleminekuealised tütred, üks kaunim ja andekam kui teine. Nii juhtus, et noormees kaotas selles lilledemeres orienteerumisvõime. Ja ühel suveõhtul, nõrgal hetkel, kui neiu mängis hämaras toas Chopini ja kui õhtune tuul tasa liigutas läbipaistvaid kardinaid, tegi Peeter abieluettepaneku ühele kirevamaist liblikaist, kes ta ümber keerlesid. Tulevase professori naiseks sai preili Noora — õigemini Leonoore — Silberstein, saksa nimega, kuid vene-mustlase maitsega noor daam, kes huvitaval kombel pärast pulmi näis hoopis teissugusena kui enne pulmi. Vähimalt Peetri arvates. Tü-

tarlaps, kes enne kihlust näis armastavat tõsist muusikat, kes igatses karja väikeste laste järele ja hindas üle kõige puutumatut loodust, harrastas abielunaisena tantsuviise, vihkas pisikesi lapsi nende kisa ja muu tüli pärast, mis nad tegid, ning looduse vaikust pidas ta lihtsalt igavaks. Juba esimesel abieluaastal taipas Peeter, et ta oli „sisse veetud" tütarlapse poolt, kes mehi küllalt hästi tundis, et ennast kriitilistel silmapilkudel näidata just niisugusena, nagu päevakorral olev mees oma naist oleks näha soovinud. Kaua aastaid oli Peeter kannatlik. Ta vaikis naise närvidele-käivate kirevate riietusesemete puhul, ta lubas naisel suvitada kuurortides ning otsis ise vaikseid maakolkaid. Ta loobus naise soovil lastest kui tülikatest olevustest, ta ei sundinud naist headele kontsertidele kaasa tulema ja ta ei lasknud elukaaslase kõiki häid õpetusi kõrvust mööda libiseda. Kuid lõpuks, kui naine pärast enam kui kümneaastast abielu hakkas kaeblema, et ta olevat oma elu ilusaimad aastad ohverdanud mehele, kellelt ta ei leidvat arusaamist, et ta polevat kunagi elus õnnelikuks saanud ning et leiduvat inimesi, kes suutvat ja tahtvat teda paremini mõista kui tema praegune mees, vihastas Peeter ja tegi üsna järsul toonil naisele selgeks, et mingu ja otsigu oma õnne, takistusi selleks polevat mingisuguseid. Naine, nähes, et lahutus oli Peetrile peagu teretulnud, otsustas esialgu ikkagi mehe juure jääda. Kuna aga Peeter ka pärast viimaseid ähvardusi oma elukombeid ei muutnud, vaid ikka elas oma tööle, muusikale ning loodusele, tüdis naine lõplikult ja abielulahutus tuli

toime lühikest aega enne seda, kui neil oli põhjust pühitseda nende abielu viieteistkümnendat aastapäeva.

Irja lööb haamriga vastu sepikoja uksel rippuvat plekki. See tähendab, et hommikueine on valmis.

„Kuidas oled elanud?“ küsib kirjus hommikukleidis daam.

„Tänan, hästi,“ vastab Peeter viisakalt.

Nad astuvad söögisaali. Ruum on jahe. Daamid tõmbavad hõlmad koomale ja väristavad õlgu: prrrr... Nii teevad nad igal hommikul.

Proua Eller, energiline proua pansioni parimast toast, vaatab nina kirtsutades kaetud lauda ja pahandab: „Muna ja jälle muna! Ära tüütab see igavene munasöömine.“

Kui neiu Salme tuleb kohviga, avaldab rahulolematu proua oma soovi toidusedeli suhtes ka viimasele. Neiu Salme ei vasta midagi.

Peeter istub oma esimese naise kõrval ega tunne vähimatki isu. Noora aga ei tunne mingisugust piinlikkust. Ta kõneleb elavalt Peetri uuest abielust, millest olevat kuulnud, ja endagi uuest abikaasast ja selle pojast, kes olevatki tema, proua Noora, siinviibimise põhjuseks. See poeg nimelt kandideerivat Lepaoru vakantsele pastorikohale. Eeloleval pühapäeval olevat ta proovijutlus ja sellelt sündmuselt ei taha proua Noora muidugi puududa. Seda kõike kuuldes hakkab Peetergi oma naise uue elu vastu huvi tundma. Esiteks paneb meest imestama, et naine on hakanud oma võõraspoja eest emalikult hoolitsema. Muidugi pole see

nüüd enam nii raske, nagu väikeste lastega, poiss peab ikka juba täismees olema, kui ta pastoriks on saanud. Teiseks: Lepaoru kogudus on kuulus ju üle maa, kuna ta juba pikemat aega on ilma hingekarjaseta. Sest et kogudus pole ühegi pastorikandidaadi poolt. See ainus, keda kogudus pooldaks, ei saa vanade poliitilist laadi pattude pärast Lepaorule kandideerida. Nii on peetud juba mitmeid pastorivalimisi, küll skandaalidega ja ilma, kuid juba mitmel aastal pole ükski hingekarjane võinud rõõmu tunda Lepaoru kauni, ruumika ja rikka kirikumõisa hüvedest.

Siis proua Noora võõraspoeg loodab siinse jõuka ja suure koguduse südant võita?

Peeter hakkab selle võõraspoja vastu huvi tundma. Proua Noora on sellele noormehele märgatavalt uhke, ega ta muidu oleks tulnud siia mahajäetud maanurka suvitama, kas või lühikeseks ajakski. Tema, kes omal ajal häbenes, kui pidi Peetriga veetma mõne nädala kohtades, mis ei kuulunud kuurortide nimestikku!

Muidugi, ega siin, Lepaorul, pole midagi, mis suvitamise vähegi vastuvõetavaks teeks. Proua Noora on juba mõned päevad siin elanud ja ta oleks juba ammu ära sõitnud, kui ta ei ootaks oma võõraspoega, pastorit. Muidugi tema, proua Noora, oleks võinud tulla Martiniga ühes ja ööbida temaga kirikumõisas. Kuid proua ei taha olla kuidagi esiletükkiv. Kirikumõisasse asub ta alles siis, kui Martin on juba koguduse poolt valitud. Et just tema võõraspoeg valitakse, selles on proua peagu kindel, sest

noormehel on kõrge kasv, tumedad ja tihedad juuksed, kõlav lauluhääl ja ta oskab inimestega hea olla. Mida peaks siinne kogudus veel rohkem vajama?

Pärast hommikueinet ei tea Peeter, kas ta peaks oma endise naisega koos midagi ette võtma, või tohib ta üksinda mägedele minna. Viimane moodus meeldiks talle enesele muidugi enam. Kuid proua Noora tahab veel Peetriga vestelda. Ikka sellest pastorist, Martinist.

Nad jalutavad aeglaselt mäele. Päike kõrvetab juba tunduvalt. Eessörkiv Maksi riputab oma keele välja nii pikalt kui võimalik. Hoolimata kuumusest näib ta solvununa, et Peeter ei viska talle niipalju kive kui tema, Maksi, tagasi suudaks tuua. Maksi ei salli hästi seda kirjus kleidis daami, kes juba mitmel korral on näidanud, et ta koertest suurt ei hooli, kes Miki varbanärimisele ikka jalahoobiga reageerib ja kes arvab, et ainuke neljajalgne, kes võiks inimeste eluruumides mingisuguseid õigusi omada, on kass Ants. Kass aga on Maksi arvates olend, kelle olemasolu ainult hädaga tuleb sallida. Kallale minna talle ei tohi, ta on ju oma pere liige! Teda võib vaid ignoreerida. Ja seda Maksi teebki. Sama üleolekuga käitub ta ka kirjukleidilise suhtes. Ta pöörab ikka jälle ootava pilgu Peetrile ja aina temale, nagu polekski mehe kõrval seda teist. Või kui Maksi just peab vaatama sinnapoole, kus kõnnib kirjulilleline, siis vaatab ta naisest „läbi".

Kõik naised olevat nutnud, seletab proua Noora, kui Martin pidanud jutlust, siis, kui ta olnud pealinnas suure koguduse juures prooviaastal.

Peeter kuulab vaikides. Tema isiklikult ei hinda pastorikutset kuigi kõrgelt ja neid, kes häälevärístamisega naiste pisaraid ergutavad, neid peab ta halvemaks teistest, kes päheõpitud troostisõnad, milledesse nad ise ei usu, toonitult koguduse ees maha leierdavad. Kuid Nooraga ei tasu vaielda. Tema arvates on kõik, mis inimeselt pisarad välja meelitab, hea ja ilus, ja kes samuti ei arva, see on tundetu puunott. Aga Peeter ei taha, et teda täna nimetataks puunotiks. Nii ilusal soojal ja valgel hommikul, kus kõik mäelt paistvad järved on sinised ja kus kured rõõmsalt nokutades sagivad roostikus. Peeter arvab, et ta on oma kõrge vanaduse kohta isegi natuke liialt tundlik, tema aastais ei tohiks inimene enam ainult ilusa hommiku tõttu nii seesmisest rõõmust täituda.

Kõik meheleminemisealiste tütarde emad arvestavat Martinit kui ihaldatavat väimehekandidaati. Prooviaastal olles polevat noormees suutnud kõiki küllakutseid vastu võttagi, jutustab proua Noora. Peeter muutub noore pastori suhtes järjest umbusklikumaks. Need värsked jumalasulased ilusate silmade ja tumeda juuksetukaga, need mõjuvad naistele nagu fakiirid, pole võimatu, et nad oma mõju suurendamiseks kasutavad mingisuguseid salapäraseid trikke.

Martin pidanud juba peagu kihluma ühe tuntud ärimehe tütrega, kuid tema, Noora, saanud veel viimsel silmapilgul sellest kavatsusest teada ja hoiatanud võõraspoega meeletut sammu astumast. Abiellumine vale ajal võiks ju rikkuda noore ini-

mese kogu karjääri! Sest milleks peaksid naised, kes õpetajat valivad, toetama mõnd naisemeest-kandidaati, kui sealsamas kandideerib poissmees, kellest heal juhul võiks saada mees või väimees? Nii jäänud Martini kihlumine üheteistkümnendal tunnil pooleli. Võib-olla seepärast, et poeg oma võõrasema arvamist nii väga hindas. Võib-olla aga ka seepärast, et uue pruudikandidaadina kerkis vaateväljale ministritütar. Pastor, kes on ministri väimees, tohiks oma karjääriga rahul olla.

Peeter pole oma naise võõraspojast enam kuigi heas arvamises. Ja see naine ise, ta on jäänud täpselt samaks, mis ta oli. Ikka täis tahtmist organiseerida teiste abielusid, ikka püüdev suhete poole „kõrgema seisusega“ ja alati vaimustuses sellest, mis kuulub tema isikliku omanduse hulka.

Omal ajal, kui Peeter esindas osakest sellest isiklikust omandusest, oli Noora seltskonnas isegi temast vaimustatud, kiitis teda väljaspool kodu ja luuletas talle külge omadusi, milliseid mehel polnud ja milliseid see kunagi ei soovinudki omada.

Põõsale laskub vares. Maksi tormab ta poole, kuid hoolimata oma pikast „taljest“ ei ulatu ta linnuni, kes näib seda küllalt hästi teadvat, sest kuigi ta näib veidi kohevana ja ilmselt kaalutleb, kas jääda või lennata uuesti minema, hiilgab ta teises silmas pisut pilklikku naeratust neljajalgse üle, kes ei oma tiibu ega suuda vallutada kõrgusi.

Pealelõunal lubab Noora veidi puhata, ja kuigi Peeter teeks meelsasti sama, kardab ta, et nad siis võiksid jälle ühel ajal majast väljuda. Sellest aga

tahab Peeter hoiduda. Ta tahab rahus suvitada. Pealegi on tal teha üsna asjalik käik. Ta kavatseb nimelt uurida, kas kusagil läheduses ei leidu mõnd väljaüüritavat tuba. Peeter tahaks pansionist ära kolida. Esiteks Noora ja Hele, teiseks telefoni pärast. See pole ikkagi õige puhkus, kui hommikul vara ja õhtul hilja pead võõra telefonikõne pärast voodist välja ronima. Ega ole väljavaates ühegi teise toa vabanemist lähemal ajal. Paari päeva pärast sõidavad küll Ellerid minema, kuid nende tuba on juba kevadel reserveeritud ühe ministri jaoks. Sellest ministrist on Peeter oma lühikese siinviibimise ajal juba nii palju kuulnud kõneldavat, et hakkab selle kõrge ametikandja vastu peagu midagi huvi sarnast tundma, kuigi ta muidu eht-teadusmehelikult ei hooli poliitilise ala sangareist.

Peeter jalutab üksindusest ja vabadusest rõõmu tundes kirikuni ja hakkab siis mööda suurt teed postkontorini minema. Tee ääres on päris uusi majakesi. Peeter peatub ühe juures neist ja küsib peenral kummarduvalt tütarlapselt, kas läheduses on mõni tuba välja üürida. Tütarlaps ajab enese sirgu ja vaatab Peetrile, nagu oleks see küsinud midagi hoopis ennekuulmatut.

Majake, kus asub apteek, on kaetud kollaka krohviga, pööningukorral näivad olevat tühjad toad. Peeter astub apteeki. Keegi linnaliku välimusega daam ostab parajasti ligniini. Apteekril on tööst karedad ja mustad käed, nendega rebib ta suurest pakist ligniinitükke ja viskab need räpakalt kaalule. Ikka ei kaalu kaup veel sajagrammilist vihti üles. Daam

vaatab närviliselt apteekri rahulikku toimetamist. Ta leiab vist, et apteeker on veidi ebahügieeniline. Kaupmees ise on aga enesega üsna rahul, kortsutab ligniini kokku ja pakib selle mingisugusesse vist juba tarvitatud paberisse.

Kui daam on lahkunud, läheb apteeker tagatuppa ja peseb käed. Peeter imestab, miks kaupmees seda enne ei teinud. Kuid kes teab, tööinimene ruttab aiatöölt apteeki ja tahab kundesid ruttu teenida ning unustab selle juures mõnikord pisiasjad.

„Mis ma härrale võin anda?“ küsib apteeker.

„Tahtsin ainult küsida, kas teil vahest pole siin majas mõnd tuba välja üürida?“

„Ei tea nagu olevat.“

„Ülemisel korral vist kedagi ei ela?“

„Ei tea elavat küll.“

„Ega teil kogu see katusealune ruum pööningu all ole, seal on ikka paar tuba ka?“

„On jah, kaks päris korralikku tuba.“

„Noh, need võiksite vahest välja üürida.“

Apteeker lööb käega.

„Mis nüüd üürida. Suvitajale küll ei saa, pole midagi sees.“

„Te mõtlete mööblit?“

„Eks mööblit jah.“

„Paljukest suvitaja vajab! Paar voodit ja üks laud, mõni nael seinale ja see on kõik.“

„Jah — noh, kust neid voodeid võtta?...“

Peeter läheb minema. Inimene, see apteeker nimelt, oleks võinud juba aastate viisi ilusat raha tee-

nida, kui ta oleks vaevaks võtnud lähemast linnast paar magamisraami tellida ja mõned linased kotid õlgi täis toppida.

Peeter läheb postkontorisse. Asutuse ülem, noor, helepäine mees, istub luugi juures ja kõneleb lihtsa maamehega. Maamehel on pudel käes, ta sirutab seda kontoriülema poole ja küsib kõva häälega:

„Kas siit saab liikvat osta?"

Helepäine mees vastab oma mõõdukal ja intelligentsel häälel, et apteek asetsevat mõni maja edasi.

„Ah ei saa või?" karjub maamees uuesti.

Noormees tuleb ametiruumist välja, talutab taadi ukseni ja näitab käega, kuspool on apteek. Siis tuleb ta vabandava naeratusega tagasi oma kohale ja küsib Peetri soovi järele. Peeter ostab mõned margid ja kõneleb jälle oma korterimuredest.

„Jah," vastab noormees kahetseva liigutusega, „korteri leidmine siin on üsna raske. Siinsed inimesed ei ole veel sellele tulnud, et nad oma katusekambrid võiksid suveks korda seada. Aga kui mõni linnast-tulnu nende tähelepanu niisugusele teenimisvõimalusele juhib, siis suhtuvad nad sellesse äärmiselt umbusklikult. Mul eneselgi on tuttavaid, kes tahaksid suveks siia tulla, kuid mul pole neid kuhugi paigutada. Pansionis on toad kesksuveks juba varakevadel kinni pandud.

Peeter on juba üsna õnnetu. Nüüd on hilja hakata uut suvituskohta otsima. Mis ütleb aga Hele, kui hommikul kella seitsme ajal telefon heliseb ja kui Hele tahab magada kaheksani?

Just hetkel, kus Peeter nukralt kavatseb lahkuda, tuleb postkontorisse Kalle.

„Kas teie pererahval, noormees, pole mõnd vaba ruumi?“ küsib postkontoriülem Kallelt.

Kalle elutseb puudest varjatud järveäärses majakeses pansioni lähimas naabruses, ta vanemad on majaperenaisega kuidagi lähemalt tuttavad. Võibolla annab see asi ennast kuidagi korraldada.

Uues lootuses läheb Peeter Kallega mööda järveäärset rada Kalle kodu poole.

Ning ilmnebki, et kui Kalle toob kaasa nii usaldusväärse isiku nagu seda on professor Karste, siis leiab majaperenaine ühe vanaaegse puuvoodi ja ühe magamisraami, mis paigutatakse katusealusesse tuppa. Kui aknale saaks veel midagi kardinataolist ette tõmmata, siis oleks Peeter üsna rahul.

Ta läheb kergel sammul pansioniperenaise juure, kes just äsja on koju jõudnud, ja kõneleb südamelt oma kavatsused. Perenaine on väga rahul.

„Eks ta ole, kui teil proua kah tuleb, abielurahva asi, eks see telehvon ole ikka segajaks küll. See tuba on ikka rohkem nagu üksikute jaoks,“ seletab ta. Lahkelt lubab ta nii Peetri kui ka selle homme saabuva naise toitmise eest edaspidigi hoolitseda ning täies arusaamises teineteisest viivad nad, Peeter ja pansionipidaja, Peetri pakid naabrimajasse.

Õhtulauas Peeter on kindel, et proua Noora, kuuldes Peetri korterivahetusest, ütleb pool-etteheitvalt:

„Aga, Peeter!“

Kuid Noora ei ütle midagi. Vist on ta viimase kümne aasta jooksul elus siiski veel midagi juure õppinud.

Jälle kõneldakse ministrist. Perenaine toob piima ja seletab veel korra, kuidas minister juba maikuus on palunud enesele hoida just seda kahe vedrumadratsiga tuba. Minister olevat nimelt eelmisel suvel siit läbisõidul pansionis einetanud ja tubasidki vaadanud. Talle olevat siin väga meeldinud.

Peeter kui kõige uuem pansionär peab enda kohuseks perenaise vaimustatud seletusele mõne viisaka sõnaga vastata. Teised on seda lugu ministrist juba nii palju kordi kuulnud, et nad vaid tüdinult vaikivad ja oma „siseministeeriumi" eest hoolitsevad.

Söögisaalist lahkumisel küsib proua Noora:

„Kas see pole sulle tülikas kusagilt kaugelt söögiaegadeks siia käia?"

„Mitte vähimatki. Elan siinsamas järvekaldal." Peeter näitab oma uuele kodule.

„Nii," vastab proua Noora ja läheb oma tuppa.

Õhtu pimenedes istub Peeter laudadest sillakesel, mis kõrkjate keskelt ulatub järvele. Ta näeb, kuidas apteeker vaheldumisi sõuab ja mingisuguseid kalapüügiriistu korraldab. Vastaskalda puiestikus kilkavad aleviplikad, üsna lähedal hüppab konn kaldaäärses vees. Ning lahtisest aknast kostab Kalle viiulimängu. Värin läbib vana noorusliku professori keha ja ta on õnnelik, et ta enam kaua ei tarvitse üksinda siin kuulata neid suveõhtu hääli.

Sest homme saabub Hele.

Kui Peetril midagi väga rõõmustavat on oodata, siis on ta kõigiga hea. Maksi saab peagu nii palju kivide järele joosta kui ta soovib. Miki võib karistust kartmata Peetri varbaid närida ja proua Noora võib talle hommikul aias kaua aega jutustada oma vööraspojast Martinist.

Kella poole viie ajal aga saabub omnibus. Peeter on juba kella nelja ajal postkontori juures ja jalutab seal edas-tagasi, vahete-vahel vaadates mäele, kust punane liiniomnibus peaks alla veerema. Muidugi ei saabu see sõiduriist Peetri ootamise tõttu täna minutitki varem kui harilikult. Ta jõuab pärale koguni hiljem harilikust, sest sõitjaid on tavalisest rohkem.

Peeter seisab bussi uksest tagasihoidlikus kauguses. Ta teab, et Helele ei meeldi, kui talle ukse juure vastu tormatakse. Muidugi pole Hele üksi. Ta kõneleb kahe noore inimesega. Üks neist on pikk, tume noormees elegantses ülikonnas, teine on üsna noor tütarlaps, lihtsas ja pisut kortsunud riietuses ning päikesest põlenud. Need kolm pole lühikesel sõidul veel jõudnud kõike südamelt kõnelda, nad seisavad sõiduki kõrval ja naeravad, noormees vabalt ja rõõmsalt, Hele närvlikult ja võõras tütarlaps häbelik-tagasihoidlikult. Lõpuks ometi ulatavad nad üksteisele käed ja Hele tuleb Peetri juure.

„Tere, Peeter," ütleb ta, „oled sina aga suvitamiseks pesa välja otsinud! Öösel hakka sõitma ja õhtuks jõuad alles pärale. Ja kõige koledam on see viietunniline ootamine selles unises pisilinnas. Kas suvitajate jaoks ei võiks üks buss hommikupoolel ühendust pidada?"

Seda Peeter ei tea.

„Loodetavasti polnud sul raudteesõidu ja bussisõidu vahel liialt igav?“ küsib Peeter luuravalt, ta nimelt on pisut armukade.

„Ei,“ vastab Hele, „õnneks kohtusin koolivennaga, kes tegi läbi sama piinarikka teekonna. Koos oli seda kergem taluda.“

Niisiis koolivend, mõtleb Peeter. Hädaohutum siiski kui mõni uus tutvus. Et näidata oma vähest huvi tolle mustapealise noormehe vastu, küsib ta:

„Kes oli see tütarlaps?“

„See oli Leida. Ta on just majapidamiskooli lõpetanud ja tuleb siia ühe pealinna perekonna juure teenima. Saime bussis tuttavaks.“

See on juba Hele komme, sõlmida tutvusi igal pool — sõidukeis, kauplustes ja juuksurite juures. Ta on hea tuttav kirjakandjaga, korstnapühkijaga, elektrijaama rahadekasseerijaga, raamatukogu ametnikega ja teatrite riietehoidjatega. Niisugust annet sidemeteloomiseks ei oma igaüks. Ning mõnikord on neist paljudest tuttavaist natuke ka kasu. Hele näiteks toob vabriku laost alati kleidiriide mõnegi krooni võrra odavamalt kui teised kauplusest ostes. Isikliku tutvuse tõttu saapakaupmehe tütrega saavad Peeter ja Hele mõlemad kingapaarilt paar krooni hinnaalandust. Mõnes muuski äris hoitakse niisuguse armsa ja lahke proua jaoks paremad palad, isegi Karstede kohviveski on ostetud Hele tutvuste tõttu otse esindaja käest, hulga odavamalt kui sama eset saadakse ärist.

Nüüd lähevad Peeter ja Hele mööda järveäärset teed. Mees kannab naise heledat kohvrit ja jutustab, kuidas ta pansionist minema on kolinud. Kas kõnelda ka oma esimese naise siinviibimisest?

Ega see saladuseks saa jääda, otsustab Peeter ja püüab näida võimalikult ükskõiksena, kui sõnab:

„Mõtle kui naljakas! Tead, kes ka siin pansionis suvitab? Keegi, keda sina veel ei tunnegi."

Hele osutab sellele tundmatule esialgu märgatavat huvi, kuid kuuldes, et tegemist on ainult Peetri esimese naisega, ei kingi ta sellele kõnele suuremat tähelepanu.

Peeter on veidi solvunud: Hele muidugi vist arvas, et saab sõlmida tutvuse peaministriga või riigisekretäriga. Kuid ega see suvituskoht olegi niisugune pesa, nagu alul näib. Peeter jutustab naisele ministrist, kes lähemal ajal pansioni saabuvat.

See juba huvitab Helet.

„Kas pansionis klaver on?" küsib ta. Ta vist tahaks ministri ees laulda, et oleks lootusi selle suure härra kaudu saada kutset esinemiseks mõnel esinduslikul õhtul. Hele mõtted on ju alatiselt oma karjääri juures.

Ei, pansionis pole klaverit. On vaid raadioaparaat, mis töötab siis, kui pansioniperemees oma kodusest jõujaamast selleks elektrit annab.

„Võib-olla ma saan kirikus laulda," ütleb Hele.

„Kas sa siis pead tingimata laulma? Kas sa ei võiks kord ka täielikult puhata?" arvab Peeter.

„Aga kui mul on võimalus esineda?"

„Pole ju näha mingisugust võimalust. Ega sa ometi kavatse iseseisvat kontserti anda?“

Ei, seda Hele ei kavatse. Ta teab, et ta on alles konservatooriumi õpilane ja et ta ei tohi liialt palju riskida. Kuid ta on kõnelnud noore pastoriga, kes eeloleval pühapäeval proovijutlust peab. Kuidas oleks, kui ta jumalateenistusel laulaks?

Peeter on mõne aja päris vaikne. Kuidas tundis Hele siis juba seda pastorit, seda Martinit, kellest Peeter viimaseil päevil on kuulnud nii palju kõneldavat.

„See koolivend, kellega ma koos sõitsin, see kandideeribki siia pastorikohale,“ seletab Hele.

Peeter kõnnib üsna vaikselt. Ta on lootnud idüllilistele tundidele selle vaikse alevikukese üksinduses. Kuid juba keeb Hele esinemispalavikus. Ja Peeter teab, et naine pole sõnakuulelik laps, kes mehe meeleheaks millestki loobuks. Hele on sündinud ainult kunstnikuks, mitte mehe-naiseks. Kui nad tutvusid, siis vaimustus Peeter esialgu just sellest kunstnikust naises. Ta kavatses Helet adopteerida, et talle, suure perega organisti tütrele, võimaldada kõrgemat muusikalist haridust. Kuid Peeter Karste polnud veel nii vana, et ta oleks suutnud puht-isalike tunnetega vaadata noort, temperamendikat naist. Nii juhtus, et Peeter ühel ilusal õhtul suures seltskonnas kuulutas välja enda kihluse Helega. Selle eest sai ta Helelt hiljem üsna tubli kõrvakiilu, kuid nad abiellusid siiski, sest pärast seda seika poleks seltskonnas nende isalik-tütrelikesse suhetesse nii-kui-nii enam usutud. Nagu pä-

rast nende abiellumist kaheldi nende abieluliste suhete olemasolus.

„Nii vana mees ja nii noor naine!“ sosistasid daamid kohvikus ja raputasid paljutähendavalt pead. Nende suureks mureks ei saanud nad kunagi teada, kas Karstede tõeline suhtumine teineteisesse oli mehe-naise või isa-tütre oma.

Seda ei tea Peeter Karste mõnel hetkel isegi. Kui Hele äkki istub järve kaldale püstitatud pingile ja koorib jalad paljaks ning astub sogase põhjaga vette, ei tea Peeter, kas keelata teda kui tütart, kes teeb midagi daamile mittesobivat ... või vaimustuda naise saledatest säärtest. Lõpuks ta otsustab olla kinnine. Kui Helel on jälle mõni esinemine südamel, siis vajab ta mõnikord mehe abi, ja kui ta abi vajab, siis on ta mehe vastu õrn. Ja Peeter tahaks ilusal suvepäeval saada Hele õrnuste osaliseks.

„Küll on hea paljajalu olla!“ hüüab Hele, kui ta mullasel teel Peetrile järele paterdab.

Peeter ei vasta. Tal on kaelas kõva valge krae ja jalas linnakingad. Muidugi ainult tänase tähtsa päeva puhul, muidu ta suvitamisel niisuguseid narrusi ei harrasta.

„Siin on siiski looduslikult päris ilus koht,“ ütleb Hele veel.

Juba muutub kenamaks, mõtleb Peeter ja vaikib edasi.

Hele tuleb nüüd üsna mehe kõrvale, võtab sukadkingad teise kätte, paneb oma vaba käe Peetri vaba käe alt läbi ja ütleb üsna pehmel toonil:

„Tead, Peeter, selle kirikus esinemisega on nii, et muidu oleks kõik korras, pastoril pole midagi selle vastu ja kogudusel ammugi mitte, kuid pastoril on võõrasema, see tuleb ka siia, õigupoolest ongi ta juba siin kusagil. Ja see on niisugune naisolend, et pastor arvas, et ta kindlasti ei taha, et ma laulaksin. Ei tea, miks?"

Peeter pigistab naise käe oma külje vastu. Nüüd tunneb ta Helele juba kaasa. Et isegi see tragi ja püüdlik noor laulja just Noora teele pidi sattuma! Viisteist aastat õppis see daam laulmist. Kõik meie väikese riigi laulmisõpetajad käis ta korrast läbi ja temast ei saanud siiski lauljat. Seepärast ei tunnusta Noora ka ühtki teist andekat ja arenemisvõimelist naislauljat. Ta tõendab, et meil olevat vaid kaks tõelist naislauljat. Üks neist on juba kuuekümneaastane endine ooperilauljanna, kes esineb veel vaid siis, kui mõni seltskonnas nalja pärast palub teda laulda. Teine neist on äriringkondadesse kuuluv ka juba vanem daam, keda õiglane arvustus ignoreerib, isiklikele kasudele spekuleeriv arvustus aga kõrgelt hindab, igakord ka märkides, milline hinnaline tualett kontsertandil oli. Teisi naislauljaid proua Noora arvates meil ei ole ega saa tulevikuski olla. Muidugi poleks proua Noorale ka meeldinud, kui Hele, noor ja juba õpilasena teatavat tunnustust leidnud, oleks koos esinenud ta võiduka võõraspojaga. Heal laul oleks ju pastorile võinud vaid kasuks olla. Kuid nii kaugele ei suutnud Noora vist mõtelda. Tema suurim huvi oli alati, et mõni „võistleja" ennast ei saaks näidata.

„Vaata, Peeter," kõneleb Hele edasi, „sina oled ka sealt generatsioonist, sa ole hea ja kõnele selle võõrasemaga."

Nojah, muidugi on Helel abi vaja. Ja ülesanne, mis mehele pannakse, on ka üsna meelitav. Pealeselle antakse lahkelt mõista, kui suur võib olla vahe kahe generatsiooni vahel. Helele ei meenu kunagi, et Peetrile igakord ei tarvitse meeldida see jutt kahest generatsioonist. Alles nüüd märkab naine, et Peetrile on midagi vastumeelt.

„Kas sa ei taha mind aidata?" mangub ta sujuvalt.

Peeter teeb abituid õlaliigutusi ja prahvatab siis:

„Mulle tundub, et sinu pastori võõrasema ongi minu esimene naine."

„Oh kui huvitav!" vastab Hele elavalt ja näib, et ta peas areneb mingi uus kombinatsioon.

„Siis ma saan võib-olla isegi temaga hakkama. Meie kahekesi kindlasti saame, eks?" on noor naine juba üsna rõõmus.

Peeter ei hakka seda rõõmu segama meeletuletusega. et selline optimism on vahest veidi põhjendamatu.

Nad jõuavad järveäärse majakeseni. Hele on kõigest vaimustatud ja loob majaperenaisega soojad sidemed, üteldes selle isiku hoolsuse kohta mõned väikesed meelitused, mille ehtsusesse ei usu isegi meelituste saaja, teistest kõnelemata, kuid mis oma otstarbe siiski täidavad. Nii võidetakse südameid ilma suuremate raskusteta.

Tänu Hele osavale käitumisele ilmub Karstede lauale puhas lina senise paberikatte asemele, Hele voodi ette asetab perenaine kootud vaiba, et „prouake üles tõustes jalgu ei külmetaks“, ja senise lillevaasi suuruse pesuveenõu asemele pannakse tuliuus plekist lüpsik.

Kui Hele on suvitaja kohaselt kergesse rannamantlisse riietunud, lähevad nad Peetriga jalutama. Peeter tahaks naist kõigepealt viia mäele, kust on näha kolm järve. Kuid Hele soovib kõigepealt näha kirikut. Tähendab, ta mõtleb ikka veel esinemisele? Peeter muutub veidi pahuraks. Miks Hele kunagi ei puhka, miks ta nii tormab oma laulmisega? Kas üldse see siinses maakirikus esinemine võiks olla kuigi suure tähtsusega ühe lauluõpilase karjäärile?

„Kunagi ei või teada, milline väike asi inimesele õnne toob,“ vastab Hele. Nad seisavad juba kirikaias ja naine vaatab otsivalt ringi.

„Ja kus on kirikumõis?“ küsib ta.

„Sealpool,“ näitab Peeter. Siin ei asu pastorimaja otse kiriku külje all nagu mõnel pool.

Hele vaatab tüki aega kirikumõisa suunas, näib nagu kaaluks ta sinnani jalutamist. Kuid järsku pöördudes küsib ta teise külge osutades:

„Ja seal on kalmistu?“

„Jah.“

„Läheme sinna.“

Peetrile ei meeldi küll kalmistul jalutada, kuid tänasel õhtul ei taha ta oma soove liialt esile tuua.

Kalmistu on vana ja lohakile jäetud. See teeb Peetri veel kurvemaks. Kuid noor naine ta kõrval leiab selles korralageduses toredat romantikat. Ta veerib lagunenud hauakividelt kustunud kirja, siis murrab tihedalt põõsalt oksakese, kõditab sellega Peetrit kaelast ja naerab. Ta pole enam nii noor ega veel nii vana, et niisugune jalutuskäik kalmistul ärataks tas muid tundeid kui romantilisi. Peetrit aga hakkab kollitama kaduvuse-tunne.

Nüüd on aeg minna õhtusöögile. Hele on läbematu, ta jookseb kirikumäest alla ja naerab, kui Peeter ei jõua talle järele. Naerab nii nakatavalt, et Peetergi ei saa muud kui naerab. Solvumisest pole juttugi.

Õhtulauas oskab Hele igaühele ütelda midagi, mis on täiesti oma kohal. Enesestmõistetavusega istub ta proua Noora kõrvale ja ütleb:

„Olen väga rõõmus, et tutvun teiega. Peeter on mulle teist nii palju head jutustanud."

Peeter köhatab tasa. Ta pole Helele peagu üldse Noorast kõnelnud, igatahes mitte midagi eriliselt head.

Noore naise sõnadest on küllalt kirjulillelises kleidis vanema daami liigutamiseks. Silmapilkselt hakkab ta Helet kõigi nähes kohtlema noore, kogenematu tütarlapsena, kes muidugi kuidagi elus läbi ei tule ilma tema, proua Noora, eluvilunud, emaliku abita. Peeter muutub nende kahe naise suhtlemises hoopis kõrvaliseks isikuks.

Laual on järjekordselt makaronivorm. Nagu igal õhtul, kõneldakse tänagi sellest, kuidas itaallased makarone söövad.

„Aga teie, noormees, miks teie ei söö?“ pöördub Hele Kalle poole, kes suuri vaevu vahete-vahel mõne makaronitüki alla kugistab.

Kalle punastab ja paneb kahvli hoopis käest. Peeter vaatab poisile täis kaastunnet. Ta teab, et poisid sageli armuvad Helesse, sest selles naises on niisugused vaevalt puberteedi-east välja pääsnud kõike, mida koolipoiste võlumiseks on vaja: tütarlapselikku ilu, elavust ja kaheksakümnekaheksaaastast küpset naiselikkust.

Kas Hele aimab, miks täna õhtuvidevikus Kalle aknast voolab nii hardalt Schumanni „Unistus“? Vist mitte. Hele istub puusillakesel ja liigutab vees paljaid jalgu. Ta näib küll alateadlikult muusika mõju all olevat, kuid ta mõtted, kes teab, kus need on? Peeter istub naise kõrval, kuid tal on kingad jalas ja vette ei pane ta oma jalgu ka mitte, sest kellel seda ishiavalu vaja on, mis niisuguse nooruslikku tembu tagajärjena kindlasti ei jääks tulemata.

Apteeker sõuab jälle järvel. Ja puiestikus kilkavad noored.

Hele liigutab ikka rahutumalt jalgu. Viimaks hüppab ta püsti ja hakkab lahti riietuma.

... On juba üsna pime, nii pime kui juuniõhtul olla saab. Sirgelt seisab Hele paadisillal ja astub siis mööda treppi vette ning hakkab ujuma.

„Ära kaugele mine,“ hoiatab Peeter.

„Lähen küll," vastab Hele naerdes.

Peeter hakkab hirmu tundma. Võõras järv ja kardetav järv. Kui kergesti võib ujuja kasvudesse takerduda. Kuid Hele pääseb igast hädast terve nahaga. Juba ta tulebki, haarab kätega paadisillast, pritsib jalgadega vett ja hüüab õrnalt:

„Peeter!"

Peeter kargab noorusliku kiirusega püsti ja jookseb tuppa, kust toob kuivatuslina ja viskab selle sillale ronivale naisele ümber.

Hele on vabanenud kogu õhtupoole kestnud närvlikkusest. Aga kui Peeter esimest korda uinakust ärkab, tundub talle, et naine toakese teises seinas asetsevas voodis ei maga.

„Hele!" hüüab Peeter tasa.

Kuid Hele ei vasta, võib-olla ta siiski magab.

Enne hommikueinet istuvad suvitajad ikka pansioni õues. Maksi seisab kellegi juures ja ootab visatavat kivi. Miki püüab kellegi varbaid närida ja kargleb selle juures.

Hele vestleb proua Nooraga. Juba on nad jõudnud teemani: Hele ja laul. Proua Noora on oma esimese mehe teise naise suhtes märgatavalt tagasihoidlikum kui eile.

„Meie kliimas ei maksa lauljail illusioone luua. Naisehääled meie oludes üldse ei suuda midagi korda saata. Tenorid ei saa ka sellise ilmastiku juures areneda. Ainukesed, kellest midagi on loota, on madalad mehehääled," seletab proua Noora.

„Kuid meil on ju vägagi kuulsaid ja kõikjal tunnustatud lauljaid, ka naisi," avaldab Hele oma arvamist.

„Puha reklaamiga üles puhutud," vastab proua lühidalt.

„Ainult reklaamiga ei saa ometi kedagi lauljaks teha," jääb Hele oma arvamise juure.

„Absoluutselt ilma hääleta inimesi on pandud kontsertpoodiumile laulma ja publik on uskunud, et talle pakutakse puhtaimat koloratuuri," sähvab Noora.

Hele ei tea, et proua Noora on ka üks äpardunud laulja, seepärast ei taipa ta, miks kaassuvitaja kogu meie lauljaskonnast nii halval arvamisel on.

„Aga meie muusikaarvustus ei või ometi kogu koosseisus pime või asjatundmatu olla."

Noora viskab Helele üleoleva pilgu.

„Meie muusikaarvustus koosneb peagu sajaprotsendiliselt meestest. Ja mida on selleks vaja, et m e h e l t head arvustust saada? Ainult siledat nägu ja ilusat kleiti."

Niisugust ägedat süüdistust pole Hele veel kuulnud. Esmakordselt elus laseb ta enese millestki tagasi kohutada. Ta ei kõnele midagi sellest, et teda on palutud kirikus laulda. Pastor Martin võib ise selle heaks propagandat teha.

Kallel näib ka hommikulauas olevat väga nigel isu. Hele pakub poisile juustu. Kalle punastab, kuid ära ei ütle. Pererahvas toob piima, on väga ärevil ja seletab, et ärgu suvitajad pahaks pangu, et täna suurt midagi laual ei ole, kuid õhtupoolel tule-

vat minister, seepärast olevat neil, pererahval, hirmus palju tegemist.

Pärast hommikueinet on Hele jälle rahutu. Ta tahab Peetriga mägedele jalutada, kuid hakkab varsti koju kippuma ja soovib puhata.

Ta heidab aeda võrkkiike. Peeter istub ta kõrval lamestoolil ja loeb. Naise silmad on suletud, kuid ta ei maga. Ta tõstab pead igakord, kui arvab läheduses samme kuulvat.

Värav kriuksub. Hele hüppab istuli. Tulija on tütarlaps eilsest bussist, Leida. Ta tuleb argliku naeratusega Hele poole, ulatab kohmakalt käe ja sõnab:

„Neid polegi veel siin."

„Keda?" küsib Hele.

„Neid, kes mind tööle palkasid."

„Nii?"

„Ja kus te siis selle öö olite?"

„Mul on siin tädipoeg naisega... olin nende juures."

„Siis pole viga, kui on ikka kusagil oodata."

„Ega muidu oleks viga küll, aga tädipoja naine ei salli mind," ütleb tütarlaps kurvalt.

„Miks?"

„Ei tea," vastab Leida lihtsalt.

„Vahest tulevad pealinlased täna. Kui nad ikka inimesel käskisid teatud päevaks siia sõita, siis peavad nad selle sissesõitja peavarju eest ka hoolitsema."

Leida ainult ohkab ja vaatab ringi.

„Siin on mu abikaasa," osutab Hele Peetrile, kes pakub külalisele oma istme. Leida ei julge seda vastu võtta, vaid istub kõrvalasetsevale kännule.

Helel on tüdrukust kahju. See tuli siia noore inimese suurte lootustega ja nüüd polnud pealinlased vaevaks võtnud täpsed olla, nad polnud kuidagi korraldanud, et tütarlaps pääseks nende korterisse kas või ööbimagi. Kuhu oleks tüdruk läinud, kui poleks juhuslikult olnud seda tädipoega? Kas need pealinlased ei mõtelnud, et teenijat palgates tuli enesele võtta ka kohustusi? Hele on rahul, et ta eile tüdrukule mainis, et tulgu see teda, Helet, suvitamisel külastama. Nüüd ongi tüdruk hädas ja vajab kaasatundvat südant, on hea, et tal siin võõraski kohas on inimesi, kellega kõnelda.

Parajasti tuleb majast välja Kalle.

„Tulge siia, Kalle!" hüüab Hele. „Siin on üks tütarlaps, kes on siin võõras ja üksik, lõbustage teda."

Kalle heidab Helele kuidagi valulise pilgu, kummardub siis ja ulatab Leidale käe. Tütarlaps tõuseb selle juures kännult ja punastab.

„Lapsed, minge jalutage veidi," ütleb Hele emalikult. Kalle vaatab teda veel korra oma nooruslikult valusa pilguga ning siis lähevad kaks noort inimest aiast välja teele ja kõnnivad järve poole. „Kahekesi olles saavad nad kindlasti kõige kergemini esimesest tutvusmiskohmetusest üle," arvab Hele.

Leidal on seljas valge linane tikandusega kleit, kindlasti on ta selle ise majapidamiskoolis õmmelnud. Kallel on hele lahtise kraega särk, ta kõnnib tütar-

lapsest viisakas kauguses ja kõneleb ilusast ilmast. Leidale meeldib see noormees väga. Ta ei kõnele nagu need maapoisid, kellega Leidal seni tegemist on olnud, kelle esimeseks küsimuseks alati on:

„Kas teil kavaleri on kah?“

Ei, Kalle kõneleb järvest, ja ujumisest, ja muusikast. Sellest viimasest ei mõista Leida eriti palju, kuid ta armastab muusikat ilma seda mõistmatagi. Kui Kalle vaikib, kõneleb Leida oma koolist. Tüdruk punastab sageli ja on alatises hirmus, et ta jutt kaaslast ei huvita. Alul Kalle küll mõtleb, et Leida on nagu maaplika kunagi. Kuid mõne aja pärast hakkab talle tüdruku arglikkus väga meeldima. Selles tagasihoidlikkuses on nii palju austust Kalle kui arenenud linnahärra vastu, see tõstab Kalle enesetunnet, mis linnaplikadega sõbrustamisel mõnelgi korral on pidanud üsna madalale vajuma. Näiteks tollel varakevadõhtul, kui Kalle saatis tütarlastegümnaasiumi abituriendi peolt koju ja kui see aiaväraval ootavalt peatus ja küsis:

„Kas te mind ei suudlegi?“

Muidugi Kalle ei suudelnud. Kalle polnud kunagi tüdrukuid suudelnud ja tal polnud selleks õigupoolest kunagi tahtmistki olnud... Seni kui ta eelmisel õhtul nägi Hele Karste närvlikku, tukslevat nägu ja väikest, kuid arenenud naisesuud. Proua Hele aga oli hoopis midagi muud kui need varblasehäbematud südametud kooliplikad.

Kõige selle pärast naudib Kalle nüüd Leida austavat häbelikkust ja teeb tüdrukule meheliku ettepaneku:

„Läheme paadiga sõitma."

Leida on muidugi kõigega nõus. Esiteks sellepärast, et Kalle on nii peen linnanoormees, ja teiseks sellepärast, et proua Karste ise saatis neid koos lõbutsema.

Nad lähevad majakese juure tagasi, sammuvad läbi aia, kus Karsted ikka veel puhkavad, ning Kalle hüüab oma noorel kukehäälel Helele teatava kättemaksva uhkusega:

„Me läheme järvele!"

Hele noogutab ja naeratab ning vaatab siis aiaväravale. Kas ta ootab kedagi?

Noored lähevad paadisillale. Paadi põhjas on vett, nad tõstavad seda välja niipalju kui neile tarvilisena tundub, ja siis ulatab Kalle Leidale käe, et abistada tüdrukut paati astumisel. Leida on juba nii julge, et võtab selle käe vastu.

Siis nad sõuavad järvele. Keset järve nad peatuvad ja kõnelevad vee sügavusest ja sellest, et kes siia upub, selle laipa järv enam kunagi välja ei anna. Päikesepaistelisel päeval ei tundugi see jutt sugugi kohutavana. Siis nad sõuavad kalda poole ning Kalle teeb kõrkjaist terve rea parte ja paneb need järvele ujuma. Ja nad mõlemad naeravad, kui mõtlevad, et mõni asjatundmatu jahimees võiks neid päris-lindudeks pidada.

Hele vaatab kiigest läbi okste järvele ja nähes naervaid noori muutub kurvaks. Ikka see piinav tunne, nagu puuduks tal midagi. Suvepäev on ilus, Peeter istub vaikselt ta kõrval, sügisel on tal võimalus täie innuga alustada viimast õppeaastat konser-

vatooriumis, miks ta pole rahul, see noor ja ilus naine?

Mööda teed tuleb inimesi. Siis kriuksub värav. Seekord Hele ei tõuse ruttu. Ta muutub natuke nõrgaks, ta süda hakkab kloppima ja ta lamab lühikese kestvusega uimasusetunde tõttu veel pisut aega. Kuid Peeter tõuseb ja läheb külalistele vastu.

Proua Noora tuleb oma võõraspoja Martiniga. Äkki leiab ka Hele taas kõik perenaiselik-viisakad kõnekäänud. Ta juhib külalised varjulisse nurka, proua Noora istub lamestoolile, Martin kiike ja Peeter kännule. Martin pakub Helele kohta enese kõrval, kuid Hele eelistab istuda Peetri kõrvale murule.

Külalised kiidavad viisakalt maja ümbrust ja muid hüvesid, milliseid Karsted omavad, mitte elutsedes pansionis. Viimaks jõutakse asjalikuma kõneaineni: Martini proovijutlus. Kaks teist võistlejat olevat eelmistel pühapäevadel oma jutlused pidanud, eeloleval pühapäeval olevat siis kolmas ja viimne proovijutlus ja õpetaja valimine ühe korraga. Proua Noora on kindel, et Martinil on suurim kuulajaskond, kas või juba seetõttu, et kohe pärast jumalateenistust algavad valimised. Ja kellel on suurem kuulajaskond, sellel on ka enam hääli, on proua Noora loogiline arvamine. Martin ise ei näi nii lootusrikkalt tulevikule toetuvat, ta teab väga hästi, millised tugevad kandidaadid eelmistel Lepaoru valimistel on läbi kukkunud. Noorel mehel on isegi piinlik oma ema agarusest, ta püüab kõnelda millestki muust. Näiteks proua Karstest ja laulust. Tema, Martin, poleks

kooliajal küll uskunud, et sellest põikpäisest plikast võiks saada nii tore laulja.

Hele vaatab oma mehe esimesele naisele. See ei ütle esialgu küll midagi, kuid ta ilmest võib lugeda: oh poisikese rumalust!

„Sinu ema ei pea mu laulust midagi, nii et pigemini ärgem kõnelgem sellest," ütleb Hele äkki teravalt.

„Teid isiklikult, armas proua, pole ma kunagi laulmas kuulnud, sellepärast ei või te ütelda, et ma teist midagi ei pea. Kõnelesin eile ju ainult üldiselt," hakkab proua Noora ennast vabandama.

„See, mis te eile ütlesite, käis ka minu kohta, sest erandeid teie ei tunnustanud. Ja mina pole ega tahagi olla mingi erand," vastab Hele.

Proua Noora ei vasta esialgu midagi, Peeter köhatab piinlikult ja Martin ütleb lepitavalt:

„Ema väljendub ikka liialt tugevalt. Kindlasti ei mõtle ta samuti. Igaüks, kes erapooletu tahab olla, peab ometi meie lauljaid tunnustama."

Peeter pomiseb midagi umbes samasugust.

Seisukord on piinlik.

Õnneks tulevad järvelt Kalle ja Leida. Nad on juba üsna head sõbrad. Täiskasvanuteni jõudes teretavad nad viisakalt, kuid ei kavatsegi peatuda, vaid lähevad edasi mäele.

„Noorus läheb oma rada," ütleb Peeter.

„Jah!" ohkab ta generatsioonikaaslane.

Hele ja Martin ei tea, kas see „noorus" nende kohta käib, või mõtleb Peeter ainult seda veel noo-

ruslikumat noorust Kalle ja Leida näol, seepärast ei ütle nad seepeale midagi.

Martin vaatab kella ja proua Noora kiirustab minekule, sest pastoril olevat kirikumõisas veel tarvis jutluse kallal töötada, ega see olevat mõni harilik tähtsusetu jutlus.

Martin hoiab natuke liialt kaua Hele kätt ja näib millegi pärast kurb olevat.

„Töötan nüüd veidi. Õhtupoolel vahest jalutan ja vaatan, kuidas siinne kalmistu välja näeb," ütleb ta.

Hele tõmbab ruttu käe ära ja sõnab:

„Head nägemist!"

Lõunalauas kohtuvad suvitajad jälle. Täna on pansionärid esialgu harilikust vaiksemad, sest lauas istuvad uued suvitajad, kes elutsevad lähedal asetsevas talus ja kavatsevad hakata pansionis lõunastama. Uustulnukad on ülilahked altruistid, kes kogu aja pakkumistega hoolitsevad kaassööjate eest ja ise ikka viimastena võtavad. Nad pole enam väga noored, kuid vist on nad värskelt abiellunud, sest nad on teineteise vastu väga õrnad ja tähelepanelikud. Naise nimi on Dorothea, mis on liigutavalt kooskõlas kogu ta isikuga: pikk, kõhn, fantastiliselt moestläinult riietatud ja juuksekeraga kuklas. Uuesti võib seltskond näha tõendatuna sõnu armastuse pimedakstegevast mõjust: Dorothea omab pisikesed silmad, suured, kollased hõredad hambad ja kartulikujulise nina. Ta mees on väike, pisikese intelligentse näoga, võiks ütelda isegi „ilus mees". Aga

kuidas nad teineteist armastavad! Selles on midagi otse kurvakstegevalt liigutavat.

Nad lahkuvad lauast enne teisi, sest söövad vähe nagu linnud. Nagu oleks suvisel ajal võimalik ka ainult õhust ja armastusest elada.

„Hermann ja Dorothea!“ ohkab Hele, kui uustulnukad on lauast lahkunud.

See kutsub lauasistujailt naerupuhangu, kuigi Hele õigupoolest pole kavatsenud lahkunud noorpaari kuidagi naeruvääristada. Teiste omavahelised õrnused on noores naises vaid tekitanud mingi haledustunde, mida ta püüab varjata nalja taha.

Pärast lõunat kavatseb Peeter pisut magada ja soovitab Helelegi sama.

„Pealelõunane magamine on eriti hea närvide kosutamiseks,“ ütleb ta.

Kuid Helel on kange tahtmine jalutada. Muidugi ei taha ta Peetrit ta puhkamiskavatsustes segada, ta on nõus päris üksinda jalutama minema.

Peeter tunneb, et temale, vanainimesele, on uinak tingimata tarvilik. Ta saadab Hele väravani ja läheb ise tuppa ning heidab voodisse. Kuigi uni millegi pärast ei taha enam tulla.

Hele kõnnib kiriku poole. Teda tõmbab kuidagi kiriku kõrval asetsevale kalmistule. Ta hulgub jälle vanade hauakivide vahel ja vaatab korraks sisse surnukambri võrestatud aknast. Siis istub ta väheks ajaks madalaks lagunenud müürile.

Veel keegi on tulnud kalmistule jalutama. Hele näeb, kuidas põõsaste vahel kõnnib ta koolivend Martin. Hetkeks häbeneb naine oma sealviibimist

ja kaoks meelsasti müüri taha. Kuid juba viipab Martin. Nüüd ei kõlba enam põgeneda.

Noormees tuleb naise juure ja istub ta kõrvale müürile.

„Üksinda?"

„Jah," vastas Hele.

Noormehel on päikesest põlenud nägu ja tumedad hallipruunikirjud silmad. Suu ümber on tal tekkinud elumehelik korts, mille algmed olid natuke märgatavad juba kooliajal.

Noormees vaatab Helet ja ütleb:

„Sa oled veel palju kenam kui sa kooliajal olid."

Hele naerab ja teeskleb, nagu ei usuks ta Martini sõnu. Kuid ta usub. Ta on ammu juba märganud, et naisena on ta palju huvitavam kui oli tütarlapsena.

„Kas sul täna targemat polegi mulle ütelda?" küsib Hele.

„Küllap on. Kuid las ma võidan enne meelitustega su südame, eks siis ole aega mõistlikku juttu ajada."

„Sa oled nii häbematu, et ma õigupoolest ei peakski sinuga enam kõnelema," ütleb Hele, kuid istub edasi mehe kõrval.

„Ma pole häbematu, olen vaid aus. Kui sa tütarlaps olid, siis võisin ma sind sülelda. Sa karvustasid mind korraks ja olime jälle sõbrad. Nüüd, kus sa oled abielunaine, ei saa sind enam kindlasti sellise tormijooksuga võita. Nüüd tulevad enne käesuudlused ja komplimendid."

„Sa oled häbematu," katkestab teda Hele. „Kas sa siis ei taipa, et praegu pole enam aeg koolilapse-rumalusi meele tuletada?"

„Pole enam aeg. Miks?" küsib Martin.

„Nüüd ma olen abielus."

„Ja siis?"

„Nüüd pead sa mind ja mu abielu respekteerima."

Martin naeratab veidi üleolevalt ja Hele hüppab müürilt maha.

„Kõnnime," ütleb ta järsult. Ta on vihane ja tahaks ära minna, kuid ei tee seda millegipärast siiski. Nad kõnnivad läbi kalmistu ja jõuavad teele.

„Seal metsas on veel teine kalmistu," ütleb Martin.

Nad otsustavad minna sinna teisele kalmistule.

„Sul läheb hästi, kui sa selle koha siin saad," ütleb Hele.

„Kindlasti ma ei saa."

„Miks sa nii arvad?"

„Ega sa ole mind kunagi kõnelemas kuulnud?" küsib noormees omakorda.

„Ei," tunnistab Hele.

„Mul on üks hirmus viga: ma ei oska häält väristada."

„Kas see on siis tarviline?" küsib Hele, kuigi ta väga hästi teab, kui tarviline see on.

„Ilmtingimata."

Siis nad mõlemad naeravad.

„Sa võiksid ülehomsel proovijutlusel siiski selle väristamisega katsetada."

„Ei tasu vaeva! Arvatavasti ei võida niikuinii keegi meist kolmest koguduse poolehoidu. Siia soovitakse hoopis üht neljandat meest."

„Aga kui see mees siia kandideerida ei tohi, siis ei saada teda nii-kui-nii valida."

„Kogudus on kaval. Nad loodavad, et kui nad igal valimisel kõik teised kandidaadid läbi kukutavad, siis viimaks nende lemmikut neile pakkuma tullakse."

„Igal alal isemoodi vigurid teatud isikute ülesupitamiseks!" ütleb Hele ohates.

„Ja kuidas sinul oma alal läheb?" valib Martin uue kõneteema.

„Kord rahuldavalt, kord halvemini. Kui mõni esinemine läheb hästi, hõljun pilvedes. Kui aga saabuvad jälle inetud intriigid, siis viskaksin kogu sellele seltskonnale käega. Näib, et kuhugi mujale pole kogunenud nii palju intrigante kui just kunstialale."

„Puudust pole neist kusagil," arvab Martin.

Äkki märkavad nad, et nad juba ongi kalmistul. Lagunenud rist siin, sammaldunud kivi seal. Edasi minnes kohtavad nad üha sagedamini korrapäratult asetunud haudu.

Hele leiab, et see kalmistu on veelgi romantilisem kui kiriku juures asetsev.

Nad istuvad väikesele pingile, mis on nii lühike, et Martin kardab, et Hele võiks üle serva maha kukkuda. Seepärast paneb ta käe ümber naise piha. Hele ei näi selles midagi erilist leidvat, võib-olla kardab ta isegi, et ta ilma koolivenna abistava käeta pingilt maha kukuks.

Nad istuvad ega kõnele enam. Mets on nii vaikne, et poleks ilus seda rahu katkestada. Helel on tunne, et praegu ta polegi enam nii rahutu kui oli hommikupoolel, kui ta lamas võrkkiiges ja vaatas, kuidas Kalle ja Leida järvel sõudsid.

Mõnikord läheb aeg ka nii kohutavalt ruttu. Tuleb hakata tagasi minema, sest varsti on õhtusöögiaeg. Martin õhtustab kirikumõisas, köstri teenija hoolitseb ta eest. Hele aga ruttab kirikumäelt alla pansioni poole.

Õuel on täna liikumist rohkem kui harilikult. Õigus, täna on ju saabunud kauaoodatud minister. Selle puhul rabeleb Miki veel elavamalt kui harilikult ja Maksi jookseb niisama ringi, ilma et ootaks kelleltki kivi. Peretütardel on valged põlled ees ja perenaine on enesele teinud „soengu".

Kui istutakse lauda, ilmub ka minister oma perekonnaga. Ta on suur, tüse mees, hallineva peaga, väga sõbralikult käituv ja palju kõnelev. Proua minister näib olevat haiglane, ta ei kõnele peagu üldse. Tema aset täidavad sel alal aga mitmekordselt mõlemad pojad, kes käituvad nagu kevadel vabadusse lastud vasikad.

Minister on „positivistlik" tüüp, ta kõneleb palju rahvuslikkusest ja annab ka kirikule ta osa, kui ütleb: „Jumalale tänu on meil nüüd juba kakskümmend aastat vabariiki!"

Ta on vihane saksa- ja venepärastele kõrtsisiltidele, ta tunneb huvi kalastamise ning matkamise vastu ja küsib, kuidas Lepaorul postiolud on. Oma seltsimehelikkusega võidab ta kõigi kaassuvitajate

südamed. Proua Noora vaatab ministrit isegi natuke imestunult, võib-olla ei suuda ta uskuda, et see suvisärgis, karvase rinnaga mees võiks olla nii tähtis isik. Proua Noora arvates võib-olla käib ehtne minister ainult frakis ja torukübaras, köhatab ja kummardab õige koha peal ja lahkub siis kõrgi peanoogutusega.

See minister lahkub ladusa „nägemiseni'ga", talutab oma abikaasa õrnalt tuppa, poisid jooksevad plaginal nende järel.

Nüüd julgevad lauda jäänud harilikud surelikud ka suud paotada.

„Sellel mehel pole vigagi!" on üldine otsus. Nagu oleks oodatud, et sel mehel kindlasti pidanuks olema mingi viga.

„Ei tea, mis haigus proual peaks olema?" huvituvad naised.

„Kindlasti tiisikus," arvatakse.

Siis tehakse veel kindlaks, kus koolis ministri pojad käivad ja kui vanad nad on.

Ning siis hakkab igaüks kaebama, mil viisil tema isiklik heaolu on ministri tuleku all kannatanud. Kuna minister ootamatult vajas kaht tuba tellitud ühe asemele, tõsteti kahe preili voodid preilide nõusolekut küsimata kolmanda preili tuppa. Proua Noora on avastanud, et tema toast on kadunud üks voodimadrats ja päevatekk. Pealeselle on ta pidanud ministrile ohvriks tooma oma lillevaasi. Kolme preili toast on kadunud ilus suur pesukauss ja on asendatud mingi lagunenud põhjaga potisinise nõuga. Ning noormehel, kes nüüd telefoniga toas elutseb,

pole ka teps enam veenõu, vaid selle aset täidab mingi kummalisekujuline savinõu, millest vee kättesaamine tundub toaomanikule probleemina, kuna nõu ei oma midagi, mille abil teda saaks tõsta, kruusiga vee tõstmine pole aga veenõu väikese ava tõttu võimalik.

Aga ega ministrile pahane olda. Arvatakse, et kui ta teaks, millise laastava töö perenaine teistes tubades on teinud, ta ei rõõmustaks sellest sugugi.

Mitmel korral vaatab Peeter Helele etteheitvalt. Pole siiski viisakas kaduda kodunt kogu õhtupooleks ja ilmuda alles viimasel minutil laudaminekuks. Hele ei näi mehe pilke märkavat. Ta vestleb ühega preilidest ja näib süütuna. Peeter kavatseb õhtul kodus naist veidi noomida.

Laudkond tõuseb. Hele läheb preiliga koos välja. Proua Noora peatab Peetri. Kui siis Peeter naise järele ringi vaatab, on see kadunud. Peeter ruttab koju. Ka seal pole naist. Kiirelt tuleb vanahärra tagasi, et pansionis Hele järele küsida. Kuid seda pole tarvis, sest köögitrepile astudes kuuleb Peeter juba Hele naeru, seda nakatavat, järelejäämatut naeru.

Vist ministri saabumise puhul on kass Ants üle hulga aja koju tulnud. Ta on sel suvel küll harva köögis käinud, sest Miki oma meeletute armuavaldustega käib talle närvidele. See on tõesti tähelepanuvääriv, et see kõike kergelt võttev kutsikas kassile sellist poolehoidu omistab. Suures rõõmus kargleb ta Antsu ümber, paneb sellele üht ja teist käppa kaelale, tõmbab tal keelega üle näo ja sikutab

teda vahete-vahel sabast. Ning Ants laseb sellel kõigel sündida. Ta ei tunne sellest mingit rõõmu, see kutsikas lausa tüütab teda, kuid nääklema ei tasu niisuguse naakmaniga ka hakata. Seepärast istub Ants flegmaatiliselt ja näib ootavat kõrgemat võimu perenaise näol, kes päästaks ta Miki ülevoolavatest õrnuseavaldustest.

Hele naerab, preili naerab ja Peeter ei saa ka enam karmtõsine olla. Seekord ei tule Peetri noomituskõnest jälle midagi välja, sest kuidas sa noomid naist, kes nii nakatavalt naerab!

Koduteel kõneleb Hele ikka veel kassist. Ta loodab, et Peeter unustab küsimata, kus tema, Hele, kogu õhtupoole oli. Ta ei taha valetada, kuid muidugi peab ta seda tegema, kui Peeter küsib. Sest Peeter on niisugune vanamoeline mees, ta leiab olevat äärmiselt ebasobiva, kui abielunaine jalutab võõra noormehega, kas või koolivennaga, inimtühjas metsas. Hele teab, et Peeter naise käitumise kohta suurt midagi ütelda ei julge. Kuid mõnikord on ütlemine parem kui vaikimine. Nende abielu esimesel aastal oli Peeter nii armukade, et Hele mõnelgi korral kavatses mehe juurest põgeneda. Kui Hele kuuekuise abielu järele haigestus ja tuli arsti juurest teatega, et operatsioon on kiires korras vajaline, küsis Peeter:

„Kui vana see arst on?“

Hele teadis, et Peetrile poleks meeldinud liialt noor mees ta naist opereerimas, seepärast valetas ta:

„Noh, nii üle viiekümne.“

Peeter rahunes. Kuid tulles pärast operatsiooni esmakordselt haiglasse naist külastama juhtus, et ta

sai tuttavaks selle kardetud arstiga. Esimene, mis ta haigetuppa astudes ütles, oli:

„See arst on juba palju noorem kui sa ütlesid.“

Hele, operatsioonist nõrk ja kaastunnet vajav, oli nii solvunud, et purskas vappudes nutma, vigastas värsket haava ja pidi harilikust kauem voodis lamama.

Sellest ajast oli Peeter küll veidi ettevaatlikum, kuid kahtlustas siiski veel kõiki Hele kaasõpilasi ja pedagooge. Viimaks kaotas Helegi närvid ja ütles:

„Olen sulle alati truu olnud. Seepärast on mul raske su kahtlustusi taluda. Kui sa mulle veel kord oma naeruväärset armukadedust näitad, siis lähen esimese vastujuhtuva mehe juure ja murran sulle tõeliselt truudust.“

Peeter teadis, et kui Hele sellises toonis midagi ütles, siis ta seda ka tõsiselt mõtles. Ning hirmul olles naise kaotamise pärast oskaski Peeter oma armukadedust varjata. Kindlasti oli see talle raske, võib-olla muutus see aga iga aastaga kergemaks, sest kuuekümne-aastane mees on juba taltsam kui viiekümneviiene.

Leplikena lähevad Hele ja Peeter paadisillale. Paat on vaba. Nad sõuavad järvele ja Hele küsib, kuidas Peetri kalapüügiga lood on.

„Homme õhtul hakkan peale. Enne loen selle uue õpperaamatu läbi.“

Professor ikka professor, mõtleb Hele.

Kalle ei mängi täna viiulit. Teda pole vist koduski. Arvatavasti pole ta üksinda välja läinud. Mäenõlvakul istuvad kaks inimest, teisel neist on

hele kleit. Võib-olla ongi Leida ja Kalle? Kuidas siin Lepaorul on kaugele näha! Kui oled järvel, siis näed kõike, mis sünnib ümbritsevail mägedel. Ja kui seisad mäel, märkad iga liikumise orus.

Hele tüdib paadininas istumisest ja tahab sõuda. Peetri mehelik uhkus pole sellega nõus. Aga kui Hele järele ei anna, lööb mees isalikult käega ja ütleb:

„Sõua pealegi, saad vahest tugevamad käed."

Paat on lai ja istub sügavalt vees, aga kui nad vahetavad istekohti, kõigub ta siiski üsna tugevalt ja Hele ei saa hoiduda kiljatamast. See kiljatus kõlab veel kaua vee kohal ja ahvatleb noore naise laulma. Kerge on siin laulda. Ümbritsevad mäed nagu muudaksid hääle tugevaks, nii et pole vaja üldse ennast pingutada. Tasa laseb Hele mõladel vabalt veepinnal libiseda. Vist on nad sattunud mingisse voolukohta, sest iseenesest kääandub paat, nii et Hele nägu on pöördud viimse päikesekuma ja kirikumõisa põliste puude suunas. Peeter vaatleb naist ja tunneb valusalt, kui kättesaamatu see „teise generatsiooni esindaja" talle on. Istub noor naine paadis, vaatab kirikumõisa poole ja laulab, madalalt, aeglaselt, igatsevalt. Millest ta mõtleb, mida ta igatseb?

Äkki aga viskab Hele lühikesed, isemeelsed juuksed kuklasse, haarab aerud ja sõuab kõigest jõust. Millest ta nüüd mõtleb? Kui abitu on vana mees, kui tal enam palju ees ei seisa, kui ta klammerdub nooruse külge ja kui ta siiski ei suuda selle noorusega sammu pidada.

Järveäärses majakeses ei leia sel ööl und kolm rahutut inimest.

Kalle istub oma toa akna all ja vaatleb ööd. Imeline päev oli täna. Selle hulkumise järele peaks noor inimene olema väsinud ja magama nagu töömees. Kuid Kalle hulguks veelgi, kuigi muidugi mitte üksinda. Leida aga on läinud tädipoja juure, kelle naist ta kardab, sest see ei salli Leidat. Kuidas võib mitte sallida niisugust tugevate kätega, värske lehestiku järele lõhnavat tüdrukut?

Peeter vähkreb küljelt küljele ning isegi pimeduses näeb Hele, kui sügavad on kortsud mehe näol, kes vahete-vahel oigab tagasihoidlikult.

„Mis sul on?“ küsib Hele.

„Järvel oli vist natuke udune, jalg valutab jälle,“ vastab Peeter ja tõuseb hädiselt istuma.

See natuke suveööudu, mis teeb juuksed nii meeldivalt niiskeks ja muudab järveäärse pargi muinasjutumetsaks, mõtleb Hele.

„Kas siin järve ääres pole üldse liialt niiske?“ küsib Peeter.

„Ei tunne,“ arvab Hele ja tõmbab oma tugeva, noore keha kõverasse, nii et põlved ulatuvad lõua alla. Peeter teab, et Helel on nüüd üsna iseäralikud mõtted. Kuid millised just?

Hommikul magab Hele kaua. Peeter hoiab oma peagu paranenud põlve ja vaatleb naist, kuidas selle nagu juhuslikult näole tõmmatud kulmud unes tõmblevad. Naise nina on peidetud lina serva alla, see imelühike sirge nina, mille pärast Hele alati hirmul

on, et see filmilinale sobiv pole. Hele nimelt unistab vahete-vahel filmikarjäärist. Ta tahaks meelsasti saada teiseks Miliza Korjuseks. Tal oleks selleks eeldusi, ta kuju on koguni parem kui Milizal, ainult see lühike nina, see teeb Helele tõsiselt muret.

Peeter tõuseb tasa ja läheb kööki habemeajamiseks vett otsima.

Hele ärkab ukse kriuksumisest, kuid Peetri tagasi tulles teeskleb ta magamist. Ta teab, et Peetrile ei meeldi, kui teda habemeajamisel vaadeldakse. Kuid Hele arvates on Peeter just mainitud toimingu juures kõige kenam. Võib-olla seepärast, et siis on mees kõige nooruslikum. Ta pungitab põski, kisub suud viltu ja sirutab kaela, kuna ta muidu oma „veneaegses“ korrektsuses endale mingeid teadlikke näovigureid ei luba. Tasa kõliseb raseerimisaparaat vastu vahukausi serva. Akna taga siristab küsivalt kollasekõhuline lind. Hele unustab, et ta tahtis magajat teeselda. Ta jätab rohekashallid silmad pärani ja vaatab päikesekiires istuvat meest, kelle murelik, intelligentne nägu on talle nii tuttav ja kodune.

„Sa jälle vaatad,“ ütleb Peeter koomilise häbelikkusega, kui ta märkab naise ärkvelolekut.

„Luba ometi, et ma vaatan su püha toimingut pealt,“ naerab Hele.

Peeter on abitu. Ta ei saa ju naist välja ajada ainsast toast, mida nad siin omaks nimetavad. Kuid muidugi ei õnnestu kogu „noorendamistoiming“ täna sugugi nii hästi kui harilikult: lõpptulemuseks on mitterahuldavalt sile lõug ja sisselõige kummagi kõrva all.

„Ütle, Peeter, miks sa ei saa rahulik olla, kui ma sind habemeajamise juures pealt vaatan?"

Peeter puhastab aparaati ja teeb ebamäärase liigutuse ning pomiseb midagi piinlikkusest.

Hele ajab teki all supeltrikoo selga ja jookseb otseteed läbi aia järve. Seda võib ainult noorus endale lubada. Peeter oma ishiahaige küljega peab arvestama igasuguste ilmastikuliste ja muude teguritega.

Hommikueineks on preili Salme küpsetanud värskeid võisaiu. Muidugi ministri pärast. Ministriprouat pole lauas, ta on haiglane ja einestab toas. Seetõttu on mõlemad poisid julgemad kui eile, tõukavad teineteist ja unustavad, et lauaalune on mõeldud ka kaasinimeste jalgade mahutamiseks. Preilid vaatavad altkulmu üksteisele, kuid ministri poegade kohta ei julge keegi midagi ütelda. Ainult Hele lubab enesele ühe tähenduse „läbi lillede". Kui ta suuremalt poisilt hoobi vastu põlvi saab, ütleb ta viisakalt ja armastusväärselt:

„Vabandage, noormees, ma astusin teile vist jalale."

Poisijõnglane ainult nohiseb. Kalle punastab tema asemel. Proua Noora vaatab natuke etteheitvalt Helele: tegemist on siiski m i n i s t r i pojaga ja niisugusel juhul tuleb kannatlikum olla. Minister ise ei märka juhtunust midagi. Ta kõneleb innuga mingist rahvuslikust aktsioonist. Ta on täna veel elavam kui eile, vist tunneb ta end mugavamini, kui ta haiglast abikaasat juures ei ole. Enne lauast lahkumist pöördub ta Helele ja teeb mõne kiitva tähen-

duse selle laululiste võimete kohta, millega temal, ministril, hiljuti olevat võimalus olnud tutvuda, nimelt olevat ta Helet kuulnud ühel õpilasõhtul, mille kava ringhäälingus edasi antud. Hele särab, proua Noora ilme on üleolev. Mis on üks õpilasõhtu, kui tema, proua Noora, on laulnud Riias kuberneri auks korraldatud peol. Seda minister muidugi ei tea, temal ei olnud tol ajal veel suhteid kõrgema seltskonnaga.

Pärast hommikueinet tahab Hele tingimata postkontorisse minna. Peetrile meenub noor postkontoriülem ja ta pakub ennast naisele saatjaks.

„Oh, milleks sa ilmaasjata sinna alevivahele tuled, puhka pigemini kodus," ütleb Hele.

Peeter ei taha pealetükkiv olla. Ta läheb aeda, et lõpetada „Kalapüüdmise õpperaamatu" lugemine.

Hele läheb postkontorisse, kirjutab mõned kaardid kaasõpilastele ja vestleb veidi ka kassas istuva postkontorijuhatajaga. See on noor haritud mees, ta tunneb end siin maaüksinduses mahajäetuna ja seepärast kõneleb ta meelsasti noorte linnadaamidega.

„Mis teil siin viga elada!" ütleb Hele. „Talvel on nii tore mägedel suusatada."

„Tore küll, kuid ei julge seda sporti harrastada. Siin suusatavad vaid algkooliõpilased. Kui täisinimene niisuguse mõttega välja läheb, siis peetakse teda veidi imelikuks," kurdab noor mees.

„Mahajäänud maanurk," peab Hele tunnistama, „kuid mis sellest, mida inimesed arvavad."

„Ega muidu oleks midagi, aga karjääri rikuvad ära."

Ei kellelgi ole vabadust, mõtleb Hele, kui ta maanteed mööda tagasi sammub. Tundes äkki isu maiustuste järele astub ta aleviku suuremasse kauplusse. Ehmudes märkab ta, et on sattunud valesse kohta, kuna sellel hobuseriistadega ja tolmunud lauanõudega sisustatud ruumil ei või tema arvates midagi ühist olla toiduainetega. Leti taga seisab kolm inimest. Üks noormees ostab tökatit, keegi noor alevinaine seebikivi ning üks poisike petrooleumi. Hele ei taha ka niisama otsekohe jälle välja tormata, ta ootab, kui räpane kaupmees on teiste ostjate soovid rahuldanud, ja ostab siis ühe üleeilse ajalehe. Kaupmees on väga lahke ja küsib, kas võib preilile veel midagi pakkuda. Kuigi Hele on märganud, et kaupmees pühib käeseljaga ninaalust, hõõrub petrooliseid käsi kuue külge ja paberit võttes niisutab sõrmi keelega, püüab ta siiski pealetikkuvat vastikust varjata ja ütleb „ladnalt“:

„Ei tea midagi tahta, šokolaadi teil ei ole...“

„Miks ei ole!“ hüüatab kaupmees imestunult ja näitab klaasuksega kapile. Seal on tõesti suures valikus toiduaineid, mida Hele pole veel märganudki. Rõngas „krakovski“ vorsti, sinki, kilusid, sprotte ja kuivanud juustu. Ning ühel riiulil on šokolaaditahvlid suuruse järele reas. Hele valib ühe kallimahinnalise ja tunneb äkki janu. Ta küsib ka midagi joodavat.

„Kas vast ehk vurtsvasserit?“ küsib kaupmees enese arvates vist väga peenelt.

„Jah, palun.“

„Annan teile tuliuue klaasi," sõnab kaupmees uhkelt ja ronib ühe kõrgema riiulini, kust ulatab müügiks määratud kandilise limonaadiklaasi ja paneb selle Hele ette. Et klaas on uus, selles Hele ei kahtle, aga et ta pakkimispõhust ja riiulil seismisest paksult on tolmune, see on ka täiesti kindel. Kaupmees märkab, et Hele klaasi välimusesse arvustavalt suhtub, naeratab vabandavalt, mütsutab tüki ajalehepaberit kokku ja pühib sellega klaasi tolmust puhtaks.

Nüüd meenub Helele äkki midagi väga rutulist. Ta ütleb, et võtab pudeli pigem koju kaasa, polevat enam võimalik poes joomisega aega viita. Ta maksab pudeli eest kautsjoni ja ruttab kaupmehe viisakate kummarduste saatel välja.

Ta on just paarist järgmisest majast möödunud, kui ta kuuleb selja taga tasast lõõtsutamist. Ta vaatab tagasi. Leida ruttab talle järele, enesel silmad pisarais.

„Mu pererahvas pole ikka veel tulnud!" nuuksub tüdruk.

„See on muidugi paha, aga kas sellepärast siis nii väga nutetakse?"

Nüüd hakkab Leida veel kõvemini nuuksuma: „Tädipoja naine sõimab mind. Ütleb, ma olevat ilmaasjata söödik. Tööd ei tegevat ja elavat teiste kulul."

Hele paneb käe tütarlapse piha ümber ja koos pöörduvad nad jalgrajale, mis viib Pikkjärve ääre. Seal istuvad nad madalale kivile ja joovad limonaadipudeli tühjaks. Hele on vihane pealinlastele, kel

pole vastutustunnet, ja Leida tigedale tädipoja naisele, kes ei taipa, et tüdruk pole süüdi töötaolekus.

„Kas ei saaks kuskilt teada, millal need pealinlased siis tulla kavatsevad?“ arutleb Hele.

Leida on juba üsna rahulik.

„See kaupmees seal telliskivimajas, see olevat mu uue peremehe isa,“ vastab ta.

„Siis läheme küsime järele,“ otsustab Hele ja nad lähevad poodi tagasi.

Kaupmees võtab nad säraval näol vastu. Hele annab limonaadipudeli tagasi, võtab raha ja küsib siis:

„Kas see on teie poeg, see härra Rummel, kes varsti siia suvitama tulevat?“

„Jah, preili. Kas tunnete teda või?“ Kaupmees muutub veel lahkemaks.

„Ei,“ vastab Hele, „aga tunnen seda tütarlast, kelle ta endale teenijaks palkas.“

„Ahah!“ Kaupmehe ilme pole praegu just vaimurikas.

„Kas teie teate, kunas teie poeg kavatseb siia jõuda?“

„Ah Elmar või?“ küsib kaupmees.

Hele vaatab Leidale. See noogutab pead.

„Elmar jah,“ vastab Hele, ise juba vihast erutudes.

„Pidi ikka neil päevil tulema,“ venitab kaupmees.

„Vaadake, ta palkas endale teenija ja käskis sel üleeile siin olla, kuid ta ise ei tulnud. Mis teie arvate, kuhu see inimene, kes on siin täiesti võõras,

peab minema seniks, kui teie poeg suvatseb pärale jõuda?“ Helele meenub tolmune limonaadiklaas ja ta meeleolu muutub järjest sõjakamaks.

„Kust mina tean?“ küsib mees omakorda, hakates asja vist juba pisut taipama.

„Kas teie ei arva, et teie kohus oleks tütarlapse eest hoolitseda, niikaua kui ta peavarjuta on?“

„Kus ta's need kaks ööd oli?“ Kaupmehe toon muutub juba veidi jultunuks.

„See ei puutu teisse. Mina tahan ainult teada, kas teie peate enda kohustuseks hoolitseda oma poja hooletussejäetud teenija eest või mitte?“ Hele vaatab nüüd lausa vihasena kaupmees Rummeli suurt lohakat konnasuud ja rasvast nägu. Leida muutub järjest aramaks.

„Pole minu asi,“ ütleb Rummel nüüd üsna üleolevalt. „Aga ma võin talle telehvoneerida, saab teada, kunas ta tuleb.“

„Palun,“ vastab Hele külmalt.

Rummel läheb lohisevalt teise tuppa. Kaua tuleb oodata ta uuestiilmumist. Kindlasti võiks mees rutem tulla, kui ta mitte ei tahaks linnaprouale kätte maksa.

Viimaks ta tuleb ja teatab, et poeg tulevat homse pealelõunase omnibusega.

„Tänan!“ sõnab Hele lühidalt ja naised lahkuvad poest.

„Kui teie peremees homme tuleb, siis ühe öö saate veel vahest seal sugulaste juures läbi,“ ütleb Hele tüdrukule, kui nad jälle on teel.

„Küllap juba!“ ohkab Leida.

„Aga päeval ärge enam sinna mingegi, olge meiega."

Leida on tänulik, kuigi kardab, et kogu päeva kodunt eemal olek annab jälle põhjust pahandusteks. Kuid nende pahandustega on nii, et tulemata ei jää nad milgi juhul, käitugu Leida nii või teisiti. Sest tädipoja naine arvab, et Leida ta mehele meeldib. Ning miks ei peaks noorele mehele meeldima niisugune kena, tagasihoidlik, kaheksateistkümne-aastane tütarlaps, mõtleb Hele, kelles kasvavad Leida suhtes emalikud tunded.

Koju jõudnud, laenab Hele Leidale ühe oma taskurättidest, sest tüdruku enda oma on märg. See pannakse aiale kuivama. Siis pühib Hele märja käterätiga tüdruku näo värskeks. Leida seisab, sõnakuulelik nagu laps, ja lubab endaga kõik teha. Lõpuks, kui Hele isegi tüdruku juuksed siledaks kammib, naeravad nad juba mõlemad parimas tujus.

All toas avatakse aken. Leida kummardub pööningutoa aknast välja ja näeb kaht valget käist. Tüdruk naerab veel. Talle meeldib vist kuulata, kuidas ta hääl ka väljaspool toa piire kõlab.

All toas tõmmatakse paar korda poognaga üle viiulikeelte.

„Oo, Kalle," ütleb Hele. „Kas ta meeldis teile eile?"

„Jaa," vastab Leida, püüdes vastuse tooni panna võimalikult palju ükskõiksust.

„Võib-olla tahaksite paadiga sõita?" küsib Hele.

Leida on kõigega rahul, mingisuguseid erilisi soove ta avaldada ei taha.

Nad lähevad aeda ja Hele hüüab:

„Kalle!"

Kalle ilmub ruttu aknale ja teeskleb üllatust, nähes Leidat.

„Kalle, kui teil on aega, vahest läheksite neiu Leidaga järvele."

„Võib minna kah," vastab Kalle meheliku aegluse ja rahulikkusega, kuid Hele on kindel, et poisi põlved pisut värisevad.

Kui noored on läinud, otsib Hele Peetri üles. See istub aias ja kohendab õngesid. Kalapüügi õpperaamat on läbi loetud, nüüd kavatseb härra professor oma teoreetilisi teadmisi praktiliselt rakendada. Ta on nii hoos, et tahab kohe pealelõunal järvele minna, et näha, kuivõrd tunnustavalt kalad inimeste püstitatud teooriaisse suhtuvad.

„Mine kindlasti," on Hele kohe nõus, „see on sulle heaks vahelduseks." Rohkem ta ei ütle, kuigi mõtleb möndagi. Ta vaatab kella ja jätab Peetri sinnapaika, ise aga ruttab kirikumäest üles. Koolivend Martin lubas täna ennelõunal tutvuda kiriku sisemusega ja kutsus Helet kaasa. Hele teab, et kirikut saaks ta näha muidugi ka homsel jumalateenistusel, kuid on ikka hoopis ilusam ja pühalikum kirikut vaadelda, ilma et „taevaisa lambakari" sind selle juures segaks.

Hele saabub parajal ajal. Martin just avab rasket kirikuust.

Nad ulatavad teineteisele käed ning Martin ei taha Hele oma enam lahti lastagi.

„Ära mängi!" ütleb Hele. Nii on ta kooliajalgi mõnikord pidanud ütlema.

Martin laseb naise käe vabaks, surub külje vastu rasket ust ja ütleb, vaadates ise kriuksuvale lukule:

„Ega ma mängi. Olen sinust nii vaimustatud, et ei saa enam magadagi."

„Kindlasti segab hirm proovijutluse ees su öörahu," vastab Hele pilkavalt.

Kirikus on jahe.

„Võiks väljast soojust sisse lasta," arvab Hele.

Kuid Martin suleb ukse. Ta ei taha, et uudishimulikke tuleks kirikusse.

Kirik on valge, stiilitu, ebamugav. Mitmel korral lahinguis kannatada saanud, on ta juhuslike ja oskamatute meistrite poolt paigatud ja parandatud. Noored inimesed külastavad käärkambrit ja Martin huvitub kantslitrepist.

„Piinlik oleks homme jutlusele minnes komistada," ütleb ta ja kõnnib korra trepist üles ning alla, et õppida tundma trepi iseärasusi.

Siis nad lähevad koorile.

„Ära väsitab see treppidest käimine," ütleb Martin ja istub pingile.

Hele seisab koori serval ja vaatab alla.

„Tule siia," sõnab noormees.

Hele istub Martini kõrvale. See paneb käe ümber naise õlgade. Kui ta oleks selle pannud ümber Hele piha, oleks naine ta eemale tõuganud. Kuid Martini liigutus on nii koolivennalik-seltsimehelik, et selle pärast ei sobi isegi kirikus pirtsakas olla.

„Ootasin väga, millal sind jälle näen," ütleb Martin.

„Miks?"

„Sa tead küll, et olen sinusse armunud."

„Aeg ja koht on sinu arvates armuavalduseks sobivad, eks?" ütleb Hele nõrga pilketooniga.

„Mis viga?"

„Oled halb tüdruk."

„Proua, palun," parandab Hele. „Läheme välja."

„Kuhu?"

„Ükskõik, kas või kalmistule."

„Täna on laupäev. Eided korraldavad homseks haudu."

„Ja siis?"

„Ära ole õel! Tahan sinuga kahekesi olla."

„Sina tahad. Seda ma usun. Kuid andesta, ma ei pannud hästi tähele, kunas sa minu arvamise järele küsisid?"

Hele ei tahagi koolivenna vastu nii solvav olla, kuid ta ei tea isegi, miks ta seda siiski teeb.

„Ütle, Hele, kas olen ma äkki sulle vastumeelseks muutunud?"

Noormees tõuseb ja vaatleb Helet etteheitvalt. Hele ei vasta.

„Kas sa oled mulle pahane, et mu ema sul laulmise ära rikkus?"

„Laulda võiksin ma ju ikkagi, ega ta mul suud kinni saa hoida. Aga muidugi, kui ta pärast rahvale selgeks teeb, et mu laul on halb, siis olen ma kaitsetu. Ja see pole eriti lõbus. Isegi niisuguses maakohas ei pääse inimene võistlejate kadedusest."

„Ega mina selles süüdi ole."
„Seda pole ma ütelnudki."
„Miks sa mulle siis pahane oled?"
Hele hakkab koorilt alla minema. Martin järgneb talle sõnakuulelikult. Kes küll suudaks naisi mõista?
Hele vaatab kella. Varsti on lõunaaeg. Ta on unustanud Leidale ütlemata, et see nendega koos pansionis lõunataks. Ta peab nüüd ruttu minema ja tütarlapse üles otsima, muidu see läheb veel tigeda tädipojanaise juure tagasi. Ning Hele tahab Martinist mööda kirikuuksest välja lipsata. Martin aga paneb käe ette.
„Tahan sind täna veel näha."
„Mina tahan täna Inglise kuningat näha. Tahta võib nii mõndagi."
„Hele!" Noormehe hääl on juba meeltheitev.
Hele tõstab rahulikult jala eesruumis seisvale toolile ja paneb kingapandla tugevamini kinni.
„Tule õhtupoolikul kirikumõisa mind vaatama," ütleb Martin paluvalt.
„Eks näe," ütleb Hele nagu kergendatult ja juba lahkemalt ning jookseb kirikumäest alla. Seejuures näeb ta, kuidas Leida ja Kalle just paadisilla poole sõuavad. Ta jõuab parajaks ajaks, et Leidat endaga lõunale paluda.
Pealelõunal lubab Kalle Leidaga lähedalasetseva vaatetorni juure jalutada. Peeter tahaks paadiga järvele minna, kuid ta küsib enne ettevaatlikult, milline on Hele tegevuskava. Naine ütleb enese unise olevat, ta kavatseb esialgu pisut magada, mis hiljem

saab, seda ta veel ei tea. Peeter on rahul, katab naise õrnalt vaibaga ja läheb kaladega katsetama.

Hele ei maga õigupoolest üldse. Ta mõtleb. Nimelt sellest, kas minna kirikumõisa või mitte. Ilma Martiniga kohtumata on õhtupool kindlasti tühi ja igavavõitu. Kalle ja Leida ei jõua ka muidugi enne õhtut tagasi. Kuid on natuke imelik minna kohe esimese kutse peale noormeest külastama. Kuigi see on koolivend ja vana tuttav. Mitmekordseid kutseid pole aga aega oodata, sest pärast homset proovijutlust sõidab Martin minema.

Õhtupoolel pole Karstede toas päikest, seepärast hakkab Hele ennast siin üksinda olles kurvana tundma. Maksi haugub kuskil eemal, vist on keegi pannud kivi puuokste vahele ja Maksi muidugi on enesele ülesandeks teinud maksku mis maksab see sealt alla tuua. Aga kuna koer pole lind, siis on vaesel penil palju vaeva kõrgushüpete harjutamisega ja ühtlasi kivi peale haukumisega.

Akna taga siristab kutsuvalt mingisugune lind.

Martin oli hommikupoolel nii õnnetu, mõtleb Hele. Ei või teda ometi nii jätta. Muidugi teab Hele, et Martin pole niisugune, nagu ta peaks olema. Martin lubas ju õppida arstiks, kuid õppis hoopis pastoriks. Kindlasti sellepärast, et meil peetakse hingearsti ametit kergemaks ning mugavamaks ihuarsti omast. Seepärast, et hingearstina võidakse ilusate sõnade eest pälvida naistelt lugupidamist ja austust. Ihuarstilt oodatakse kindlat kätt ja tublisid tegusid. Hele näeks ka meelsasti, et Martin austaks temas, Heles, tuntud professori lugupeetud abikaasat.

Kuid Martin meenutas juba teisel uuestikohtumisel talle nende kunagisi vallatlevaid õpilassuudlusi. See polnud Martinist kindlasti mitte eriti ilus. Kuid muidu on ta armas poiss, ta elumehelikul suul on mingi külgetõmbejõud, ja kui ta nii paluvalt vaatab, nagu ennist kirikus, siis ei saa Hele talle kuri olla. Ei või ju inimeselt nõuda täiuslikkust kõigis asjus. Hele on viimasel õppeaastal palju töötanud ja kogu vaba aja veetnud oma vana mehe kõrval, ta igatseb ja tunneb enesel õiguse olevat vahel otsida nooruslikku kaaslast.

Ta tõuseb, riietub kollaselillelisse suvikleiti ja ruttab minema. Muidu tuleb Peeter veel järvelt tagasi ja hakka siis seletama, kuhu sa lähed. Kui juba on käidud, siis on kergem ennast vabandada.

Martin istub rõdul ja ootab. Ta on vist juba kahelnud Hele tulekus, sest ta rõõm naise ilmumise üle on otsekohene ja koguni natuke lapsik.

Nad kõnnivad suurtes kõrgetes tubades, käivad ka teisel korral, kust võib näha jälle kahele järvele.

„Poleks just viga siin elada?" küsib Martin.

„Siin on tõesti ilus. Küllap sul on tõsiselt kahju, kui sind siia ei valita."

„Tead, Hele, praegu ma olen niisuguses seisukorras, et mõtlen: kui sina minuga siia elama ei tule, siis on mulle kõik ükspuha."

„Kas see on abieluettepanek?" küsib Hele natuke koketselt.

„Jah, kui soovid." Martin on väga tõsine.

„Ma ei soovi. Ära unusta, ma olen juba abielus."

Martin teeb kärsitu käeliigutuse. Ta ei pea Hele abielu vist kuigi tähtsaks teguriks, kuigi ta selle kohta just midagi ei ütle.

Hele istub aknalauale ja vaatab kaugusse.

„Hele, miks sa mind piinad?“ Hele on sel hetkel nii kaine, et mõtleb: milline tavaline ja kirjanduslik väljendus.

„Mida sa minust soovid, väljendu selgemini,“ ütleb ta.

„Armastan sind!“ vastab noormees tungivalt.

„Tahad ütelda: oled armunud. Olen seda juba taibanud.“

„Miks sa siis mu vastu kenam ei ole?“ küsib noormees piinatult.

„Kõigile pole antud andeid ühtlaselt. Kui sinule kantsli alt vaatab otsa korraga paarkümmend armunud naist, siis sina muidugi suudad nende kõigiga kena olla. Variseerlikkus on su leivateenistus.“

Taipamata, et ta ise praegu on variseerlik, tahab Hele Martinile veel mõndagi ütelda. Ta tahab mehele valu teha. Kuid Martin tõmbab ta ägeda haardega aknalaualt põrandale ja pigistab enese vastu.

„Mis sa kõneled, tüdruk.“

Hele on lausa kohkunud, ta ei hakka vastu, ta tunneb noore mehe värsket lõhna ja ta pea käib ringi. Kuid tundes mehe huuli oma kaelal, teab ta, et nüüd on viimne aeg põgeneda, kui üldse tahetakse

põgeneda. Ja Hele tahab. Hüüatusega rabeleb ta enese lahti ja jookseb trepist alla.

Vägisi kipub talle nutt peale, kui ta kodu poole sammub. Võidetud võitlus tundub ühtlasi kaotusena. Kuidas inimesel mõnikord on tahe ennast unustada. Aga kuidas igakord hirm unustusest ärkamise ees tuletab meele, et eneseunustus on liig lühike õnn. Et alatine loobumise-piin võib olla suuremaks saavutuseks.

Ahastusliku kiirusega lukutab Hele enese järel toa ukse ja viskub voodisse. Martin on halb, mõtleb ta. Martinile pole miski püha, tal pole kannatust, ta peab kõik oma soovid kiires korras täidetuna leidma. See mees ihaldab naist, kuid ei tahagi naisele hingeliselt lähedale pääseda. Ta ei võta endale aega, et naises näha inimest. Ikka kohe käed külge. Hele aga usub, et ta just esmajoones vajab inimest. Kuigi ta tingimata soovib, et see inimene oleks mees, n o o r mees. Sest vana mees Helel juba on. See kannab eneses teise generatsiooni kuuluvuse märke, see vangutab pead nüüdsete noorte üle ja leiab, et vanal ajal oli kõik parem ja ilusam. Vanal ajal olid riikide piirid vabalt ületatavad, inimene võis sõita ja reisida niipalju kui soovis, polnud tülikaid takistusi nagu nüüdsel ajal. Vanal ajal ei joosnud abielunaised ilma meesteta teatreis ja kontsertidel ümber, võõrad mehed austasid abielunaiste puutumatust ega eksinud selle vastu nalja pärast, nagu praegusel ajal. Vanasti tarvitati pidusöökidel iga toidu jaoks eri kahvlit, nüüd peab Peeter kiluse kahvliga asuma

prae juure, nii vastumeelt kui see talle ka on. Kui ollakse kasvanud n.-n. „aristokraatlikus“ perekonnas, siis harjutakse mõningate mõttetute mugavustega. Hele, kes aristokraatiast ei mäleta muud kui varajases lapseeas nähtud saksa daamide rõõmupisaraid saksa okupatsioonivägede saabumisel, vanade inimeste pisaraid, mis seitsmeaastasele lapsele jätsid vaid arusaamatu ja veidra mälestuse. Aristokraatia! Võib-olla oli ta kunagi, nüüd teda enam pole. Miks ei saa need, kes aristokraatiat on näinud, seda kunagi unustada? Hele ei usu, et tema oma vanaduses võiks olla nii paindumatu ajaga kaasasammumisel, nagu seda on nüüdisaja vanad. Just need vanad, kes kõrgema hariduse on saanud suure Venemaa koolides, kes omal ajal on suudelnud vene vürstinnade peeni sõrmi, need, kes siis Berliinis on täiendanud oma niigi küllalt juurdunud pedantsust pisiküsimusis. Oo jaa, Hele ihkab vahel enese lähedusse meest, kes „laseb minna“. Muidugi mitte kohe nii, nagu Martin täna. Kuid hea oleks vahete-vahel veeta päevi inimesega, kes ei anna igal sammul tunda, et oled naine, õrn ja abivajav olend. Liig hoolikas kohtlemine meestelt pole naiste poolt igakord väga hinnatud. Hele tahab mõnikord, et oleks ükskõik, kes enne trepist üles läheb, kes teisele mantli selga aitab, kes enne käe ulatab või kes trammis piletiraha maksab. Peetril on niisuguseis asjus oma ainukindlad seadused, mida ta tunnustab, ning Helel ei maksa hakatagi vastu vaidlema.

Meeldivaina meenuvad Helele nood ajad, kus nad Martiniga ühist kooliteed käisid, vaheldumisi

teineteisele trammipileteid ostsid, üks teise eest kirjandeid valmis kirjutasid... Kuidas nad talvel päris üheõiguslikena teineteist lumega loopisid ja koolipidudel vastastikku teineteist tantsima palusid. Peeter ütleb niisuguste asjade kohta: naiselikkust hävitav, loomuvastane moodsuse tagaajamine.

Omal ajal oli Martiniga siiski palju kergem sõbrustada. Noormees oli siis veel küllalt rikkumatu, et olla Helele sõnakuulelik, et mitte liialt sageli korrata lähenemiskatseid, mis tüdrukule näiliselt ei meeldinud. Tegelikult meeldisid küll, kuid Helel oli alati tahtmine poissi ja ennast kiusata. Nüüd aga ilmneb Martinis mingi kogenud üleolek, mis on veetlev ja eemaletõukav ühtlasi. Veetlev seepärast, et see tundub eriti mehelikuna. Vähem meeldiv Helele on aga see, et kogu Martini käitumises pole küllalt austust tema kui professoriproua vastu. Nii väga kui Hele tahabki oma abielust rippumatu olla, ei unusta ta kunagi, et ta siiski on professori proua. Võib-olla on see ka väikesel viisil alt üles vaatamine „aristokraatia" poole, see lihtsa organisti tütre austus teadusliku tiitli vastu. Martinil ei näi seda austust küllaldasel määral olevat, tema arvates on Peeter lihtsalt vana mees nagu iga teine. Kuid Hele teab, et Peeter pole harilik vana mees. Peale vanamoelise kasvatuse omab Peeter kultuuri, sügavat huvi oma töö vastu ja vastutustunnet sel määral, nagu see praegu vastutusrikastel kohtadel olevate isikute juures on haruldane. Hele, kellele kunagi pole õpetatud peeni pisiasju, on kodunt kaasa saanud lugupidamise aususe, töökuse ja kohusetunde vastu. See-

pärast oskab ta näha Peetri põhiloomust ja seda hinnata.

Kõneldes Hele ausustundest ei tarvitse mõtelda, et Hele on nii absoluutselt aus, et ta mõnikord pisut ei luiska. Seda teeb vist ausaimgi meist. Kui Peeter tuleb oma õhtupoolselt kalastusretkelt — ilma kalapojata, sest küllap ta on oma rohketele teoreetilistele teadmistele vaatamata mõne õngespordi juure kuuluva praktilise pisiasja unustanud — ja küsib, kus Hele õhtupoole on veetnud, vastab naine igavleva ilmega:

„Jalutasin ja lugesin."

Ega ta päriselt valetagi. Ta ju jalutas kirikumõisani ja luges peatüki eluraamatust.

Õhtulauas on inimesed ärevil. Kolme preili toa on vallutanud sipelgad. Ühel daamidest olnud pealelõunal südamepööritus, ta söönud sidrunit suhkruga, mille jätnud lauale. Õhtul joosnud sipelgaparved laual, aknal, põrandal ja voodis.

Preilid istuvad söögisaalis ja tõendavad, et nemad enne oma tuppa ei lähe, kui pererahvas viimse kui sipelga toast välja on toimetanud. Perenaine jookseb ärritunult ümber maja ja kaebab: kuidas sa saad sipelgatega hakkama, kui need kord „tsukõrt" on maitsnud.

Proua Noora kõneleb oma võõraspoja Martini proovijutlusest. Täna on peagu kogu laudkond sellest huvitatud, sest homsed valimised on ajakirjandusegi kõneaineks. Hele on seekord üsna vaikne. Kalle samuti. Ta vist tunneb muret oma sõbratari Leida pärast, kes läks tagasi oma kurja sugulase

juure. Loodetavasti küll viimseks ööks, sest homme kindlasti oodatakse Leida tööandja saabumist. Lahkumisel kutsus Kalle tütarlast veel korraks välja, olevat laupäeva õhtu, kõik noored inimesed olevat väljas. Kuid Leida ei julgenud midagi lubada, ta ei teadnud, kuidas tige tädipoja naine kavatses ta hilisõhtusele jalutamisele reageerida. Kõige selle pärast ongi Kalle natuke kurb. On ilusad päevad ja võiksid tulla niisama ilusad õhtud, kuid ikka peab mingisugune takistus ette kerkima. Isegi niisugused verinoored inimesed, nagu on Kalle ja Leida, ei jõua oma pisikeste, tagasihoidlike soovide täitumiseni.

Maksigi on sel õhtul veidi kurb. Irja arvab, et koer on alatise kivide kandmisega oma hambaid vigastanud ja kannatab nüüd hambavalu. Võib-olla aga on häda just selles, et viimasel kahel päeval pole saabunud uusi suvitajaid ega leidu enam kuigi palju neid, kes Maksile viitsiksid kivi visata. Vanad pansionärid on kõik sellest spordist tüdinud, isegi minister, kes küll ühe terve hommikupoole pühendus Maksile ja kividele. Ministri pojad on küll kanged kivipildujad, kuid need pole kuigi usaldatavad mänguseltsilised, sest nad viskavad mõne kivi koerale selga või pähe. Ning niisugust äraandmist Maksi ei kannata. Mäng olgu rahulik ja aus. Miki oma ülevoolavast elurõõmust püüab lõbustada kurba saatusekaaslast. Kuid see vaatab oma vananevate melanhoolsete silmadega kaugusse ja näib mõtlevat: Jah, noorus...

Suvine laupäevaõhtu. Igaüks nagu igatseb siis midagi, igaüks tahaks teha midagi erilist. Kass Ants,

kes kogu päeva mägedes ringi uitas, on jälle koju tulnud, ta on nii lahke, et lubab suvitajail-daamidel end silitada ja meelitada. Pansionärid istuvad kes pingil, kes muidu majaserval või trepil, ja kõik näivad midagi ootavat niisuguselt soojalt ja vaikselt suviselt laupäevaõhtult.

Minister suitsetab sigarit, see lõhnab hästi. Kolm preilit on vaikseks jäänud, võib-olla teeb neile muret sipelgateparv, võib-olla on nad kurvad, et siin pole ühtki nooremat meest, kes oleks vaba ja võimeline neid lõbustama. Peeter Karste on ju küll harukordselt viisakas ning tähelepanelik meesolend, kuid tema kahjuks kõneleb mitu asjaolu. Kõigepealt ta kuuskümmend aastat, mida küll eriti pole märgata, ja teiseks — ta noor naine. Vanahärrad, kel on nii noored naised, tunduvad teistele noortele naistele sageli ebahuvitavad. Peale kõige muu pole proua Noora unustanud oma kunagisi õigusi Peetrile. Alatasa leiab naine ikka veel midagi, mille suhtes ta Peetrile veel pole õpetusi jaganud ja mida ta teeb nüüd, sest ega Helest, sellest noorest tuulepeast, või ometi oodata, et ta oskaks ühe Peetri-taolise mehe eest hoolitseda! Preilid vaatavad pisut põlglikult Hele-Peetri-Noora kolmikule, nende arvates pole naise-mehe vahekorras praktilistel pisiasjadel mingit tähtsust. Naine ja mees võivad teineteist mõista ka ainult vaikimise, pilgu või äärmisel juhul vaikse ohke kaudu. Milleks alatasa lobiseda kompressidest, kaelasidemeist ja toitude järjekorrast?

Kallelgi on täna kahju teistest lahkuda. Pole loota, et Leida veel välja tuleks, ja see teeb nii kur-

vaks, et poiss kardab üksi jääda, siis võiks ta koguni nutma hakata. Varem, kui ta igatsused olid ebamäärased, mängis ta õhtuti viiulit. Kuid nüüd, kus ta soovidel on kindel suund ja alus, on viiulimängust vähe. Varem tundis ta end viiuliga ikka kahekesi olevat, nüüd ta teab, et ilma Leidata on ta siiski üksinda.

Pungis kõhuga peremees paneb oma elektrijõujaama tööle ja lülitab söögisaalis raadioaparaadi. Läbi avatud akna kostab muusika õuele. Maksi hakkab kaeblikult ulguma ja läheb lõpuks hädise näoga eemale, et mitte kuulda neid inimestele määratud kurvakstegevaid hääli. Miki tegeleb jälle Antsuga, tema ei näi olevat eriti musikaalne.

Preilid toetavad pea käele ja käe põlvele ning vajuvad unistustesse. Proua Noora vaikib ainult sellepärast, et teised kõik vaikivad. Peeter on peremehele tänulik päästva muusika eest. Hele istub üsna mehe lähedal ja tunneb Peetri vastu hellust. Peeter meeldib talle alati, kui nad on inimeste hulgas. Siis võib ta selgesti näha, kui palju parem on see peenejoonelise näoga mees kõigist teistest.

Peremees tuleb, lähendab oma tahmase näo ministri omale ja küsib alandlikult, missugust muusikat minister soovib, kas minister eelistab ungari mustlasi või Berliini filharmooniat? See minister on aga haruldane minister: ta harrastab ise tegelikkuses sama, mida ta oma kõnedes rahvale soovitab. Seepärast palub ta, et peremees võimaldaks kuulata meie oma ringhäälingu kaudu saadetavat rahvuslikku muusikat.

Proua Noora, kes rahvuslikus muusikas kunagi pole leidnud „suurt joont“, ei ütle täna midagi, sest rahvusliku muusika tellijaks on siiski minister, ja see on juba asjaolu, mis võib mõne daami tõekspidamisi muuta, mis võib isegi rahvuslikule muusikale „aristokraatsust“ lisandada. Kui proua Noora sel suvel enam „kõrgemaid“ isikuid ei kohta, siis sügisel hooaja alates enese juures külalisi vastu võttes ta kindlasti pöörab nende tähelepanu rahvuslikele paladele, mida kuulas minister see ja see suveõhtul Lepaorul. Milline tähtsus on sellel, et „suured“ annavad head eeskuju!

Hele, kelle unistused muusikat kuulates kanduvad harilikult ta enese tulevasele karjäärile, viibib täna mõtteis kirikumõisas, kuigi ta meelsasti mõtleks millestki muust. Muidugi käitus Martin jultunult ja oli väärt, et ta nii maha jäeti. Kuid ta on siiski koolivend ja ülea-pea-kaela armunud. Seda viimast oli ta juba kooliajal, kuid see oli küpsemata koolipoisi vähenõudlik armastus, õigupoolest mingi loomusunniline poolehoid, egoismitu ning valudeta loobuv. Kuid see, mida Hele nüüd Martinis näeb, see on nõudlik mehe armumine, nii leegitsev, et Helel on raske hoiduda tuld võtmast. Tema vastuvõtlik kunstnikuloomus on alati olnud küllalt tuldkartev, nüüd on ta lausa ohustatud. Aastaid on elatud tütrena-naisena vana mehe kõrval, on hoidutud leegitsevatest meestest, on hoitud ennast kunstile. Kuid nüüd on tegemist inimesega minevikust, aegadest, mis olid enne Peetriga tutvumist. See on nagu lapsepõlvemaade uuesti-vallutamine. Martini kaudu

uus sidemete loomine noorusega, see on nagu midagi vabandatavat. See on palju andestatavam kui mingite hoopis uute tutvuste ja suhete otsimine. Ning Hele otsustab, et Martinile tuleb tänane veel kord andestada, nüüd aga viimset korda... Ja kui Martin tahab olla viisakas ning hea sõber, siis Hele on talle kena... Sel Helel, kes on põhiliselt elutark ning kogenud, pole mingit usku Martini „viisakusse“ ja „sõprusse“. Kuid see Hele, kes on seiklushimuline ja elamusiotsiv, kelle noorus vajab enese kõrvale taltsutamatut noorust, see sunnib esimese Hele vaikima.

Kas see on mõtete ülekandumine või midagi muud, aga veel keegi koosistujaist mõtleb täna kirikumõisale. Proua Noora katkestab vaikuse:

„Homme lähen jälle kirikumõisa vaatama. Pidin täna minema, jalutasin juba seal kandis, aga nägin, et Martinil oli külaline, siis ei tahtnud minna segama.“

Hele keha läheb kuumaks. On juba pime, nii et pole võimalik näha proua Noora pilku. Kas ta teab, kes oli Martini külaline?

Peeter elustub.

„Juba külaline? Selle lühikese ajaga, mis ta siin on?“ küsib ta ärevalt.

Helel hakkab veel enam kuum.

„Jah, keegi naisolevus oli. Istusid kahekesi teise korra aknal, teise järve poolt oli hästi näha.“

Peeter tõmbab ägedalt sigarit.

„Kange poiss, juba naistutvusi soetanud!“ katsub ta võimalikult ükskõikselt ütelda.

„Ei tea, kas oli uus või vana tutvus," vastab proua Noora tähendusrikkalt. „Kahjuks unustasin oma lornjeti koju."

Hele püüab kergendusohet varjata. Peeter näib lornjeti unustamist samuti kahetsevat kui selle omanikki. Ta tahaks siiski meelsasti teada, kes just pastori juures külaskäigul oli.

Siin peab olema ettevaatlikum, mõtleb Hele. Mäelt paistab kõik orgu ja orust mäkke. Ja poleks täna olnud seda unustatud lornjetti, kes teab, milliseid uudiseid praegu Peetrile oleks serveeritud.

Peeter vaatleb uurivalt oma noort naist, kuid õhtu on muutunud pimedaks, kes teab, mis Hele langetatud peas on peidetud.

Üks preilidest käib korra toas ja tuleb teatega, et nende tuba olevat varsti korras. Preili Salme kuivatavat praegu põrandat sipelgate hirmutamiseks kallatud kuumast „tinkspiirituse" veest.

„Vist oleks aeg puhkama minna," tõuseb Peeter ning Hele ja Kalle jälgivad ta eeskuju.

Rohi on kastest märg ja konnad hüppavad jalgrajal, kui kolm inimest aeglaselt lähevad järveäärse majakese poole. Ikka veel naerab järvetaguses pargis aleviplikasid-poisse ning järvel jorutab keegi: „Need siiilmaad, need siilmaad..."

Hele naerab närvlikult. Jah, need silmad. Need ei lase tedagi täna uinuda.

Nüüd tuleb veel ööbik, istub üsna Karstede akna lähedusse aeda ja hakkab jultunud elurõõmsusega laksutama.

Peeter tõuseb voodis istuli ja ütleb tasa, kuid ilmse vaimustusega:

„Kuula! Suurepärane, eks?"

Hele vaikib. Tšaikovski, troika, ööbik ja valged akaatsiad, mõtleb ta kibedalt. Teie, vanad, leiate selle kõik olevat imepärase, suurima rahu ja imetlusega nauditava.

Kuid noorel naisel otse kisub kusagil sees, kui ööbik järelejätmatult häälitseb ja järvelt kostab üha baritoni kurvameelne jorin:

„Need siilmaad, need siiilmaad..."

Pühapäevahommikul hakkab juba varakult inimesi kiriku poole liikuma. Hele ärkab hilja ja ehmub, kui läheb õue ja näeb valgeis rätikuis naisi kirikumäkke minevat. Ega ta jää hiljaks?

Kuid aega on. Siin, maal, on üldse kombeks varakult enne jumalateenistuse algust kohal olla, et saaks sõnakese juttu ajada ja ringi vaadata. Täna on naistel eriti palju peade kokkupistmist, sest täna on jälle õpetaja valimine. Suur ja vastutusrikas ettevõte, mille juures ei saa ometi ilma kaasinimestega läbi rääkimata toime tulla. Alevikuvahelisel kiviteel põrisevad vahetpidamata vankrid ja veeretavad mustades ülikondades mehi ning pühapäevariideis naisi pühakoja poole.

Kõik, kes pansionis lauas istuvad, on otsustanud täna kirikusse minna. Ministri poegadelt küll keegi nende arvamist ei küsi, kuid igaüks arvab, et niihästi inimestele kui Jumalale oleks meelepärasem, kui need jõnglased täna oma haiglase ema juure koju jääksid. Nii-kui-nii alevirahvas vaatab juba

suvitajatele-loodritele natuke üle-õla, ega ministripoegadel pole küll eeldusi linnarahva prestiiži tõstmiseks rohkearvuliselt kogunenud maarahva hulgas.

Proua Noora on täna enese arvates muidugi päevakangelane, sest tema võõraspoeg Martin jutlustab. Koguni praost ise tuleb pealt kuulama, kõnelemata ministrist.

„Ja üldse, kunagi ei või teada, kes täna veel siia kirikusse võib sattuda," arvab proua Noora.

Hele pigistab hambad kokku. Temagi arvas just sama, kui tahtis tänasel jumalateenistusel laulda. Enne kui see naine oma kadedusega rikkus kogu tuju.

Preilid on ärevil, sest ei tea, kas peavad kirikusse minekuks sukad jalga panema või tohivad paljasääri minna. Keegi on kuulnud, et siin vaadatavat väga halvasti paljastele käsivartele ja säärtele.

„Mina lähen nii nagu olen," ütleb Hele julgelt. Tal on kollasekirju kleit ja sinised kingad ning kõik ta varbad vaatavad elurõõmsalt päikesepaistesse. „Inimeste meelepärast ei jõua ju kunagi olla. Hea, kui ise enesega rahul oled."

Preilid on temaga ühel nõul ja otsustavad ka sukad kohvripõhja jätta. Ministergi ei hakka tänase päeva puhul oma kaela kraega pigistama. Ainult Peeter riietub linnalikult, tema oma korrektsuses kardab, et ta lahtise krae ja rannakingadega võib mõne kirikulise tundeid solvata, ja seda ta ei taha.

Oh taevas, need kirikuliste tunded! mõtleb Hele, kui ta seisatub kirikaias ja kuulatab, millest inimesed kõnelevad.

„See ju pooltotakas, olevat teine veel mineval aastal või kahe aasta eest hullumajas olnud. Mis me niisugusega peale hakkame!" karjub üks vanaeit teisele kõva kuulmisega eidele kõrva. Kogu see hell jutt käib muidugi ühe pastorikandidaadi kohta.

Ning kõva kuulmisega eit vastab:

„Ja langetõbi käivat kah talle peale, ajavat teine vahtu suust välja ja inisevat nagu elajas."

„Eks ma ütelnud, hull mis hull," teeb esimene eit lõppkokkuvõtte selle pastorikandidaadi suhtes.

Teisel pool seisavad kolm eite ja vahetavad oma arvamisi vist ühe teise pastorikandidaadi kohta. Või on see vahest sama mees, kellest need eelmised kaks eevatütart kõnelesid? Sest mees, kes on totakas ja langetõbine, see võib olla ka poolkurt ning ebamusikaalne.

„Laulvat nagu vana vares," ütleb üks kolmest naisest, kes nähtavasti pole sarjatava kandidaadi jutlust ega laulu isiklikult kuulnudki. Hele mõtleb: milline märgatav vahe on noore ja vana varese laulu vahel?

„Naine olevat tal ka matsi tõugu, kusagilt Jõgeva poolt kandist, päris talurahva laps," teab teine eit kõnelda.

Jah, meie rahvas näeks ikka meelsasti, et pastorid kogu perega oleksid „peenemast" soost. Kui pastor ise on mees oma rahvusest, siis vähimalt

proua väänaku maakeelt väärika saamatuse ning kangusega!

Hele läheb edasi.

„Igavene tüdrukute järele jooksja. Nii kui seelikut näeb, nii pistab, saba seljas, järele," kuuldub kusagilt. Milline kandidaat see on? Ega ometi?...

„Linnas kõik kohad võlgu täis, kas meie peame neid maksma?" arutatakse meeste hulgas. „Naisest elavat teine ka lahus, kes niisuguseid mehi teab, on teised ikka nagu kerge kaaluga..."

Ühe kandidaadi kohta teatakse, et see seltskonnas tantsivat nagu iga teine surelik, ja ühest arvatakse, et küllap tal on tangidega kruvitud juuksed, ega need tal muidu nii krussis oleks.

Kust see maarahvas kõik need andmed võtab? mõtleb Hele.

Nüüd jõuab ka Peeter Helele järele. Minut hiljem tulevad kolm preilit ja nende järel Kalle.

Proua Noora on vist juba ammu kohal, sest ta ilmub juba kirikust. Ta on reserveerinud endale väärilise koha ja tuleb nüüd päikesesse ennast soojendama, sest kirik olevat jahe. Daami õlad värisevad. Küllap vist ärevusest.

Kalle vaatab elumeheliku ükskõiksusega ringi, kuid ta silmist paistab lapselikku ärevust. Kindlasti on tal siin oodata kohtamine Leidaga. Muidugi täiesti „juhuslik".

Ning nüüd hakkavad kirikukellad kolmandat korda helisema. Rahvas venib kirikusse. Proua Noora asetub kantsli lähimasse lähedusse. Kolm preilit istuvad kõige tagumisse pinki. Hele ruttab

koorile. Peeter oleks küll eelistanud all istuda, kuid nüüd pole aeg Helega vaidlema hakata.

Samal ajal, kui Martin astub altari ette, sammub minister väärikalt mööda keskkäiku ja istub ühele keskmistest pinkidest.

Kunstnikujuustega organist istub orelipingil ja vaatab võidurikkalt ringi. Suvisel ajal ikka tasub siin kirikus mängida, on nägemas-kuulmas peeni härrasid ja prouasid. Eriti see kollasekirjus kleidis, siniste kingadega, see näib tundvat suurt huvi oreli vastu.

Neetud. Vägisi kisub sõrmed sinna, kuhu ei ole vaja. Muidugi, kui niisugune lillelise kleidiga oma suurte linnadaami silmadega pealt vaatab. Et nädala kestes ka aega ei saanud oreli sõrmitsemiseks. Käed on pärast nädalalist puhkust saamatud ning kohmakad. Organist punastab, mitte ainult näost, vaid ka kõrvust, kaelast ja kätest. Piinlik niisugune eksimine võõraste inimeste ees. Linnaproua näib olevat musikaalne, ta kulm tõmbleb iga vale tooni juures.

Taevale tänu, kui eelmäng on läbi, tunneb kahupäine organist end jälle kindlamini, koguduse laulu kaasabil on täna hoopis julgem mängida.

Helel oli hommikul kuri kavatsus: ta tahtis jutluse ajal organistiga nii kokku leppida, et pärast jutlust tema, Hele, laulaks siiski ühe soololaulu, midagi lihtsat, midagi niisugust, mille noodid iga oreli juures on olemas. Aga kuuldes organisti ebakindlust oreli käsitamisel, jätab Hele oma kavatsu-

sed. Niisuguse saatjaga võib end veel häbistada! Pealeselle veel skandaal, mis proua Nooralt oleks oodata. Ei tasu riskimist, otsustab Hele ja istub Peetri kõrvale.

Enne jutlust tuleb koorile noor naine, pikajuukseline, juuksekeraga kuklas. Ta põlvitab oma istme juures ja palvetab kaua. Siis tõuseb, läheb organisti kõrvale ja seisab seal uhkelt. Vaadaku kõik, milline tähtis mees temal on! Mida kõvemini orel heliseb, seda uhkem on organisti abikaasa. Jutluse ajal istub ta oma mehe kõrval ja naudib vaikselt selle tähtsust.

Jutlus ise on tavaline, ootamatult tavaline. Hele arvates vähimalt. Puudub vaid hääleväristamine. Seda Martin tõesti ei oska. Ta on selleks liialt elurõõmus, võib ka olla, et ta põhiiseloomus puudub variseerlikkus. Koguduse hulgas ei näi ühtki taskurätikut liikvel olevat, kuigi Martin targu on valinud jutluse aluseks ilusaima ja liigutavaima teksti. „... aga kui mul poleks armastust, siis ma oleksin kui kelluke, mis heliseb..."

Martin ei suuda koguduse hinges midagi helisema panna. Pisaraid ta välja ei pigista, pole ka loota, et tast väimeest saaks, ega selline linnahärra juba maatüdrukut võtma hakka! Martini lihtne ja loomulik, väänamatu kõne pole siinsele rahvale vastuvõetav. Hingekarjane peab ütlema „meie" asemel „mäie" ja peab kogudust ähvardama karmi karistusega sealpoolses elus, see meeldib rahvale.

Suures vaikuses lahkutakse kirikust. Koguduse otsus näib olevat kindel. Igatahes ei tule see vist Martini kasuks.

Proua Noora läheb võõraspoja juure ja õnnitleb teda toreda jutluse puhul. Nad seisavad käärkambri ukse juures, Martin isegi näib oma jutluses pettunud olevat, võõrasema aga särab.

Peeter ja Hele astuvad ka nende juure.

„Eks olnud hea jutlus?“ küsib proua Noora võiduröömsalt. Karsted ei kõnele selle vastu. Poleks viisakas. Martinil on piinlik tellitud kiitusest, ta püüab kõnelda üldistest asjadest, ise üksisilmi vaadates Helele. Noorel naisel pole mugav, ta vaatab ringi ja kasutab juhust teiste juurest lahkumiseks, niipea kui märkab Leidat. Tütarlapsel on jälle nutetud silmad.

„Mis on?“

„Ikka hullemaks läheb.“

Hele paneb käe tüdruku õlale ja ütleb lohutavalt:

„Täna tuleb pererahvas, siis pääsete sellest.“

„Jah!“ ohkab Leida.

Hele vaatab ringi: kuhu see Kalle on kadunud?

Ta näeb, et Kalle tuleb aleviku poolt. Hele ja Leida lähevad poisile vastu. See on pisut häbelik ega oska vastata Hele küsimusele: miks ta kirikus polnud? Võib-olla läks ta Leidat otsima ja häbeneb nüüd seda tunnistada. Ta võiks seda rahulikult teha, sest tüdruk vajaks täna teadmist, et teda ometi kellelegi tarvis on. Sugulaste juures on talle juba liialt selgeks tehtud asjaolu, et ta on laiskvorst ja muidusööja.

„Enne pealelõunase omnibuse tulekut te enam sinna ei lähe," otsustab Hele. „Lõunatate meiega ja oma kraami järele lähete alles siis, kui olete juba uue peremehe juure asunud."

Leida ei kõnele vastu. Nii on ta juba isegi mõtelnud, aga tal pole siin võõras kohas küllaldaselt julgust oma kavatsusi täide viia. Kui proua Karste tema eest otsustab, siis läheks kogu asi nagu oma loomulikku rada.

„Me tahtsimegi täna minna sinna metsadesse jalutama," ütleb Kalle ja näitab lõuna poole.

„Enne lõunat ei jõua te enam kuhugi," korraldab Hele, „pärast võite minna. Enne omnibuse tulekut on teil selleks küllalt aega."

Leida peabki nüüd veel oma vabadust kasutama. Ega ta tööle hakates enam nii kergesti välja pääse.

„Ega vist jah," arvab Leidagi ja vaatab altkulmu Kallele.

Hele jätab noored kahekesi ja läheb vanade juure tagasi. Peeter, proua Noora ja Martin seisavad ikka käärkambri ukse juures ning on ümbritsetud pinevast õhkkonnast, sest proua Noora püüab kogu aja kõnelda pastorivalimistest, Martin ja Peeter püüavad aga daami mõtteid sellelt natuke piinlikult teemalt kõrvale viia.

Kui neljaliikmelisest seltskonnast on kolm ebamääräses meeleolus, üks aga ülevas tujus, siis muutub see üks teistele kergesti tüütavaks.

„Jäta juba, ema. Kõneleme ka millestki muust," ütleb Martin paluvalt.

„Taevas, valimised on ju praegu kõige tähtsam küsimus!“ imestab proua Noora.

„Minu arvates on veel tähtsamaidki küsimusi,“ vastab Martin rõhutatult ja püüab Helele silmi vaadata.

Noor naine lööb pilgu ruttu maha. Ta pole loomult sugugi liialt tagasihoidlik ja inimestega kõneldes vaatab ta harilikult neile otse silmi. Kuid täna imetleb proua Karste millegipärast oma varbaid.

„Mis võib siis praegu veel tähtsam olla?“ imestab proua Noora ikka veel.

„On mitmesuguseid asju. Mõningaid neist pole igaühel vaja teadagi,“ vastab Martin tüdinult ja otsib ikka Hele pilku.

Hele on kogu hommikul tunnud, nagu oleks ta eilsetest kahtlustest ja igatsustest vabanenud. Kuid nüüd, kus Martin nii selgesti annab mõista, et ta soovid ja kired pole midagi isecnesest jahtuvat, hakkab noor naine jälle pisut kiiremini hingama. Siiski meeldiv poiss on see Martin ning kunagi ei saa talle tõeliselt pahane olla, selle eest kaitsevad teda nende ühised kooliaegsed mälestused. Kõik ebamäärased tunded Martini suhtes annavad end vabandada seltsimehelikkusega ja koolisõprusega. Selles on midagi omapäraselt võluvat.

Martingi on taibanud koolivennaliku suitsukatte kasulikkust mõningail juhtudel.

„Homme on mul ärasõit. Pole saanud vana kooliõega kuigi palju vestelda. Ega teil, härra Karste, pole midagi selle vastu, kui jalutan õhtupoolel veidi teie abikaasaga?“ küsib ta viisakalt.

Peetril muidugi pole midagi selle vastu. Tal ei tohi ju olla, ta pole unustanud Hele ähvardust.

Kuid Martin ei tunne Helet päris põhjalikult. Ta ei tea, et Hele ei salli, kui keegi küsib Peetrilt luba mingis temasse, Helesse, puutuvas asjas. Ta pole ometi Peetri alaealine tütar ega ori, et ta kasutamiseks küsitakse Peetrilt luba! Kui seltskonnas keegi härra küsib Peetrilt luba Hele tantsule viimiseks, siis Hele ei tantsi. Siis tahab ta äkki istuda oma Peetri juures ja kuuluda sinna, kuhu kuuluma ta pannakse. Kuidas need härrad võivad mind siis tantsima paluda, kui Peetrit pole seltskonnas? mõtleb Hele. Kuidas nad siis saavad ilma luba küsimata? Head tuttavad juba teavad, et proua Karste otsustab ise oma sammude üle. Ning härrad, kes just Peetri kui lugupeetud professori vastu tahavad viisakad olla, püüavad mõningaid pisikesi viisakusreegleid täita nii, et proua Karste seda ei märka.

Tänagi ei andesta Hele Martinile, et see küsis Peetrilt millekski luba.

„Sa tuled ometi kaasa, Peeter?" pöördub Hele õrnalt mehele.

„Arvan, et ei," vastab Peeter. Ta ei tea isegi, miks ta seda teeb. Aega tal ju oleks ja naise järele valvata tahaks ta ka.

„Siis ma ilma Peetrita ka ei tule," ütleb Hele Martinile ja võtab Peetri käsivarrest kinni. Peeter on naise õrnast poolehoiust üllatatud ja vaatab halvastivarjatud naiivse võiduröömuga noorele mehele. Martin pigistab huuled kokku.

„Kahju!“ ütleb ta. „Kuid võib-olla tuleb mulle õhtupoolel külaline, võib-olla mul polekski kuigi palju aega.“

„Jälle külaline?“ küsib proua Noora huvitatult.

„Kuidas jälle?“ küsib Martin.

„Eile õhtupoolel sul juba oli külaline,“ vastab võõrasema.

Martini kõrvalestad lähevad roosakaks. Hele kingapannal vajab kõvemini kinnitamist.

„Ah jaa,“ ütleb Martin ebamääraselt, nagu oleks ta midagi väga ükskõikset meenutanud.

„Mis sa arvad, Martin, kui tuleksin veel korra kirikumõisa vaatama?“ küsib proua Noora ettevaatlikult.

„Kunas?“

„Täna õhtupoolikul.“

„Mis sa seal ikka nii palju vaatad. Pole ju midagi erilist, ega sa siia perenaiseks ikka saa,“ vastab Martin väsinult.

„Kes teab,“ arvab proua Noora. Tema on mõningais asjus parandamatu optimist. „Aga kui sa ei taha...“

Martin ei võta vaevaks vastata, et ta tõesti ei taha. Ning oma eilse ja tänase külalise suhtes ei soovi ta ka mingisuguseid seletusi anda. Millest ta kaaslastel südamest on kahju. Lahkutakse pisut piinlikus ja häbelikus meeleolus. Martinile kätt andes vaatab Hele noormehele korra pikalt ja teravalt silmi, kuid nad ei ütle teineteisele midagi erilist.

„Nüüdisaja noored inimesed on imelikud," ütleb proua Noora, kui nad kirikumäest alla lähevad. Keegi ei tea, mida ta sellega just ütelda tahab. Kindlasti aga loodab ta, et Peeter ta arvamisega ühineks. Kuid ta eksib, sest Peeter on praegusel hetkel oma naise õrnast poolehoiust lapselikus vaimustuses, ta ei leia, et praeguse aja noored oleksid pahemad kui olid sajandivahetuse-aegsed.

Maksi on eileõhtusest kurvameelsusest üle saanud, tal pole nähtavasti enam hambavalu, sest on ilmselt selge, et ta Peetrilt või Helelt ootab kiviviskamist. Proua Noora poole ta ei vaatagi, — selle daami loomaarmastust ta juba tunneb! Ta on hea mäluga koer.

Poisikeseliku tuhinaga haarab Peeter põlluservalt kivi ja viskab selle piki teed mäest alla. Kivi langeb maha ja veereks vist veel tüki maad edasi, kuid Maksi haarab ta juba suhu. Proua Noorale ei meeldi sellised lapsikused, ta lahkub abielupaarist, et istuda veidi aias ja heegeldada ühele oma heale sõbrannale sünnipäevakinki.

Maksi saab veel mitu korda kivi järele joosta. Hele aga on mõtteis ja tõsine. Kes on see külaline, keda Martin t ä n a kirikumõisa ootab?

„Kas sul vahest on kahju, et ma jalutama ei tahtnud tulla?" küsib Peeter hoolitsevalt.

Nüüd naeratab Hele. Emalikult-üleolevalt. Oh, Peeter, oled sina aga laps! Nagu minu jalutamised tõeliselt sinust oleneksid, mõtleb ta. Kuid mehe hoolitsev toon liigutab teda. Nad istuvad koos võrk-

kiiges. Vahete-vahel lükkab Peeter selle jalaga kergelt liikuma. Lähedalasetsev põõsas krabiseb võrgunööri all, rohi sahiseb jalgade libisedes ja lind oksal laulab sellise agarusega, nagu peaks ta just nüüd oma laulu ära laulma, nagu homme selleks enam aega poleks.

Hermann ja Dorothea lahkuvad lõunalauast esimestena. Kui nad on läinud, kõneldakse neist. Püütakse mõistatada, kui kaua nad juba on abielus, ja miks nad üldse abiellusid, miks Hermannil alati on seljakott kaasas ja miks Dorothea endale teissugust soengut ei tee.

Siis tõuseb minister. Kui ta kuuldekaugusest väljas on, hakatakse arutama, kui kaua proua minister veel oma toas einetab, miks minister tellib ka poliitiliste vastaste ajalehte, miks minister oma poegi õhtuti varem vaikusele ei sunni ning kui kauaks minister üldse ministriks jääb.

Ülejäänud pansionärid lahkuvad lauast korraga, sest keegi ei julge enam üksinda minna.

Peeter laseb Mikil oma varvastega mängida ja Hele vaatab naeratades pealt. Äkki tormab Irja köögist välja.

„Proua Karste, telefon!" hüüab ta.

Hele kohkub. Ta ei tea kedagi, kes talle siia võiks helistada. Ons midagi juhtunud?

Peeter satub ka ärevusse.

„Minu õde, teate, on väga haige. Ma kardan, et temaga on midagi juhtunud," seletab ta juuresolijatele.

„Ah, nüüdisaja noorte inimeste telefonikõned!" sõnab proua Noora üleolevalt. „Kõneldakse ka väga vähetähtsaist asjadest."

„Naljapärast ei teagi keegi meile siia helistada," kaitseb Peeter praegusaja noorust.

Juba tulebki Hele telefoni juurest. Ta on veidi imestanud, et ta kõne teiste pansionäride juures tähelepanu on äratanud.

„Noh?" küsib Peeter kannatamatult.

„Ei midagi erilist," vastab Hele.

„Kes helistas?"

„Oh, konservatooriumist..." vastab Hele ebamääraselt.

„Mis nad tahtsid?"

„Ei midagi erilist... Sügisese töö pärast..." Hele kahetseb, et ta ei mõtelnud välja mõnd lugu sõbrannast, kes on huvitatud suvitamisvõimalustest Lepaorul. Nüüd aga on hilja. Peeter näib nagu veel midagi teada tahtvat ning proua Noora näib ilmselt kahtlevat.

Hele tahab pääseda uurivaist pilkudest ja kutsub Peetri koju. Samal ajal, kui nad järveäärse majakese suunas lähevad, helistab proua Noora postkontorisse ja küsib:

„Kas Lepaoru seitse on täna mõnd kaugekõnet pealinnast tulnud?"

„Ei, Lepaoru seitsmega pole täna üldse ühtki kaugekõnet olnud," vastatakse.

Seda on proua juba arvanud. Kuidas nad püüavad vanu ninapidi vedada, need nüüdisaja noored! Proua Noora ei taha olla ninapidi veetu, ta ei taha

isegi, et ta endine mees Peeter seda oleks. Ta otsustab noori jälgida ja õigel ajal Peetrile loost teatada.

Samal ajal on Kalle ja Leida juba ammu alevikupiiridest välja jõudnud. Poiss on täna haruldaselt heas tujus. See aga ei nakatu tüdrukule, kelle mõtted ikka kipuvad sellele, et täna tuleb tööle hakata, pole enam vabu päevi ega enesele kuuluvat aega.

„Aga õhtuti tulete ikka välja," ütleb Kalle.

„Kui lubatakse."

„Aga peab lubatama. Kooliõpilastelgi on oma vaba aeg. Aga teie olete ju koolist läbi." Kalle mõtleb, et kel kool on seljataga, see on vabaduse saavutanud.

„Kool küll ... aga nüüd ma olen teise inimese tööjõud, saan võõralt süüa ja korteri ... ja palga, ja mul ei ole õigust endale lõbutsemiseks aega nõuda."

„Lõbutsemiseks?" küsib Kalle imestunult. Tema arvates lõbutsetakse kinodes, teatrites, lokaalides. Kui kõnnitakse teise noore inimesega mööda metsi, siis ainult elatakse, lihtsalt ollakse pisut õnnelik.

„No-jah ..." kogeleb Leida. Tema ei vali iga sõna nii täpselt kui see linnapoiss, kes mõnede väljenduste suhtes on nii tundeline, et ta neid kuulatagi ei taha. Kuid kes teiselt poolt julgeb kõnelda niisuguseist asjadest, mis päevaajal löövad kuulaja lihtsalt tummaks. Sest on isegi tegemist, kuhu vaadata, kuidas olla ja kuhu käed panna, kui linnapoiss su kõrval ajab niisugust juttu, mis Leida arvates pole sugugi kohane, eriti mitte siis, kui päike paistab ja metsateed pole veel kuigi hämarad.

„Ütelge, Leida, kas teil on ka hea meel neist päevist, mis me koos veetsime?“ küsib poiss.

Kus on alles küsimus! Kas Kalle pole juba küsimatagi märganud, et Leida tema seltsis on õnnelik. Tüdruk ei vasta lihtsalt midagi. Tema võib kõnelda koolist, tööst või kas või ilmast. Kuid niisugune jutt on talle piinlik.

„Ütelge, Leida,“ nõuab poiss tungivalt.

Leida on aga niisugune, et kui ta üldse ühele küsimusele vastab, siis teeb ta seda kohe. Aga kui ta juba kord jätab vastamata, siis ei vasta ta ka siis mitte, kui juba kolmekümnekolmandat korda küsitakse.

Kalle on aga kindla iseloomuga ja järjekindel noormees. „Miks te ei vasta?“ küsib ta.

See küsimus pole Leida arvates põrmugi targem kui eelmine. Seepärast jätab tüdruk nüüdki vastamata. Kindlalt vaatab ta enese ette kuivale maanteele ja kõnnib poisi kõrval edasi.

„Kas ma ei meeldi teile?“ küsib Kalle.

Taevas hoidku! Kes küsib siis teise käest: kas ma sulle meeldin? Seda taibatakse ju küsimatagi. Leida muidugi ei vasta.

„Miks te enam minuga kõnelda ei taha?“ küsib Kalle.

Mis sa, hing, selle peale vastad?!

„Ma t a h a n ju kõnelda,“ vastab Leida tasa.

„Aga miks te siis minu küsimustele ei vasta?“ nõuab Kalle kohtu-uurijaliku järjekindlusega. Temast võiks tõesti saada jurist. Leida juba kardab teda pisut.

„Ma ju vastan," ütleb Leida üsna tasa.

„Aga te ei vastanud."

„Küsige midagi muud," teeb Leida kartliku ettepaneku.

„Aga kui ma tahan just nendele küsimustele vastust saada?" nõuab Kalle.

Seda Leida ei tea. Ta jääb jälle vastuse võlgu.

Kalle on õnnetu. Mitu päeva on nad koos mööda metsi ja mägesid hulkunud, mööda järve sõitnud ja kõrkjais naernud, kuid nüüd äkki pole tüdrukuga enam midagi peale hakata. Tundide viisi on nad lobisenud lapsepõlvest, sugulastest, koolist ja tulevikukavatsustest. Aga kui küsid, kuidas sa talle meeldid, siis paneb suu kinni ega piuksatagi enam. Imelikud on ikka need tüdrukud, kunagi ei või teada, kuidas neid kõnetada tohib ja kuidas nendega üldse peab olema. Kalle teab, et mõnegi koolivenna elutarkus tüdrukute käsitlemisel on umbes järgmine: võta ümbert kinni ja suudle, siis on plika vait kui konn. Leidat kõrvalt vaadates soovib Kalle, et tal oleks julgust selle õilsa õpetuse järgi talitamiseks. Kui kaua sa ikka kaupled! Või kui saaks kaubeldagi! Tüdruk vaikib nagu pühakuju, kui kaua sa üksi ikka kõneled. Hetkeks langeb Kalle romantiline ning õrn meeleolu ja ta küsib üleolevalt:

„Kas te ei taha vahest minuga enam ka kõnelda?"

See on öeldud koolist õpitud kraadepoisi toorusega. Leida tunneb end kaitsetuna. Kuigi nad on üsna suure maantee ääres, pole liikvel ühtki inimest.

Tüdruk sooviks silmapilkselt poisist vabaneda ja vaatab abiotsivalt ringi. Tuleks ometi keegi. Leida ei tea isegi, mida ta sellelt tundmatult tulijalt sooviks. Kuid selles mahajäetud maanurgas ei jalutata soojal pärastlõunal ilma põhjuseta mööda teed. Kuidas ta üldse julges niisuguse poisiga üksinda jalutama tulla, mõtleb Leida. Kõneles ikka ilusat juttu muusikast ja koolipoiste vempudest, aga nüüd äkki nõuab, et pead talle ütlema, kas ta sulle meeldib. Umbusklikult eemaldub Leida poisist. Kui ollakse tüdrukuga kahekesi, siis on harilikult ikka nii, et mida mahajäetum on ümbrus, seda julgem on mees või mehehakatis. Kalle meheuhkus ei või ometi lubada, et tüdruk lahkuks ilma mingisuguste seletusteta. Poiss läheb tüdrukule järele ja paneb käe sellele õlgade ümber. Leida pöördub järsult ümber ja rebib enese lahti. Nüüd pole ta enam ainult hirmunud, nüüd on ta ka vihane. Oleks poiss täna kirikaias inimeste nähes talle käe nii ümber õlgade pannud, ta poleks väljagi teinud. Ta oleks koguni õnnelik olnud. Kuid siin, üksikul metsaserval, pärast niisugust juttu meeldimisest... Leidal pole enam usaldust poisi vastu. Teada need linnapoisid! Üks niisugune mehkeldas läinud suvel Leida õega, suu oli sõnu täis, üks ilusam kui teine. Kevadel sündis õele laps, siis oli poiss kadunud kui unenägu. Kui Leida Kallega tutvus, siis mõtles ta, et niisugused kahused juuksed ja viiulimäng ning sellised taltsad silmad... ega niisugune poiss ole teistele sarnane. Kuid tühi lootus! Juba paari päeva järele algavad jutud meeldimisest ja käed ei tea enam hästi, kelle keha juure

nad kuuluvad. Leida on hirmsasti pettunud. Kui midagi või keegi raskeil päevil on sulle lohutuseks olnud, siis on seda raske kaotada, ka siis, kui ajad muidu muutuvad ilusamaiks. Kiirel ja kindlal sammul hakkab Leida Lepaoru poole minema. Poiss aga istub lähemale kännule, et end oma ahastuslikust meeleolust välja mõtelda. Mis ma siis halba tegin? arutleb ta eneses. Et ma talle ilma küsimata käe ümber panin, see polnud muidugi viisakas. Aga kui sa inimeselt sõnagi vastuseks ei saa, siis lõppeks püüad talle kuidagi lähedale pääseda, ja kui sõnadega enam ei saa... Tõeliselt pidas ta Leidat ju palju paremaks kui neid tüdrukuid, kellega võis ja pidi talitama koolivendade naiste-võitmise retsepti järgi. Kas Leida arvas, et tema, Kalle, kavatses midagi seesugust? Nüüd nad olid kaks päeva ringi kõndinud ja taevast ning maast kõnelnud. kas polnud siis juba aeg asuda selle juure, mis südames oli? Tema, Kalle, tahtis ometi teada, kas Leida südames midagi samasugust asus kui tema, Kalle, omas. Kuid siis hakkas tüdruk äkki vaikima. Nagu oleks Kalle astunud keeldud rohumaadele! Millega saab siis veel ühele naisolevusele lähedale pääseda, kui mitte sõnade või kätega?

Üks orav hüppab krabinal puult alla ja istub üsna Kalle lähedusse ning vaatab arglikult naeratavate silmadega poisile. Kallel on loomakese ees pisut piinlik. Ta tõuseb, kuid ei lähe kodu poole, sellel poleks mõtet, nii-kui-nii ei oskaks seal säärase südamevaluga midagi peale hakata. Üldse: kuidas inimeste ees Leida suhtes käituda? Kas kõnelda

proua Karstega? Kalle teab, et see julge kavatsus jääb muidugi kavatsuseks. Ta ainult tunneb, et kui tõesti viimane häda ja õnnetus käes oleks, siis see noor proua nad, tema ja Leida, kindlasti hädast välja aitaks. Tema juhtis nad juba kord teineteise juure, küllap ta edaspidigi nende asju korraldab. Niiviisi Helega nagu saatuse hea ingliga arvestades hulgub Kalle vana metsa suurte tüvede vahel ja korjab kokku oma laialivalgunud noorusliku optimismi raasukesi.

„Peeter, mis sa pärastlõunal ette võtad?" küsib Hele ja püüab näida ükskõiksena.

„Mis sina arvad?" küsib Peeter omakorda. Kui naisel on soove, siis tahab tema, Peeter, neid arvestada.

„Sa pole ikka veel ühtki kala püüdnud," arvab Hele.

„Ah," viskab Peeter käega, „peab minema varahommikul. Päeval ei püüa nii-kui-nii midagi."

Kahju! Hele on lootnud, et Peeter läheb järvele.

„Võib-olla loeme," teeb Hele ettepaneku.

Peeter on meelsasti nõus.

Hele asetab lina põlvedele, sest kärbsed ei anna rahu. Kuid lugemisest ei tule muidugi midagi välja. Ometi on tarvis säilitada rahulikku nägu, et Peeter ei hakkaks kahtlustama. Hele tõstab raamatu silmade ette ja mõtleb, kuidas pääseda kodunt minema ilma Peetrita ja võimalikult süütul põhjusel. Linnas leiduks põhjusi suures valikus. Siin, Lepaorul, on päevakava nii piiratud ja vähepakkuv, kõike nagu peaksid mees-naine tegema ühiselt.

Siis tuleb Helele päästev mõte: Leida!

„Tead, Peeter, ma peaksin minema vaatama, kas Leida pererahvas tuleb täna. Tüdrukule on see väga tähtis. Need, kelle juures ta praegu peatub, on ta vastu halvad, ja kui nüüd need pealinlased ei tule, siis peaksime tüdrukut kuidagi aitama," algab Hele.

Peeter laseb raamatu põlvedele langeda. Ta mõtted on vist veel loetu juures.

„Jah," ütleb ta mõtteid koondades.

„Ma lähen bussi tuleku ajaks postkontori juure, siis ma saan kohe teada, kuidas temaga jääb," seletab Hele.

„Mine pealegi, aga ära kauaks jää," vastab Peeter.

„Oh ei," vastab Hele kergendatult ja läheb tuppa, et end veidi „ilusaks teha".

„Miks sa nii vara lähed?" küsib Peeter, märgates, et Hele bussi juure minekut hakkab teostama poolteist tundi enne selle liiklusvahendi saabumist.

„Kõnnin natuke ringi, vaatan, kus see tütarlaps on, kõneleksin temaga pisut. Nii-kui-nii ei viitsi praegu lugeda."

„Nojah," ümiseb Peeter ja vaatab üle prillide minejale järele. Naine läheb ümber Suurjärve postkontori suunas. Ta oleks meelsasti otseteed kirikumõisa läinud, kuid ta teab, et Peeter võib aiast teda jälgida, seepärast on ta kaval.

Kõik naised on kavalad. Mida vanem on naine, seda kavalam. Pansioni rõdul seisab vanem daam ja jälgib nooremat pilkudega ning näeb läbi, et see ainult jälgede segamiseks suure ringi teeb.

Hele aga ruttab ümber järve, meierei eest läbi, ja jookseb kuusetihnikut kaudu üles kirikumäkke.

Martin seisab rõdul ja ootab. Ta näib kurnatuna, küllap tänane hommik oli talle raske. Üldse on noormees täna tõsisem kui eelmistel päevadel. Seepärast ei saa Helegi kõnelust alustada kavatsetud teravas toonis, vaid küsib üsna hoolitsevalt:

„Kas oled väsinud?"

„Jah. Ja haige."

„Haige?"

„Jah, igatsusest sinu järele."

Milline naine poleks niisuguste sõnade üle õnnelik?

Kuid Hele ütleb tõrjuvalt:

„Juba jälle sa hakkad niisuguste juttudega!"

„Kui sa siia tulid, siis sa ometi teadsid, et ma ei kavatse sinuga siinse koguduse ainelisest seisukorrast kõnelda."

Mõnd naist niisugune hoolimatu otsekohesus vihastab. Hele leiab selle aga üsna meeldiva olevat. Esialgu.

„Nii see on. Kuid võib-olla tulin ma seepärast, et lootsin, et sa oma eilse käitumise pärast vabandad."

See väljapääs meenub Helele küll alles praegu.

„Nii," vastab Martin. „Siis peaksid sina minu ees vabandama, et oled nii kauniks ja huvitavaks naiseks arenenud."

Kuidas see Martin oskab küll naisi kohelda. Ta on häbematu ja ütleb seejuures ometi nii suuri kiitusi.

Hele silitab rõdul asetseva inimkõrguse potilille lehti ja küsib aeglaselt:

„Nii et sa ei kavatse vabandada?"

Et nad seisavad ikka veel rõdul, ei julge Martin täide viia seda, mida ta sooviks ja mida ta juba varemalt on kavatsenud.

„Läheme sisse," ütleb ta.

Hele pöördub kannal ja küsib koketselt:

„Kas ma võin sind usaldada?"

„Kas sa kardad m i n d?" küsib Martin ja vaatab naist solvunud pilgul. Hele teab, et see on teeseldud solvumus. Sellega tahab Martin naisele meenutada nende kooliaegset usaldusvahekorda. Hele teab, et vähimalt praegu on nende tookordne sõbramehelikkus kadunud ja minevik unustatud. Kuid naist võlub seisukorra hädaohtlikkus ja ta astub Martini ees tuppa.

„Palun," osutab Martin üksikule tugitoolile. Hele istub.

Martin tugeb naisest viisakas kauguses asetsevale lauaservale. Noormees kavatseb naist nähtavasti oma korrektsusega sulatada.

„Mis siis nüüd saab, Hele?" küsib Martin valulikkusega hääles.

„Millest või kellest?"

„Sinust ja minust nimelt," vastab Martin.

„Mis meist siis peaks saama!" imestab Hele. Martin meeldib talle praegu pööraselt.

„Hele, me olime ju nii head sõbrad," anub Martin.

„Oleme ju praegugi," arvab Hele.

„Aga me võiksime teineteisele olla veel palju enam."

„Kas arvad?"

„Arvan. Ja sina arvad sama."

„Oled sina aga selgeltnägija!" pilkab naine.

„Kui sina minust ei hooliks, siis poleks sa eile niiviisi põgenenud," pahvatab Martin.

Tal on õigus. Ta tunneb naisi. Kui naine mehest ei hooli ja kui naine on täiesti kaine, siis ei tarvitse ta mehe armuavaldustest vabanemiseks ülepeakaela minema tormata.

„Jah muidugi, oleksin võinud sulle ka lihtsalt mööda kõrvu anda," vastab Hele.

„Muidugi oleksid võinud. Aga et sa seda ei teinud, see näitab, et sa minust liig palju hoolid. Sa lihtsalt ei suutnud mulle mööda kõrvu anda," seletab Martin veendunult.

„Jah, tõesti oleks raske lüüa vana koolivenda nagu viimset kaabakat," vastab Hele, kes hakkab nende kahe võitlusest sportlikku lõbu tundma.

„Sa püüad kogu süüd mulle veeretada," ütleb Martin oma ebakavalerlikkust nautides, „aga kas sa ise ei annud mulle julgust, kui tulid minuga sinna üles, kui istusid nii väljakutsuvalt aknale ja ..." Martin otsib sõnu.

„Kas sa tahad ütelda, et daamid, kes sinuga lähevad ülemistesse ruumidesse, annavad sulle rohkem põhjust pealetükkivusteks kui need, kes viibivad ainult alumisel korral? Jah muidugi, ülal on väljapääs majast vähem kättesaadav, seal on sul kahtlemata julgem tegutseda!"

„Ära kõnele daamidest. Praegu on jutt sinust ja minust."

„Olgu siis," ägestub Hele nüüd juba tõsiselt. „Kas sa tahad ütelda, et ma sellega, et tulin sind kui koolivenda kirikumõisa vaatama, et ma sellega andsin sulle õiguse enesele kallale tormata?"

Martin on naise loomulikust vihast ja teravast toonist natuke löödud, ta muutub enesekaitseks luuleliseks.

„Ei, selle õiguse andsid sa mulle oma ilusa ja vastupandamatu olemusega," ütleb ta õrnemalt.

„Nii et kogu kurja eest tegelikult ei vastuta sina ega mina, vaid Looja ise?"

Vaikus. Selles vaikuses hakkab kahe inimese vaheline pinge vähenema. Helegi sooviks, et nad jõuaksid välja tülitsemise õhkkonnast. Pole enam palju aega bussi saabumiseni, selleks ajaks peab Hele alevikus olema.

„Luba, et kõnelen sinuga nüüd päris tõsiselt," ütleb Martin.

„Palun," vastab Hele ametlikult. Ta just tahtis õrnem olla, kuid nagu iseenesest tuli vastus teisetooniline.

„Miks nii külmalt?" on Martin jälle õnnetu.

„Mis ma pean siis ütlema!" pahandab Hele omakorda.

„Kas sa tahad mind ilusti kuulata?"

„Jah," vastab Hele. „Kui sa kätega ei kõnele."

„Juba jälle!" ärritub Martin. „Kas sa siis üldse enam ei oska teravusteta kõnelda?"

„Kõnele siis juba!" ütleb Hele kannatamatult. Ta isegi tahaks ju hoopis teissugune olla, kuid solvatud naiseuhkus nõuab oma osa.

Martin on Hele karmusest nii kurnatud, et ta ei suuda enam kõnelda muidu, kui peab istuma Hele tooli käsipuule ja panema käe tooli seljatoele. Hele ei vaidle vastu. Temagi igatseb õrnemaid noote.

„Tead, Hele, kuula mind nüüd üsna vaikselt. Ma ei tee sulle midagi, tahan ainult kõnelda. Tean, sa ei suhtu minusse praegu kuigi kiitvalt. Kuid tahan, et sa mõistaksid mind. Pisutki. Olen enese ja sinu üle palju järele mõtelnud. Ma pole eelmisel ööl peagu maganudki, nii palju olen mõtelnud. Olen neil päevil olnud sinu vastu toores. Jah, lihtsalt toores. Ja sa muidugi imestasid, et ma selliseks olen muutunud. Tead, Hele, inimesed on mind rikkunud. Naised on mind tooreks muutnud. Kas tead, mida teeb üks enamvähem viisaka välimusega korporant ülikooliajal? Ta õpib jooma, suitsetama ja vilistlaste kaudu karjääri tegema. Igal teisel päeval saab ta daamidelt kutseid koosviibimistele, kus naised, noored ja vanad, ütlevad talle meelitusi ja teevad talle kingitusi. Kes lootuses leida ühe õhtu kavaleri, kes ootuses saada tuntud korporatsiooni kuuluva mehe pruudiks, kelle laulatuskleidi kirjeldus (ühes pruutpaari pildiga) ilmub kolmanda järgu ajalehtedes pealkirja all: „Akadeemilised pulmad". See kaunis noormees ei või endale valida mõnd raskemat ja aeganõudvamat teaduskonda, kui ta üldse kunagi tahab kõrge kooli lõpetamiseni jõuda. Nii minagi. Kui me lastena unistasime endi karjäärist, siis tahtsin ma

muidugi saada kirurgiks. Kuid tegelikkus näitab, et selleks saada, peab inimene kuueks aastaks loobuma kõigist kõrvalistest huvidest ja enese pühendama täiesti õpinguile. Pool aastat olin ma arstiteaduskonnas. Korporatsioonikaaslased soovitasid teaduskonda vahetada, muidu poleks nad saanud minust seltskonnainimest teha! Nojah, nii ma hakkasingi siis „hingearstiks". Töö oli palju kergem, aega jäi üheks kui teiseks kõrvalharrastuseks ja pealegi oli loota peatset teenistuse leidmist, sest korporatsioonil on kirikuringkonnis mõjukaid vilistlasi. Ja siis, kui mul õpingud olid lõpetatud ja algasid valmistused tegelikult pastoriks saamisele, siis hakkasid naised mulle veel enam tähelepanu osutama. Ma imestan, kui palju on meil neid tüdrukuid, kes tahavad pastoriprouaks saada! Veel enam on neid emasid, kes ihkavad oma tütreid iga hinna eest jumalasulase naiseks teha! Kui ma nüüd tagantjärele end arvustan, siis pean küll ütlema, et minu ainus vabandus on, et olin liialt noor, kui naised mind oma küüsi said. Nad rikkusid mind põhjalikult. Ma tegin naiste kohtlemise endale spordiks, ma teadsin esimesel nägemisel, millist naist võidetakse õrnusega, millist meelitustega ja millist toorusega. Ja ma palun sinult andeks, et ma sinu juures tahtsin kasutada vanu kulunud trikke. Sa oled komplitseeritum kui need meestepüüdjad, sest sinu elul on teine eesmärk. Olen kohanud küll töötavaid naisi, kuid kunstnikega pole mul olnud tegemist. Mul on kohutavalt häbi, et ma just sinu, oma endise hea kooliõe, juures nii armetult sain lüüa. Jah, aastad on muutnud meid nii

põhjalikult, et ma enam ei oska sind kohelda. Nii nagu oli vanasti, nii ei saa kümne aasta järele enam ükski vahekord olla samasugune. Eriti mitte meie juures. Selle poole päeva jooksul, mis me bussi oodates väikelinnas veetsime, jõudsin ma sinusse nii armuda, et ma enam millestki muust ei hooli kui ainult sinu poolehoiust."

Martin vaikib. Hele ei ütle esialgu midagi. Siis ohkab ta ja küsib:

„Ja siis?"

„Sa tead ju, mida soovib armastav mees."

„Neid soove on musttuhat, tean. Millist neist sa praegu üritad?"

„Kõiki," vastab Martin nagu koormast vabanedes.

„Ära himusta oma ligemise naist... õpetad sa teistele," ütleb Hele.

„Sa pole ometi tema naine," anub Martin.

„Ma o l e n tema naine," rõhutab Hele, „sa ei soovi ometi dokumentide ettenäitamist?"

„Dokumentidel oled sa muidugi proua Karste. Kuid tegelikult oled sa tema tütar," sõnab Martin otsustavalt.

„Sa arvad seda nii üsna täpselt teadvat?" uurib Hele pilkavalt.

„Kuidas võiks see teisiti ollagi," on Martin eneses kindel.

Hele pöörab pea mehest ära.

„Martin, sa oled pealiskaudne. Sa võtad kõike liialt lihtsalt. Ega kõik inimvahekorrad ole nii

möödaminevad ja unustamisväärsed nagu sinu seiklused abiellumishädaliste tüdrukutega."

Martin vaikib natuke häbistatult ja Hele jatkab:

„Ja kui sa arvad, et ma olen Peetriga abiellunud ainult raha ja seisukoha pärast, siis eksid sa küll väga."

Nüüd ei küsi Martin enam midagi Hele abielu kohta. Näib, et naine võtab seda tõsisemalt kui võis arvata.

Vaikides istuvad kaks noort inimest teineteise lähedal.

„Kas sa ei saa mulle natukegi hea olla?" küsib Martin viimaks.

„Saan küll," vastab Hele.

„Kas ma sulle veel natukegi meeldin?"

„See see viga ongi, et sa mulle meeldid," vastab Hele tasa.

Inimesed, kelle suhtes Hele on neutraalne, ei saaks teda solvata ega ärritada.

See äkiline tunnistus paneb Martini jahmuma. Naise nõrk hetk on saabunud nii ootamatult, et mees ei oska seda kasutada. Hele ootab, et Martin teeks midagi. Kuid see mees, kes juba mitu päeva oma mehelike tähelepanuavaldustega naist on rünnanud, see mees on nüüd tegutsemisvõimetu. Kunstnik-naine on talle raske mõista. Hele juures ei anna harilikud võrgutamisvõtted mingeid tulemusi, kuid võrgutatav ta ometi on. Ta heldib just momendil, kus sa seda kõige vähem ootad, kus sa sellele ei oska reageerida kartuses, et see võiks olla mõni naiselik pilkav nõks.

Kunstnik-naine pole kodukanake, kes ootab meest ükskõik kui kaua. Hele pole vahaküünal, mis põleb vaikselt ning aeglaselt. Ta on säraküünal, mis pragiseb mõned sekundid ja siis kaob ta tuli kättesaamatusse.

Säraküünal põles läbi enne, kui Martin ühegi sädemekese sellest suutis püüda.

Hele vaatab äkki kellale ja ehmub. On juba ammu pool viis läbi. Omnibus on saabunud, loodetavasti on Leida endale leivavanema leidnud. Kuid Helet piinab siiski halb enesetunne: ta oli valetanud Peetrile ja Leida jätnud hooletusse, kuigi tütarlaps enam ei vajagi kõrvalist abi.

Hele otsustab tuldud teed koju tagasi minna. Ta ei taha, et teda nähtaks kirikumäe poolt tulevat. Teiseks loodab ta alevi kaudu minnes Leidast mingeid uudiseid kuulda. Hele läheb kas või kaupmees Rummeli käest küsima, kas selle kauaoodatud poeg Elmar on ometi kord pärale jõudnud.

Martin on küll Hele äkilisest lahkumisotsusest puudutatud, kuid ta ei näita seda.

„Ma saadan sind," ütleb ta.

„Ma ei usu, et see oleks kuigi hea, kui meid koos alevikus nähakse."

„Läheme siis kumbki eraldi ja kohtame pargis teispool Suurjärve."

Hele ei vasta just „jah", kuid kogu ta olekust on näha, et tal selle kohtamise vastu midagi pole. Tema ei salli poolikuid asju, kuid tänane seik Martiniga on kahtlemata midagi, mil puudub õige lõpp.

Ilma noormehele silmi vaatamata lahkub Hele kirikumõisast. Suurel teel pole nii elavat liiklemist kui muidu pärast omnibuse saabumist. Pühapäeval ei tule kauplustesse värskeid saiu ega vorste, isegi ajalehed ei saabu mingil põhjusel. Kauplused on suletud, kuid kaupmees Rummel konutab aknal ja vestleb noore, kõhna alevinaisega.

„Ega minul ole siin mõni hoolekandeasutus!" kõneleb naine kõvasti. „Ühel päeval lubab minna, teisel päeval lubab minna, aga täna tuleb jälle tagasi ja ulub, et peremees pole tulnud."

Hele jääb kuulatama.

„Elmar just eile telehvoneeris, et ta tuleb täna, aga kes teab, mis tal jälle ette tuli. Äriasjad, ega seal tea keegi, mis homne päev toob," seletab kaupmees.

„Nojah, ja mina aga toida siin võõrast inimest! Kaua ma ikka teda hoida saan, endalgi kitsas, vaevalt kahe inimese elamine, ei tea. kuhu me selle kolmanda paneme!" pahandab naine edasi.

„Ega's plika süüdi ole," püüab kaupmees Leidat kaitsta.

„Süüdi, süüdi," mõnitab naine, „mis siin vilosohveerida, tüdruk võiks siis senikaua muud tööd teha. Aga tema muudkui tõmbab suvitajatega ringi, elab kui preili kunagi!"

„Noore inimese asi. Ja mis tööd ta mõneks päevaks leiabki!" sõnab kaupmees andestavalt.

„Nojah, teie, mehed, olete ikka plikade poolt! Teile pole vaja muud kui rõõska näolapikest ja juba olete, silmad pungis ja saba seljas, järele jooksmas!" muutub naine ägedamaks.

„Kes talle järele joosnud on? Sina üksi jooksed teise sabas ja hädaldad, et nii ei ole hea ja naa ei ole hea!" ütleb kaupmees rahulikult.

Närviline naine on nüüd üsna nutu lähedal.

„Võta inimene majja, sööda-jooda ja saad näägutada pealegi!" iriseb ta.

Helel on piinlik kauem kutsumatut pealtkuulajat mängida. Ta astub kõnelejate juure ja küsib:

„Kus Leida praegu on?"

Alevinaine vaatab tigedalt Helele, kuid ei julge midagi südamest-tulevat ütelda. Tekib lühike vaikus, mille kestes kaupmees vaatab alevinaisele. Nähtavasti on see ainuke, kes võiks teada Leida praegust asukohta.

„Pistis teine suure virinaga minema. On teine ju nii pirtsakas, et ei tohi sõnagi ütelda, juba tõnnib ja jookseb metsa!"

Hele tahaks mõndagi ütelda, kuid surub oma vihast hõõguvad sõnad tagasi ja pöördub postkontori juurest järveäärsesse parki viivale jalgrajale. Kes teab, kuhu Leida südamevalus jooksis? Võib-olla on ta pargis?

Ning Hele kõnnib risti-rästi pargiteil, otsides vaest õnnetut tütarlast ja — oodates Martinit.

Kui kollasekirju suvikleit on kadunud pargi tüvede vahele, asub proua Noora endale võetud ülesannete juure. Ta puuderdab veel kord nägu, piserdab juustesse lõhna ja läheb siis oma endist elukaaslast külastama.

„Päris üksi?“ esitab ta aias istuvale Peetrile üleliigse küsimuse.

„Jah. Mu abikaasa läks omnibusele vastu,“ vastab Peeter. Ta ei rõõmusta külalisest just eriliselt.

„Omnibusele vastu? Kella kolme ajal?“ imestab proua Noora.

Peeter aimab, et ta endine naine kavatseb ta praeguse naise suhtes midagi sündsusetut, seepärast ei soovi ta Hele suhtes pikemaid seletusi anda.

„Noh, jalutab ka veidi ja . . “ ütleb ta, tahtes sellest kõneainest võimalikult ruttu pääseda.

„Sa peaksid ta järele rohkem valvama, Peeter,“ soovitab Noora.

„Ah, mis!“ viskab Peeter käega. Talle ei meeldi seda liiki õpetused.

„Ära ole nii julge!“ hoiatab Noora. „Ta valetas täna sul suud-silmad täis. See tänane telefonikõne ei tulnud pealinnast, vaid hoopis siit, Lepaorult.“

„Kust sina seda nii hästi tead?“ küsib Peeter üllatunult.

„Küsisin järele,“ vastab Noora võidurõõmsalt.

„Ja sul polnud häbi ennast teiste asjadesse segada?“ küsib Peeter etteheitvalt, kuigi ta kuuldud uudisest on üsna ärevil.

„Peeter, ma ei või näha, kuidas sind haneks püütakse!“ ütleb Noora soojusega hääles.

„Oh, ära liialda!“ tõrjub Peeter.

„Ma ei liialda. Teie, mehed, olete kõik pimedad niikaua kui viimaks krahh käes on. Siis alles märkate, milles asi seisis.“

„Ah!" viskab Peeter veel korra käega. Kogu see jutt ja see, mis jutu taga peitub, on talle vastik.

Kuid Noora pole kergesti loobuma sunnitav.

„Eile nägin, kuidas Martini juures kirikumõisas oli keegi naisolend. Ma ei ole sugugi kindel, et see polnud sinu naine," viskab Noora esimese trumbi välja.

„Miks sa arvad, et see naisolend oli minu naine?" küsib Peeter mõtlikuks muutudes.

„Kes muu see võis olla! Martin ei tunne siin kedagi teist. Ja et nende vahel on midagi käimas, seda võib tähelepanelik inimene märgata," teab proua Noora nüüd juba üsna kindlasti.

„Naiselik fantaasiarikkus!" ütleb Peeter, kuid alati mahasurutud armukadedus tas hakkab uuesti liigutama.

„Sa ei tohiks nii ükskõikne olla. Su kaasa läheb liialt julgeks," õpetab Noora.

„Ja mis ma sinu arvates siis peaksin tegema?" küsib Peeter hädiselt.

„Peaksid rohkem ta järele valvama," jatkab Noora oma selgitustööd.

Peeter on närviline. Ta viskab korduvalt käega ja näib, et ta meelsasti kõneleks mõnel teisel teemal. Aga kuna ta daami vastu tahab teataval määral viisakas olla, siis ei saa ta sellele meeldivat vestlust katkestada.

„Sinu seltskondliku seisukoha juures pole sugugi soovitav, et su naisest kuidagi halvasti kõneldakse," jatkab Noora.

„Peale sinu ju keegi ei kõnele." arvab Peeter.

„Aga pea võidakse kõnelema hakata!"

„Kui sina selle eest hoolitsed. Muidu, arvan, et mitte," sõnab Peeter ja häbeneb kohe oma viisakusetust.

Proua Noora on solvunud.

„Sa arvad, et mul on mingi huvi sinu ja su naise vastu töötada. Mina aga soovin sulle ainult head," ütleb ta.

Peeter ütleks meelsasti: kui sa meile head soovid, siis jäta meid rahule. Kuid daamiga ei kõnelda sellisel toonil. Pealegi hellitab Peeter isegi mõningaid salajasi kahtlusi, mida ta ei tohi näidata, kuid millede olemasolu vastu ta midagi ei saa parata.

„Nii-kui-nii sõidab sinu poeg varsti ära," ütleb Peeter.

„Just sellepärast peame ettevaatlikud olema. Martin sõidab homme. Aga täna võib veel mõndagi juhtuda."

„Ah!" viskab Peeter jälle ärritatult käega. „Mis siis ikka võib juhtuda. Täiskasvanud inimesed . . ." Vana mees teab, et see viimane vabandus ei kaalu midagi.

„Tule, läheme natuke jalutama. Mis sa suvisel ajal end teaduslike raamatutega vaevad!" kutsub Noora.

„Ei tea . . . vast ehk Hele tuleb koju . . ."

„Ei ta tule niipea!" teab proua Noora kindlasti.

„Läheme siis pealegi," nõustub Peeter, püüdes näidata, nagu teeks ta seda ainult naise meeleheaks. Tegelikult on ta siiski huvitatud sellest, mida Noora kavatseb.

Nad väljuvad väravast. Peeter pöördub, et minna Suurjärve poole. Kuid Noora tahab jalutada kirikumõisa suunas. Peeter praegusel hetkel peagu kardab kirikumõisa. Sest nii väga kui ta tahaks teada, kuidas ta naise truudusega lood on, niisama väga kardab ta Helet tabada temale, Peetrile, ebameeldivalt. Kuid ta ei kõnele naisele vastu. Nad kõnnivad aeglaselt üles kirikumäkke ja astuvad maanteele viivast trepist alla rajale, mis viib kirikumõisast mööda.

„Sa ei kavatse ometi sisse minna?" küsib Peeter hirmunult.

„Vist mitte," vastab Noora ja vaatab pinguldatult kirikumõisa teise korra aknasse. Sinna, kus ta eile nägi Martinit naisolevusega. Täna on Nooral lornjett kaasas, kuid täna pole aknal naist, kelle isiku kindlakstegemisest proua on huvitatud.

„Ma arvan, et majas pole praegu kedagi," ütleb Noora. „Nad on kusagil väljas."

Peeter ohkab kergendatult. Kuid samas hakkab kuarmukadedus teda valusamalt hammustama kui kunagi varem. Lepaoru metsad on suured ja tihedad... Kaks inimest võivad sinna kaduda kauaks ja otsida ei oska neid kusagilt, sest igas küljes on metsad, aina metsad ja orud, metsad ja mäed. Metsaalune sammal on puhas ja kuiv ja on radu, mida pole kasutatud mitmel kuul. Noored armastavad jalutada selliseil veidi metsistunud radadel, mis viivad mõnikord väikese lageda künkani, kuhu läbi okste ulatub laik päikest, kuid kusagilt ei oska keegi näha, kuidas

kaks noort inimest istuvad puhtale künkale natukeseks puhkama...

Peeter pühib otsaesiselt higi, kuigi ilm polegi eriti kuum.

„Läheme läbi alevi ja pargi kaudu tagasi," teeb proua Noora ettepaneku.

Peeter on kohe nõus.

„Omnibus on tulnud, nüüd on Hele ka juba tagasi," arvab ta.

„Eks me näe," ümiseb Noora üleolevalt. Ta on pisut pettunud. Ta on kujutelnud, kuidas ta vaatab läbi lornjeti kirikumõisa teise korra aknasse ja näeb seal kollasekirjus kleidis noort naist oma võõraspoja Martiniga. Tal pole tahtmist noori segada. Tal pole midagi selle vastu, et Martinil Hele juures „veab". Proua Noora tahab ainult Peetrile näidata, et selle uus naine pole ka mingi ingel. Iga lahutatud naine tunneb alateadlikku hirmu, et ta endine mees võiks oma teist naist esimesest paremaks pidada. Parem muidugi pole ükski uus naine. Kuid meestele peab seda selgeks tegema, muidu nad võib-olla jäävad mingisuguste väärkujutluste juure. Kui keegi proua Nooralt praegu küsiks, kas kuuekümne-aastasel Peeter Karstel on sellest midagi kasu, et ta täna oma naise truuduses sunnitakse kahtlema, või kas vanale mehele oleks vahest parem, kui ta noortevahelisest sädemetelennust midagi ei teaks, siis proua kindlasti ei oskaks midagi vastata. Ta kujutleb, et ta töötab Peetri huvides, siis pole tal vaja enesegi ees vabandada neid madalaid tundeid, mis teda õigupoolest taga ajavad.

Omnibus on ammu edasi sõitnud. Alevik on vaikne. Leida tige tädipojanaine kõneleb kusagil maja ees teise alevinaisega ja püüab õigustada oma karmust Leida suhtes. Leida on kadunud teadmatult kuhu ja naist hakkab südametunnistus natuke piinama, seda enam et mõned aleviinimestest püüavad noort tütarlast kaitsta.

Peeter ja Noora pöörduvad parki viivale teerajale. Mees püüab kõnelda millestki temale vähehuvitavast.

„Aga kui sinu Martin siiski valitakse," algab ta ja loodab selle kõneainega kaaslase tähelepanu köita.

„Ei. Ta ütles, et polevat mingit lootust," vastab Noora lühidalt.

Ta mõtted on praegu mujal. Ta vaatab hoolega ringi. Park on tihe ja kitsaid teid ning peidetud nurgakesi täis. Siin võivad inimesed enese nii peita, et pealiskaudsel vaatamisel võiks neid märkamata mööduda.

Hele on rahutu. On paha, et ta omnibuse juure hiljaks jäi. Seda pahem, et Leidat pole kusagil. Halb on Peetrile valetada, kuid ei saa talle ka ausalt ütelda, kus käidi. Peeter võiks selle pisiasja kallal juurelda, nagu oleks see mõni tähtis moraaliküsimus. Ja lõppeks, tal on natuke õigustki, kui arvestada seda, et Martin on siiski nii kohutavalt rikutud noormees, inimene, kes on alustanud oma ilusa nooruse elamist täiesti valesti. Ühe hetke oli Hele täna nõrk. Siis, kui ta tunnistas, et Martin talle meeldis. Aga kui Martin seda nõrka hetke

kohe ei kasutanud, ärkasid naises mõistus ja tahtejõud, mis juba mitmel päeval olid jäänud nõrkadena tunnete varju. Nii tundeline kui Hele ka on, enamail juhtudel on ta siiski mõistuse-inimene. Ning mõistus ütleb: Martin on väliselt kena, kuid sisemiselt nõrk, teistest juhitav, lõbuhimuline noormees. Naisi ja armuseiklusi on tal ikka uusi ja uusi ning tema, Hele, pole mingisugune erand. Niisuguseid sõnu, nagu Hele täna kuulis, on Martin ütelnud juba mitmekümnele naisele... Ja see pole Martinist ilus, et ta ikka toonitab, et ta ei usu, et Hele on tõeliselt Peetri naine. Hele pole seda küll parimale sõbralegi tunnistanud, aga see on nii, et kuigi nende kihlumine sündis suure tüli ja pahandusega, Hele on Peetris alati armastanud meest. Ta armastaks seda nüüdki, kuid mida enam Peeter vananeb, seda enam kaob tas mees ja asub esile inimene. Austamisväärne inimene. Ja kuigi Karsted viimaseil aastail elavad kui isa ja tütar, ei saa keegi siiski olematuks teha tõsiasja, et nad on olnud abielus. See on olnud nii ilus abielu, et Hele ei taha kunagi ega kellegi ees seda maha salata. Seepärast paneb ta Martinile pahaks, et see kogu ta vahekorda Peetriga tahab võtta mingi ärilise iseloomuga tehinguna. Martin on kaotanud suure osa oma endisest taktitundest. Ja see tänane jutlus! Häält Martin ei värista, see on tõsi. Kuid see on ka ta ainuke hüve teiste oma ametikaaslaste ees. Ta jutlus oli pikk kulunud sõnade ja kõnekäändude rivi, ilma hingeta, kohati isegi vastoluline, ning mida kõigi nende hulga sõnadega taheti ütelda, seda ei mõistnud kuulajad ega vist

kõneleja isegi. Niisugust asja Hele vihkab. Panna must rüü selga, teha tõsine nägu ette ja astuda rahvahulga ette, kes sinult midagi ootab — ja mitte midagi pakkuda! Ainult kõnelda sõnu, mis teistelt kuuldutena on sulle juba nii pähe kulunud, et nende juures ei tarvitse üldse enam mõtelda. On pettusi ja valesid, milliseid Hele tunnistab. On valekesi, ilma milleta elus oleks raskem läbi lüüa ja mis kellelegi halba ei tee. Aga kui inimene õpetajana astub rahva ette, siis peab ta oma ülesannet tõsiselt võtma. Kuid Martin, aimates, et ta nii-kui-nii siinselt koguduselt ei hakka palka saama, luges piibli vahele pandud lehelt maha suured sõnad armastusest ja keerutas selle teema ümber nii nagu juba mitmeid kordi oli keerutanud ta „patroon" linnas. Kas tal enesel ei tekkinud kunagi tarvidust nende ilusate sõnade üle järele mõtelda ja rahvale kõnelda oma mõtlemise tagajärgedest? Või oli ta noor pea juba nii tühi, et mõtlemine ei annud enam mingeid tagajärgi? Või kasutas Martin meelega äratarvitatud sõnu, kuna nende mõju laiemaile hulkadele oli „ära proovitud"? Võib-olla kartis ta vastutust, mis käib kaasas omaenese mõtete avaldamisega?

Hele on jälle jõudnud järveni. Ta vaatab piki peateed aleviku poole ja näeb Martinit tulevat. Nüüd hakkab mees muidugi jälle kõnelema armastusest ja muust sellisest. See on Helele meelitav, kuid ühtlasi tüütav. Tüütav seepärast, et ta kardab, et ta pole küllalt tugev selle noore elumehe pealetungide tagasilöömiseks. Aga tagasi lüüa need tuleb, seda teab Hele nüüd päris kindlasti. Mõistusega

tunneb ta, et Martinile allaandmisele järgneks armetu lüüasaamistunne ja ahastus. Mees, kelle pärast naine enesega võitleb, peab seda võitlust ka väärima. Kuid Martin ei vääri seda.

Mida lähemale aga Martin jõuab, seda enam tõuseb Hele silmis ta väärtus. Silmad on noormehel tõesti midagi erilist. Ja niiviisi ei saaks vaadata ükski mees, kui ta naist tõesti pööraselt ei hindaks, mõtleb Hele ja istub järveäärsele pingile.

Järgmisel hetkel on Martin ta kõrval.

„Läheme, kõnnime natuke," ütleb ta.

„Ei. Tahaksin istuda," vastab Hele jonnakalt. Ta ei taha, et poleks enam vaadet järvele, majadele teispool ja üksikule aerutajale järve pahempoolsel kaldal. Ta ei taha Martiniga olla keset tihedat ja varjatud parki. Ja et ta kuidagi mehele mingisuguseid järeleandmisi ei teeks, selleks tuletab ta enesele meele oma eelseisva tööaasta ülesandeid ja esinemisvõimalusi ning edulootusi. Kui tal on vaja tugev olla, siis mõtleb ta alati oma karjäärile. Võib-olla pääseb ta veel ooperisse?

„Oleks tahtmine ujuda," ütleb Hele järvele vaadates.

„Kas mäletad, kuidas me kooliajal ujumisvõistlustest osa võtsime ja alati esimesed olime? Mõned nimetasid meid naljatades „ujuvaks noorpaariks"."

„Mäletan. Mulle on ujumine veel praegugi suureks tarviduseks. Kuidas on sinuga?"

„Noh, eriti palju ma sel alal enam ei tegutse. Aga kui pisutki treeniksin, jõuaksin varsti endiste võimeteni tagasi," uhkustab Martin.

„Kas julgeksid praegu üle järve sinna meie majani ujuda?“ küsib Hele.

„Kui sina mind seal ootaksid, siis ujuksin su juure üle kolm korda laiemagi järve,“ vastab Martin galantselt ja Hele ei saa midagi parata: ta on meelitatud.

Üksik aerutaja sõuab siiapoole.

„Ei tea, kes see on?“ küsib Hele.

„Ah, ükskõik,“ vastab Martin. Ta tahaks, et praegu huvitutaks ainult temast.

Kuid Hele vaatab püsivalt lähenevale paadile.

„Hele, kõnelesin sulle ennist enesest... Mis sa selle kohta ütled?“

„Kurb lugu.“

„Ja muud ei midagi?“ on noormees pettunud.

„Mis muud veel?“

„Kas sul muud pole mulle selles asjas ütelda?“

„Martin, ma usun, see on see tütarlaps, keda ma otsin.“ Hele tõuseb püsti ja vaatab hoolsasti lähenevat paati.

„Jäta nüüd ometi see tütarlaps, las ta sõuab, kuula nüüd mind,“ pahandab Martin.

Hele kuulab ju Martinit. Talle eneselegi tundub imelikuna, et ta Leida paadisõidule nii suure tähtsuse annab. Kuid praegusel hetkel on ta huvi Martini ja Leida vahel võrdselt jagatud.

See on tõesti Leida. Ta on võtnud sama paadi, millega ta Kalle saatel mõned korrad järvel käis. Kuid täna pole tal Kallet kaasas. Tüdruk on mõtteis, ta ei märka kaldalolijaid, vaid sõuab natuke loiult ja kuidagi sihitult.

Sõudvat tütarlast märkab Peetergi. Kas Hele siis ei kohanudki Leidaga? mõtleb mees kohe ja tal hakkab uuesti kuum. Peeter ja Noora seisavad järvekaldal ja Nooral on enesekindel ilme. Kas ta ei ütelnud, et see lugu omnibuse vastu minekust oli väljamõeldis? Nüüd sõuab tüdruk üksi järvel ja proua Helet pole kusagil.

Samas märkab proua Noora läbi põõsaste läheduses istuvaid noori. Ta võtab mehe kuuevarrukast kinni ja osutab pilguga tähtsale väljavaatele lepaokste vahel. Peetril on piinlik. Ta tahaks kohe teises suunas hakata minema. Ta ei suudaks kunagi oma naist tabada salajaselt koosviibimiselt teise mehega. Kuid Noora tõmbab Peetri tagasi.

Leida sõuab üsna kalda lähedal.

Nüüd tõuseb ta äkki püsti. Paat kõigub tugevasti. Hele kiljatab tasa ja paneb parema käe ehmunult kõrisõlmele. On kuulda vee loksumist paadi all. Leida pöördub näoga kaldalolijate poole, kuid enne kui keegi neist eneses otsusele jõuab, kas tüdruk neid nägi või mitte, on viimane juba üle paadi serva vette sulpsatanud. Meeleheitlikult rabeleb ta ja kaugeneb seejuures paadist, mis liigub veel sõudmisest saadud kiirusega keskjärve poole.

Hele kurgust tuleb surutud, pingutatud hüüe. Ta pöördub korra Martini poole, katsub siis millegi pärast oma pead, järgmisel hetkel viskab kingad jalast ja tormab vette. Ta ei või lasta sel tüdrukul uppuda. Ta tunneb end kuidagi süüdlasena. Ta oleks pidanud tütarlapse eest hoolitsema,

kui see, sugulase poolt hurjutatuna, põgenes kodunt. Kuid tema, Hele, kudrutas Martiniga kirikumõisas! Häbi! Vastik on riietega ujuda. Väsitav. Kui oleksin lahti riietunud, oleksin kaotatud aja vabama ujumisega tasa teinud, mõtleb Hele kainelt. Leida pole enam kaugel. Nüüd vajub ta vee alla. Kuid ta tuleb kohe jälle pinnale, teab Hele. Tema on hea ujuja ja vetelpäästmise võtteid tunneb ta ka, ta toob Leida kindlasti välja.

„Hele!“ kostab ujujani Peetri hädine hüüe. Veel kunagi pole Hele Peetrit nii armastanud kui just sel silmapilgul, kus ta ujub külmas Suurjärve vees, riided rasketena ümber keha, ja kus Peeter kaldalt nagu ilmatust kaugusest hüüab oma värisema kippuval, hoolitseval häälel: „Hele!“

Leida on siiski kaugemal kui Hele on arvanud. Noor naine hakkab väsima. Kahjuks on ta kerge riietus niisugune, et vees lahti riietumine pole võimalik. Tuleb püüda niisama lõpuni vastu panna. Hetkeks kaalub ta, kas paadini pole vähem maad kui kaldani. Kuid siis taipab ta, et niihästi enese kui ka Leida paati toimetamine võiks osutuda raskemaks tööks kui pisut pikema maa ujumine kaldani.

Leida vajub veel korra vee alla. Kui ta siis pinnale kerkib, hakkab ta kisendama. Juba on Hele ta juures ja käsutab: „Täitsa rahulik olla! Viin teid kaldale!“

Kuid milline surmaohus olija on rahulik? Leida haarab kahe käega Hele vasemast õlast ja viib abistajagi tasakaalust välja.

Hele, kelle jõud nii-kui-nii on lõpukorral, hüüab vihaselt: „Laske ometi lahti, ma ise hoian teid vee peal!"

Kuid Leida klammerdub veel rohkem Hele külge. Tüdruk pole enam täiel meelemõistusel, ta võitleb elu eest veel ainult mingi alateadvuse osakesega, selle elu eest, mille ta mõne minuti eest vabatahtlikult üle paadiserva vette kukutas.

„Hele!" kostab kaldalt hüüe.

Kallis Peeter, mõtleb Hele meeleheitlikult. Kallis Peeter, kordab ta eneses ja tal on kahju, et ta vanale mehele nii raske tunni valmistab. Ja Leida ripub ta küljes, üks ta rasketest kingadest tõukub vastu Hele säärt. Kui see tüdruk mind nüüd lahti ei lase, siis läheme mõlemad, mõtleb Hele. Ta kahetseb, et ta uppujat enne uimaseks ei löönud, kui see oleks saanud ta külge klammerduda. Uimasena oleks teda kerge olnud kaldale viia.

„Hele!" kostab kaldalt läbi veesulina. Hele kuuleb selgelt veesulinat, nagu jookseks kusagil supleja vette.

„Laske lahti!" kähiseb Hele veel korra. Kuid märgade juuste alt paistavad Leida kinnised, aukuvajunud silmad. Tüdruk ei tea praegu kindlasti midagi ümbritsevast. Ainult kätega hoiab ta kõvasti kinni päästja väsinud kehast ja sellest haardest pole Helel jõudu ennast vabastada. Ta püüab ennast oma koormaga kuidagi kalda poole liigutada, kuid ta tunneb, et ta rabelemisele vaatamata edasi ei jõua.

„Hele!" kostab Peetri hääl. See on üsna lähedal.

„Peeter!“ kähiseb Hele. Igal pool on vesi, muud ei ole kusagil näha. Ülal ja all on aina hallikasroheline vesi... ja kusagil kaugel istub ema elutoas õmbluslaua taga... Mis ta ütleb, kui ta kuuleb, et tema tütar Hele, kellest nii palju on loodetud, on uppunud Lepaoru Suurjärve? Ja isa, kes õhtuti istub harmooniumi taga ja mängib: ma kummardan... Kõik ümbrus on rohekashall ja kõigub...

Kui Hele tunneb, et keegi ta ümbert kinni haarab, siis on ta juba nii väsinud, et talle on ükskõik, mis edasi saab.

— — — — — — — — — — —

Ema istub alati õmbluslaua taga... Kui Hele emast mõtleb, näeb ta heledajuukselist, pikka, kõhnavõitu naist riideesemete kohale kummarduvat... Ema on alati ütelnud:

„Tüdruk, ole uhke! Parem, kui oled üleliia uhke kui et käitud alandlikumalt kui kaasinimesed seda väärivad...“

Helel on ilma selle õpetusetagi küllalt kalduvusi uhke olla... Juba kaheksa-aastasena istub tüdruk puu otsas ja laulab madalal täiskasvanu-häälel. Hele pole õigupoolest kunagi omanud lapsehäält ega olnud lapselik tüdruk... Keegi mees ratsutab mööda teed ja jääb kuulatama. Siis juhib ta hobuse üle heinamaa puu juure, mille okstel kükitab Hele.

„Hei, kes seal laulab?“ küsib mees.

Hele ei vasta, vaid laulab edasi.

Mees hüppab hobuse seljast maha ja vaatab otsivalt okste vahelt üles. Ta nägu muutub pettunuks ja pikaks.

„Ah sina oled!“ ütleb ta ainult ja pöördub minema.

Võõras mees ja kohe „sinaga“ kõnetama, mõtleb Hele vihaselt.

„Ei tea, keda sina siis arvasid siin olevat?“ hüüab ta häbematul poisikesehäälel minejale järele.

„Väike tüdruk, aga laulab niisugusel täiskasvanuhäälel, et lase aga olla!“ sõnab võõras ja hüppab hobuse selga ning kiirustab minekule.

Täiskasvanu-häälel laulan, aga täiskasvanuna mind kohelda ei kõlba, mõtleb Hele kurjalt ja ronib krabinal okstelt alla.

Kaheteistkümne-aastaselt arvab Hele enese juba täisverelise naise olevat. Ta on armunud tumedajuukselisesse noormehesse ja arvab, et kannatab naise-kannatusi, kui ta seisab isamaja uksel ja vaatab kaupluse poole: kas „tema“ tuleb juba tagasi? Äsja ta möödus siit, et minna kauplusest värsket ajalehte tooma. „Tema“ tuleb tagasi ja Hele vaatab talle vastu oma avarate täiskasvanu-silmadega, millede ilmesse ta püüab panna oma ebamäärased igatsused. Kuid „tema“ näeb organistimaja uksel vaid kõhnukest tütarlast päraniavatud silmadega ja alatisest puude otsa ronimisest salgus juustega. Noormees ootab, et köstritütar teda tervitaks. Kuid tüdruk ei tee seda, vaatab vaid oma nõudlike silmiga. Mõnikord noormees ütleb siiski esimesena tervituse, kuid teinekord ei tee ta seda mitte. Neil päevil lah-

kub Hele vihast turtsudes ukselävelt ja viskub voodisse, kus nutab mõned solvunud-oleku pisarad...

Seda tumedajuukselist noormeest ei unusta Hele kunagi, ka siis mitte, kui „tema" on abielus ja kolme lapse isa. Selles esimeses, vähenõudlikus „armastuses" on nii palju armsaksjäänud isakodust, selle päikesepaistelisest uksekünnisest ja ema õmblusmasina-vurinast...

Hele tutvus Martiniga algas üsna kummalisel viisil. See oli siis, kui nemad, Hele ja Martin, ei õppinudki veel ühes ja samas klassis, vaid Martin oli veel Helest ühe õppeaasta võrra ees. Kooliõpilastel oli kombeks õhtuti käia ühes teatavas pagariäris kooke söömas. Seal nägi Hele Martinitki mitmel korral ühe mustlasevälimusega elavaloomulise tütarlapsega... Ühel päeval tõusis Martin oma lauast ja pöördus kummardusega Hele kui sama kooli õpilase poole, kuigi ta tüdrukut isiklikult ei tunnudki... Martin vajas raha. Ta oli mustajuukselise tüdruku soovil pagariärisse tulnud, kuid tal polnud julgust jatkunud, et kostitavale kohe ütelda, et taskurahadega oldi parajasti lõpukorral. Ning Hele, tol korral noorema klassi õpilane, ulatas varjatud üleolekuga poisile vajalise summa, ise olles uhke, et vanema klassi õpilane just temale pöördus, kuid ühtlasi tundes häbi Martini pärast, et see ühe tüdruku ees hiilata püüdes kummardus teise tüdruku ette...

Aga Martin oli hiljemgi vahel niisugune, et Hele mõnikord ta pärast häbi tundis...

— — — — — — — — — — — —

Ühel päeval, kui seitsmeteistkümne-aastane Martin on Helele „pihtinud“ kõik oma möödunud „armulood“, ulatab ta tüdrukule suure, rohelise kiviga sõrmuse. Kandku Hele seda ehet ja mõtelgu Martini suurele sõprusele. Nad istuvad pingil, mille taga kasvab kõrge, metsik rohi, ja Hele tahaks sõrmuse sinna rohu sisse visata... Kuid ta taltsutab ennast ja raputab vaid suletud suul pead ning peidab käed selja taha, et Martin ei saaks sõrmust talle vägivaldselt sõrme suruda

„Miks?“ küsib noormees.

Hele raputab trotslikult pead.

„Ma tahaksin, et sa kannaksid seda sõrmust märgiks, et me kuulume kokku, sina ja mina.“

Hele vaikib. Kas kuuluvad nad siis kokku?

„Ütle, Hele, mis on sul minu sõrmuse vastu?“

„Ei midagi,“ vastab nüüd Hele, „aga ma kardan, et sul lõpeb nende roheliste kividega sõrmuste tagavara varsti otsa.“

Sel silmapilgul Martin ei mõista kooliõde.

„Kuidas... lõpeb otsa?“

„Just lõpeb otsa... Kuipalju sul neid sõrmuseid ikka võib olla!“

„Ainult üks ongi,“ vastab Martin solvunult-imestunult.

„Ainult üks?“ teeb Hele suured silmad.

„Jah, ainult üks. Ja seda pakun ma praegu sulle ja sa ei taha seda vastu võtta...“

„Ainult üks...“ kordab Hele veel, „siis need tüdrukud, kelle käes see sõrmus varemalt on olnud, on selle sulle tagasi saatnud?“

Äkki paiskub puna Martini näkku. Hele teab siis kõik... et varemalt on seda suure rohelise kiviga sõrmust kannud mustlasenäoga tüdruk ja Hele kooliõde Emmi ja vanema klassi õpilane Liivia... ja võib-olla veel mõni...

Oo, Helel on Martini pärast häbi...

— — — — — — — — — — —

Kuid Martin oskab teinekord jälle väga meeldiv olla...

On koolinoorte võimlemispidu... Päikest ja valgesse riietatud noori inimesi kogu linn täis. Hele ja Martin kõnnivad rongkäigu ees ja Martin kannab kooli lippu... Ta näib mehelikuna ja Hele on uhke ta kõrval marssides...

Ja õhtul on pidu laulu ja tantsuga. Lauldakse lahkumislaule, sest varsti sõidetakse laiali, igaüks oma tulevase töö juure...

Põõsaste vahel suudleb Martin Hele põski ja otsaesist... Helet vihastab pisut, et teine paneb oma käitumisse vanainimeselikku, üleolevat hoolitsust... Kuid tüdruk ei ütle midagi teravat, ta rinda kinnitatud närtsinud nartsissid lõhnavad ja teevad kuidagi nõrgaks ning kurvaks...

Ja siis kõneleb Martin sellest, kuidas ta õpib arstiks, kuidas ta saab kuulsaks kirurgiks, kes päästab inimesi hädadest. Kuidas ta vaeseid ravib tasuta ja kuidas ta kunagi ei mõtle isiklikele kasudele ning mugavustele, vaid läheb alati välja, kui hädaline, ükskõik kus ja mil ajal, teda vajab...

Ning Hele lubab esimesel võimalusel alustada laulu-õppimisega ja lubab minna haiglasse, kus

Martin töötab, ja lubab seal haigetele laulda, ilma et ta ootaks tasu ja muud kiitust, kui vaid paranevate inimeste rõõmsaid silmi...

— — — — — — — — — — —

Päeval pärast kooli lõpetamist istuvad nad liivasel jõekaldal ja kõnelevad jälle oma tulevikust. Martin on supelülikonnas, Hele pole veel lahti riietunud, ta on äsja pärale jõudnud. Ilm on unine, vesi on soe, kaldalolijad on loiud, mõned vähesed solistavad vees.

Siis äkki kostab appihüüd. Üks poisike on sattunud neelukohale, ta ahmib vett, puristab selle välja, vehib enese ümber kätega ja hüüab kõigest jõust abi järele.

Kümneid inimesi tõuseb püsti ja vaatab hädasolija poole, kuid appiminejat pole.

Siis rebib Hele oma sportkleidi üle pea, et ise jõkke hüpata ja lapsele appi rutata. Aga kui ta kingad on jalast visanud ja minema tahab joosta, haarab Martin kõvasti ta käsivarrest ja hoiab teda tagasi.

Hele vaatab mõistmatult koolivennale näkku.

„Miks just sina?" ütleb Martin erutatult.

„Keegi peab ometi minema."

„Miks siis just sina?" kordab Martin.

„Mine siis sina!" purskab Hele vihaselt ja vaatab teise moodsale ujumisdressile.

„Päästepaat tuleb juba," vastab Martin... Tõesti, päästepaat jõuabki kohale, kui poisike on juba vee alla vajunud... Kuid elluäratamiskatsed annavad tagajärgi...

Hele ei tahagi enam ujuma minna. Ta hakkab uuesti riietuma, ta tuju on halb, ta kavatseb kohe koju minna.

Siis ütleb Martin, ise ühel küljel lamades ja riietuva Hele poole üles vaadates:

„Sa oled tore... nii pesuväel..."

„Põrsas," ütleb Hele vihaselt... Laps on vaevalt surmast päästetud ja siin arvustab üks lakutud nolk pesuväel naisi... Seekord on Hele tõesti südamest vihane...

— — — — — — — — — — —

Siis on Martin mõneks ajaks silmapiirilt kadunud. Ta õppivat... Siis kuuldub, ta olevat ülikoolilinnas seltskonnalõvi... Ning siis teeb ta äkki karjääri pastorina, kel on suhteid siin ja seal, kes sõidab suurte matuserongide taga autos ja äratab daamide tähelepanu oma hea välimusega... Kõneldakse, ta keelduvat vaeste inimeste matuserongis jala kaasa minemast, tal polevat selleks aega ja jõudu!...

— — — — — — — — — — —

Hele istub ema juures tagatoas ja nad mõlemad on mures majanduslike küsimuste pärast. Hele peaks ometi mingil alal edasi õppima, kuid nooremad õed-vennad vajavad ka oma osa...

Siis peatub maja ees auto ja sisse astub üks isa tuttavaid pealinnast, kes on lõbusõidul ja ühtlasi tahab oma asjasthuvitatud sõpradele näidata vana kuulsat orelit, mil Hele isa mängib...

Hele läheb isaga ja külalistega koos kirikusse. Tal on pisut piinlik, et üks härradest, Peeter Karste, on ta vastu üliviisakas, nii viisakas, nagu ükski nii vana härra veel pole Hele vastu olnud.

Hiljem istuvad nad koos lauas ja söövad värsket mett ning magushaput leiba, ja isa kõneleb Hele huvist muusika vastu ja nigelaist edasiõppimisväljavaateist...

Siis vaatab Peeter teravalt Helele, nii teravalt, et tüdruk piinlikkusest kohmakaks ja vaikseks muutub...

— — — — — — — — — — —

Nädala pärast on Peeter jälle autoga organistimaja ees... Ta huvi Hele vastu on nii ilmne, et isegi isa oma tõsiduses peab muigama, kui see vanem härra kõneleb mingisugusest täiesti juhuslikust sattumisest siiakanti...

— — — — — — — — — — —

Jah, need esimesed aastad Peetriga. Täielikud võitlusaastad mõlemale. Hele on väljas oma vabaduse ja iseseisvuse eest. Peeter tahab olla mees, kel noore naise üle on võimu...

Kuid järjest rahulikumaks muutub nende elu, sest Hele muutub targemaks ja Peeter läheb vanemaks...

Kuigi see vahel on peagu tülikas, on siiski hea, kui keegi sinu eest nii hoolitseb, nagu Peeter seda alati teeb...

— — — — — — — — — — —

Ümberringi on kõikjal aina rohelus...

Keegi ei suitseta nii hästi lõhnavaid paberosse kui Peeter...

Rindadel on mingi raskus, peaks nagu allapoole vajuma... kuid miski hoiab sind siiski ülal...

— — — — — — — — — —

Hele toibub enne kui kandjad temaga lähemasse majja jõuavad. Kuid Leida on ikka veel meelemärkuseta. Hele lamab postkontoriülema magamistoas vateeritud teki all ja kuulab, kuidas kõrvaltoas askeldatakse Leida ümber. On tulnud arst ja apteeker, akende taga ja toaski on uudishimulikke ja neid, kes aitasid haigeid siia kanda. Postkontoriülema väle ja sõbralik abikaasa ruttab köögi ja toa vahet, toob kuumi pudeleid, keedab kanget kohvi ja väänab veest päästetute märgi riideid.

Taevas, kui ilus on siiski elada, mõtleb Hele ja tunneb, kuidas ta ühest silmast jookseb pisar üle kõrva padjale. Peaks Leida ka ometi toibuma, see rumal tüdruk. Kõrvaltoast kostab kahinat ja keegi sosistab:

„Elab!"

Nüüd jookseb ka Hele teisest silmast pisar. Keegi tuleb voodi kõrvale. Noor naine pikliku näo, siledate juuste ja pisikese suuga aitab Helel voodis istuma tõusta ja ulatab talle sõbralikult kohvitassi.

„Ons teil nüüd hea?" küsib sõbralik noor proua.

Hele ei saa vastata. Ta nutab. Ja võõras noor inimene silitab ta pead ja asetab ta uuesti pikali. Pole ime, et pärast surmaeelset võitlust võib isegi rõõm elust inimese nutma panna.

Äkki meenub Helele Peeter. Kus on Peeter? Kes tõi nad veest välja?

Sõbralik proua tuleb jälle Helet vaatama.

„Kes meid päästis?" küsib Hele.

„Teie abikaasa, proua."

Peeter oma ishiaga.

„Ja kus ta on?"

„Olevat koju läinud."

Jah muidugi. Peeter peab kindlasti korralikult ümber riietuma, enne kui ta jälle inimeste hulka tuleb. Aga kuidas see veeskäik mõjub vana mehe tervisele? Nad polnud küll väga kaugel kaldast . . . ja Peeter pole karastamatu . . .

Helel tekib kohutav igatsus mehe järele, otse kehaliselt rinnus tunduv igatsus. Seisavad kaldal kaks meest: Martin ja Peeter. Mõlemad ütlevad, et armastavad . . . Kuid elu kaalule paneb siiski Peeter. Kuhu jäi Martin oma äraarvamata suure armastusega? Armasta oma ligimest . . .

Helel on soe, veri liigub ühtlaselt, ta suigub hetkeks . . .

Kui ta ärkab, kuuleb ta kõrvaltoast nuuksumist. Nüüd on Leida niivõrd toibunud, et ta suudab nutta üleelatud ärevate minutite mälestuseks ja uuestileitud elu tervitamiseks. Enam kunagi ei lähe ta vette, tõotab ta ümberolijaile. Ta on mõtelnud, et keegi temast enam ei hooli, kuid siin on nii palju keni ja hoolitsevaid inimesi, et tõesti pole enam tahtmist niisugusest elust lahkuda. Ning Leidat valdab uus nutuhoog, kui ta mõtleb, et palju ei puudunud, et ta oleks praegu võinud uppununa lamada

järve põhjas ja ta polekski saanud teada, et tema pärast paneb oma elu kaalule niisugune daam nagu proua Karste ja et hulk inimesi tuleb ja seisab ta aseme ümber, küsides: kuidas läheb? Kas on juba parem? Leidal hakkab päris piinlik nende inimeste ees, nagu oleks ta pahatahtlikult tahtnud põgeneda kõige selle headuse ja hoolitsuse eest, millega ta ümber askeldatakse. Ning et kõik ümberolijad talle vahetpidamata näkku vahivad, siis ei oska tüdruk kuidagi olla ega muud teha kui aina nutta. Kuni arst lõpuks teeb korralduse, et kõik võõrad toast lahkuksid. Siis jääb ka Leida rahulikumaks ja küsib Hele järele.

Arst lubab Helel tõusta. Korteriomaniku roosas hommikumantlis astub ta kõrvaltuppa ja põlvitab Leida aseme juure.

„Noh, kuidas on?"

Leida tahaks Helet tänada, kuid tal on tunne, et ta seda ei suuda teha küllalt ilusasti. Seepärast ta laseb uuesti pisarail voolata.

„Eks ole elu ilus?" küsib Hele.

„Oh jaa," vastab Leida lapse nutuhäälel.

„Kus härra on?" küsib ta siis. Ta mõtleb sellega Peetrit.

„Ei tea. Võib-olla ta varsti tuleb."

Muidugi ta tuleb. Ta koputab veranda klaasuksele, sest see on uudishimulike eest kaitseks lukustatud.

Hele teab, et üldpilt meenutab sentimentaalset ameerika filmi, kuid ta ei saa midagi oma seesmise

tungi vastu, ta peab minema Peetrile vastu ja hoidma käsi kaua mehe kaela ümber. Hoolega surub ta pisaraid tagasi, sest neid on voolanud täna eht-naiselikult palju. Et vaikuses ei tekiks liialt haledaid ja liigutavaid mõtteid, küsib naine:

„Kuidas su tervis on?"

„Hea," vastab Peeter. „Aga kas sina ei peaks praegu voodis olema?" Vana mees on ka liigutatud, sest see naine siin on ta murelaps ja kõige kallim, mida ta siin maailmas omab. Kui nad nüüd oma tunnetele järele annaksid, siis nutaksid nad teineteise ümbert kinni hoides päris kõval häälel. Et võõras korteris säärast tunnetevalangut ära hoida, viib Hele Peetri Leida aseme ette.

Leida sirutab vanale mehele käe.

„Ei saa kohe ütelda, kui väga ma teid tänan," ütleb ta.

Peeter ei soovi sel teemal enam kõnelda. Ta hakkab arstiga vestlema ujumise kasulikkusest.

Hele võib Peetriga koju minna, kuid Leida peab hommikuni jääma lamama. Sõbralik proua lubab ta eest hoolitseda nii kaua kui see on vajaline. Nüüd aga avastatakse, et mõlema veeseikleja riided on veel märjad. Peeter peab minema koju Helele vajalisi esemeid tooma. Senikaua istub Hele Leida aseme kõrval.

„Aga sinna ma enam ei lähe," ütleb Leida.

„Sugulaste juure?"

„Jah. Tädipoja naine oli mu vastu nii halb, et ma parem lähen ükskõik kuhu, aga sinna . . ."

„Ei tarvitsegi minna. Homseni olete siin ja siis vaatame, mis edasi saab.“ Helel tekib mingi kavatsus, kuid ta ei kõnele sellest Leidale enne kui ta Peetriga on nõu pidanud.

Keegi lõgistab verandaukse taga.

Kalle. Ta on metsast tagasi jõudnud ja alevis kuulnud, mis Leidaga vahepeal on juhtunud. Ta peab ennast kogu loos süüdlaseks ja on nii kohkunud, et ei suuda häältki teha.

Hele avab poisile ukse. Tulija on kohmetum ja saamatum kui vist kunagi elus. Ta ei tea, kuhu vaadata, kuhu käsi panna ja kuidas edasi liikuda. Võibolla kõik inimesed teavad, kuidas ta täna metsas käitus?

Hele lükkab poisi üle läve tuppa Leida aseme ette.

Tüdruku vereringe töötab juba üsna korralikult, seda võib märgata Leida kergest punastamisest. Kalle vaatab lamajat. Vaatab ja vaatab. Temale on inimeste juttudest hirmutatud mällu jäänud sõnad: uppunud... meelemärkuseta... silmad päris kinni... Ja ta on vist kujutelnud, et leiab eest midagi hoopis koledamat kui käesolev. Kogu olukord pole enam eriti traagiline. Asjaosalised ise on juba näiliselt rahunenud, ainult alevirahvas sumiseb veel sündinu mõju all.

Kalle ei tea hästi, kas käesolevas olukorras sobib Leidalt ennist metsas aset leidnud kõneluse pärast andeks paluda. Kas on küllalt õige tüdrukule praegu kogu õnnetuse põhjust meenutada? Kuigi tüdruk ei näi enam kuigi pahane olevat. Leida pole praegu eriti kurbki. Kuidas üldse kõnelda niisuguse tüdru-

kuga, kes jookseb järve, kui poiss talt nõuab selget vastust: kas ma meeldin sulle või ei?

Leidal hakkab Kalle pilgu all ebamugav. Tüdruk suleb mõneks minutiks silmad. Selle aja sees vaatab Kalle abiotsivalt Helele ja sosistab:

„Kui ma oleksin teadnud, et see talle nii mõjub, ma poleks ju midagi kõnelnud ..."

Hele vaatab tähelepanelikult seda mehehakatist. Siis see arvab enesel ka midagi südamel olevat? Kas on peale muu mängus veel noorte armastajate esimene tüli? Oh neid meieaja noori inimesi, kui ägedad ja kannatamatud nad on! Hele tunneb end praegu nende kahe ema vanusena. Ta ise teab, kui rahutu ja kärsitu ta on võrreldes selle generatsiooniga, kuhu kuuluvad ta vanemad. Kuid siin on verinoored inimesed, veel alles lapsed, kuid nemad on juba välja jõudnud traagikani, millest noored inimesed viiskümmend aastat tagasi jäid hoopis puutumata. Jah, kuid siis ei olnud ka noortel poistel ja tüdrukutel nii palju võimalusi jalutada vaiksetes metsades ja püüda teineteise hinge avastada. Mida enam inimesed üksteise sügavusse püüavad tungida, seda raskem neil on. Sest me oleme kõik nii keerulised, et meid põhjani avada pole võimalikki. Oh taevas, ja siin tuleb üks kaheksateistkümneaastane mees ja tahab pääseda lähedale naisele, kes pole veel naiseks saanud, kes ei suuda iseeneselegi enese üle aru anda, ammu siis teistele. Hele mõistab: noored ei sõida enam siledal teel. Aga kui keegi teise hinge ei mõista, kuidas saab siis keegi teist hingehädas aidata? Saab ainult silitada noorte päid ja ütelda:

„Nüüd on kõik jälle hea."

Eks nad ise pea omavahelistest konarustest üle saama.

Peeter tuleb Hele riietega. Ta on rutanud ja lõõtsutab. Temalegi joodetakse kuuma kohvi, senikaua kui Hele riietub. Ning siis läheb Karstede paar koju, kuna Kalle jääb veel Leida juure istuma.

Nad lähevad aleviku kaudu, sest nad ei taha mööduda teatavast kohast pargis.

Kaupmees Rummeli maja ette on kogunenud rahvast. Seal nutab Leida tädipoja naine suurel häälel ja seletab, et ta ei julgevat inimestele enam silmagi vaadata, niisugust häbi olevat see plika oma järveminemisega talle teinud.

„Ja niisuguseid minnakse veel välja tooma!" sõnab keegi vanaeit tigedalt.

Kui märgatakse Karstede paari tulevat, vaigitakse ja vaadatakse tulijatele etteheitvalt: linnainimesed, veidrikud, pole muud teistel teha kui ronivad järve plikale järele ... ja teevad mõnele inimesele nii kohutavat häbi...

Imelik hingeelu, mõtleb Hele. Kui Leida oleks jäänud järve põhja, siis oleks selle naise häbi väiksem olnud. Kas mitte seepärast, et siis poleks olnud võimalik tõde jalule seada? Kuid nüüd vaatab Leida südametunnistuse suurte sinihallide silmadega tigedale naisele näkku. Sel naisel ei tarvitse karta, Leida ei taha teda enam kunagi näha. Ta pole vette läinud kättemaksuks, nagu siin arvatakse. Ta tegi seda vaid noore üksildase südame puhtast meeleheitest. Antagu talle andeks, ja ta ei tee seda enam kunagi.

Kui ollakse nii noor ja juba iseenese eest vastutav, siis ei olda veel inimeste õelusega kohanenud, siis võib väikesegi ebaõnnestumise tagajärjel kasvada meeleheide. Ja need inimesed, kes Leida enesele teenijaks palkasid ja kes ei omanud nii palju vastutustunnet, et oleksid tütarlapsele võimaldanud oma suvikorterisse sissepääsugi. Mida ja kas nad üldse mõtlesid midagi, kui nad lasksid noorel inimesel sõita saja kilomeetri kauguselt teatud tähtajaks Lepaorule, ega küsinud, kas teisel on kuhugi pead panna. Kui vähe inimene inimest armastab!

Hele ja Peeter mööduvad kirikumõisa juure viivast rajast. Kui tähtsusetuna tundub Helele praegu Martin kogu oma kirikumõisaga, lauljannast võõrasemaga ja suurte sõnadega armastusest. Martini armastus on seesama harilik „ligimesearmastus", mida harrastavad nii paljud meist: teha suuri sõnu ja võtta, mis nautida annab, aga kui tegusid on vaja näidata, siis tõsta silmad taeva poole ja ohata: kõik on Jumala käes!

Kojuminejad hakkavad jõudma leerimaja juure. Seal on parajasti lõppenud pastorivalimisega seoses olevad toimingud. Inimesi väljub üksteise järel, kõneldakse pisut ärritatult, osalt aga rahulolevalt. Muidugi pole ühtki kolmest kandidaadist valitud. Nii teostub rahurîik maa peal.

Keegi tonksab Hele säärt.

Maksi.

Ja kiriku juurest kostab haledat kiunumist. Nojah, muidugi Miki on hakanud Maksiga kaasa tulema. Aga kuna kiriku vastas asetseval rohelisel väl-

jakul sööb lehm, kes silmadega jälgib möödujaid, siis on Miki noor süda hirmus põksuma hakanud. Ta lihtsalt istub nagu pisike viletsushunnik, saba kõhu all, ja nutab. Ta tahaks ju igale poole Maksiga kaasa joosta, aga kuna ta kardab lehmi, hobuseid ja suuri võõraid koeri, siis lõpeb iga tema alustatud pikem teekond nutulauluga juba kodu lähimas ümbruses.

Maksi vaatab inimestele, siis Mikile ja siis inimestele, nagu tahaks ta ütelda: näete, kus narr, kardab lehma.

Hele võtab Miki sülle ja kannab teda, kuni nad pungissilmalise lehma vaatekaugusest välja jõuavad.

Kodus viskub Hele selili voodisse ja Peeter paneb oma halli pea ta rinnale. Nii kestab vaikus kaua-kaua. Nad kuuluvad siiski kokku, need kaks generatsiooni, kes alati teineteist hästi ei mõista. Hele paluks täna Peetrilt andeks kõik oma väikesed valed ja lapsikud halbused, milledega ta meest on kurvastanud. Kuid vaikus on juba kestnud nii kaua, et parem on mitte kõnelda. On juba mõistetud, mis kumbki tahab ütelda. Kuulutakse teineteise juure kõigest hoolimata.

All toas liigutakse. Kalle tuleb vist koju.

Karsted kuulatavad ikka veel teineteise hingamist. Õhtusöögi aeg on ammu läbi, ei tea, kas neile on hoitud midagi? Nad peaksid pärast külma supluust tublisti toitu saama.

Laud on veel kolmele kaetud. Nad söövad vaikuses. Siis tuleb pansioniperenaine nuttes. Ta on kõigest juhtunust veel väga kohkunud, ta on sellest kuulnud alles siis, kui härra Karste teiskordselt kodus

naise riiete järel käis. Kuidas võis see plika ometi seesuguse tembuga hakkama saada?! „Noor inimene... üksinda võõras kohas..." ütleb Hele kaitsvalt.

Jah, eks ta ole. Perenaine jätab nutu, nähes, et asjaosalised on rahulikud, nagu poleks midagi juhtunud.

Nüüd tuleb minister. Ta surub mõlema veekangelase kätt ja kõneleb sellest, et nende teened peaksid kindlasti hindamist leidma. Peeter vehib abitult-tõrjuvalt käega. Tema ei salli univorme ega aurahasid, tema ei taha, et tal mõni aumärk oleks sahtlis, selle endale külgeriputamisest kõnelemata. Kuid minister leiab, et teened on teened ja need peavad väärikat hindamist leidma.

Ministri pojadki ilmuvad kangelaste juure ja noorem neist küsib Helelt:

„Kas oli ka suur hirm?"

„Jah, oli küll. Eriti kui nägin, millised suured kalad seal järves olid," vastab Hele.

Poiss ei tea, kas naerda või mitte.

Helele meenub Kalle. Poiss on söömata. Kas ministri pojad oleksid nii kenad ja jookseksid ning kutsuksid Kalle siia? Ministri pojad on täna väga sõnakuulelikud. Inimeste heaks, kes on olnud uppumisohus, on nad valmis ka midagi ohverdama. Kolinal tormavad nad ruumist välja.

On juba nii pime, et pansioniperemees paneb oma „elektrivabriku" käima. Söögilaua kohal hakkab valgust andma vanast petrooleumilambist ümberkombineeritud „armatuur". Isegi raadiomuusikat

saab täna jälle kuulda. Peetrit närveerib see pisut, kuid Helele tuletab see veel korra meele, et elu on ilus, ja selle vastu pole tal midagi.

Kalle tuleb õhtueinele. Ta on kahvatu ja vaikne ja natuke solvunud, et ministri pojad talle kui omasugusele igasuguseid küsimusi esitavad tänaste tähtsate sündmuste suhtes. Kallel on omad suured südamemured, ega ta ole mõni poisike, keda huvitavad vaid välised küsimused.

Minister kiigutab üht jalga ja jutustab oma eelmistest suvitamistest. Siis kõnelevad nad muusikast ja minister lubab kindlasti minna järgmisele kontserdile, kus Hele esineb.

Raadiost kostab „Neegri hällilaul" ja suvitajad istuvad koos ümber söögilaua, nagu polekski mõni neist täna peagu vaadanud läbi õhukese hallrohelise seina, mis lahutab Siinpoolseid Sealpoolseist. Mõned seigad tunduvad nii tähtsaina, kui neid vaadelda kaugelt. Aga kui neid läbi elada, siis muutuvad nad ruttu ebaaktuaalseteks. Kas vahest seepärast, et me nad meelsasti tahaksime unustada?

Proua Noora on migreeniga oma toas. Tänast sündmust kaasaelanuist on tema tervis vist kõige enam saanud kannatada.

Ruum on jahe ja Hele õlad hakkavad värisema. Peeter tõuseb kiiresti ja kõik hakkavad minema.

Väljas on kuupaiste. See on koerte arvates vist ebanormaalne nähtus: Maksi istub keset õue ja ulub, nina tõstetud selle inimestest ülistatud taevakeha poole. Või on see Maksi kiidulaul suveöö hõbedasele valgusallikale?

Inimeste lähenedes koer jätab küll kohe ulgumise, kuid Helel on siiski kuidagi jahedalt õudne tunne. Ta võtab ühe käega Peetri käe, teisega Kalle ahta käsivarre ja nad liiguvad koju üle kastese rohu.

Võiks tulla rahulik öö pärast niisugust rasket ja pingutavat päeva. Kuid inimese tunded ei suuda nii kiiresti lõpparveid teha kui mõistus. Ikka uuesti ilmuvad päeva viimased sündmused inimeste mällu; nüüd pimeduses muutuvad nad tähtsamaiks kui olid päeval. Hele pöördub küljelt küljele ja ta süda peksab kuuldavalt... Kui vähe puudus, et... Kui nad olnuksid vaid Martiniga ja kui Peetrit juhuslikult poleks seal olnud!... Martin poleks küll vist palju suutnud teha hädasolijate heaks... Kuhu ta üldse kadus? Postkontori juures polnud teda pärast sündmust näha... See Martin, kes kõneles suurest armastusest... ja kes ütles: ujuksin sinu juure üle kolm korda laiemagi järve... kuid kes ei tulnud Helet pärast õnnetust vaatamagi. Pärast täna juhtunut on Hele nagu vanemaks muutunud. Ta on nagu lõpetanud ühe elujärgu ja alustanud teist. Ning nende kahe elujärgu vahel on olnud hetk surmale silmi vaatamist. Selle hetke kestes on inimene küpsenud ja saavutanud selge ülevaate kõigest eelpool olnust...

Kevadisest tööst pingul närvidega inimene sõitis suvitama, tahtis puhata. Kuid parajal momendil, igavail ootamishetkil väikelinnas, sattus ta teele pisike seiklus, mis ilusate suveilmade ja soojade juuniõhtute raamistikus kippus võtma mingi tõsisema ilme. Noor mees halli-pruunikirjude silmadega ja osava keelega, võib-olla ka vajalise annuse „sex-

appealiga", see ei tarvitse teha palju, ja juba mõtleb temale mõni naine, kel just tähtsamat pole päevakorral. Helel on piinlik enese ees, et tema, kes aastate jooksul kümneile meelitajaile näkku on naernud, sattus Martini-taolise õnneküti mõju alla. Muidugi mängis siin suurt osa nende kooliaegne tutvus ja flirdike. Niisugused laste-vahekorrad harilikult ei uuendu, nad mööduvad nii, et asjaosalised kord isegi imestavad, et kunagi nende vahel on võinud „midagi" olla. Aga kui needsamad asjaosalised kunagi kohtuksid kuskil järveäärses vaikses pargis, kus lõhnavad vahtrad ja varased okasroosid? Kui palju on suvearmastusi, mis alul näivad tõsiste tunnetena ja mis hiljem osutuvad ainult alateadliku vahelduse otsimise tungi tagajärjeks. Täna tunneb Hele, kui vähe tähtis on talle see, et ta elukaaslaseks pole noor mees. Peaasi, et inimesel on sõber. Niisugune sõber, nagu on Peeter, selline hoolitsev ja ennastsalgav. See, mida nimetatakse armastuseks, see on vaid piinav ja töödtakistav rahutus. Aga Hele tahab töötada. Ta ei taha olla rahutu ja ärev mõne ilusasilmalise mehe pärast. Üht võib armastada: muusikat.

Peeter liigutab oma voodis. Kindlasti pole temagi veel uinunud.

„Kuidas su tervis on?" küsib Hele.

„Kas siin järve ääres pole siiski natuse niiske?" küsib Peeter omakorda.

„Ma ei tunne. Aga võib-olla sinu tervise juures annab tunda?"

„Mulle ei mõju see elamine siin hästi, ööd on udused ja liig järve lähedal pole ikka kuigi tervislik...“

„Võib-olla.“

Nad vaikivad viivu. Siis ütleb Hele tasa:

„Peeter.“

„Jah.“

„Kui läheksime kuhugi mujale.“

„Kas arvad?“ küsib Peeter erksalt. Ta on just sellest mõtelnud, kuid pole julgenud oma soovi naisele avaldada.

„Jah, Peeter. Ma tõesti tahaksin kuhugi mujale sõita. Siit pole mälestused just kõige ilusamad ja... kui see udu sinu tervisele ka hea pole... Vahest mujal on paremaid kortereid...“

Nad kõnelevad pikalt teistest suvituskohtadest ja jõuavad ühisele otsusele, et võib-olla tõesti leiduks nende jaoks mujal midagi paremat.

Väljas hakkab midagi kergelt krabisema. Alles oli kuupaiste ja nüüd on taevas juba jõudnud pilviseks tõmbuda. Hele tõuseb ja suleb akna.

All on Kallegi vist ärkvel, ega ta muidu esimeste vihmapiiskade rabisedes tuleks akent sulgema. Jah, temalgi oli täna raske päev. Ta tegi oma esimese rünnaku naiseliku salapärasuse kantsile ja sai haledalt lüüa. Kuigi nüüd on kõik jälle hea. Nad on Leidaga head sõbrad. Kalle on suutnud tüdrukule selgeks teha, et temal, Kallel, tõesti polnud kuigi kaugele minevaid kavatsusi, kui ta tüdrukult küsis, kuidas ta, Kalle, sellele meeldib. Leida on mõistlik tüdruk. Ta lubas Kallele, et ta enam ku-

nagi vette ei lähe. Teatud eesmärgil muidugi. Tänagi olevat Leida kohe järve sattudes taibanud, et vesi on külm ja märg ja et uppumissurm pole kaugeltki nii ilus, nagu seda noores meeleheitlikus peas kujutellakse: et „sinised vood matavad sind vaikselt endi alla“ ... Need sinised vood on hoopis hallikas-rohelised ja hirmuäratavalt raskelt kehale suruvad, neisse voogudesse polegi mugav puhkama heita, neist tahad iga hinna eest pääseda. Nad kõnelesid Leidaga täna mõndagi, kõnelesid usaldavalt ja sõbralikult. Kuid Kalle on siiski veel kurb. Ta oleks tahtnud jääda tüdruku aseme kõrvale ja istuda ning valvata seal hommikuni. Nii suur tahtmine oleks tal teha midagi tüdruku heaks. Ta ei taha, et tänasel teineteise jälleleidmise ööl oleks nende vahel see sügav järv, see järv, mis peagu oleks peitnud Leida alatiseks oma põhjakasvudesse.

Kuid järv on nende vahel. Ja kui ei oleks järv, siis oleks midagi muud. Alati on midagi kahe inimese vahel. Mõnikord helladel hetkedel tundub, nagu pääseksime teineteisele üsna lähedale. Ja pääsemegi — üsna lähedale. Kuid me ei jõua kunagi teineteise juure.

Postkontoriülema elutoas suletakse aken.

„Kas sajab?“ küsib Leida tasa sõbralikult proualt.

„Jah. Vihma ongi vaja.“

Leida on väsinud. Ta suigahtab, kuid ärkab ikka ja ikka jälle. Igakord kui ta mõtleb Kallele, läbib teda õnnevärin. Hea poiss. Leida on veel liialt noor, et kaua kannatada möödunud päeva ras-

kete mälestuste all. Ta on leidnud esmakordselt elus sõbra ja see täidab nüüd uudse ainena kogu ta mõttemaailma.

Akna taga krabiseb järelejätmatult ja öö ei muutu päevaks nii ruttu kui eelmisel hommikul.

Esimesel vihmasel juunihommikul lamatakse suvitajate tubades kaua roidununa voodeis. Maainimesed vaid rõõmustavad: oli juba liialt palju päikest, põld vajas hädasti niiskust. Suvitaja aga on selline isemoodi hellitatud taim, kes tahaks vaid päikest ja päikest iga päev. Suvitaja pahandab, kui temale ei anta päikest siis, kui ta seda soovib. Juba esimesel vihmasel päeval meenub suvitajaile nende linnakodu.

Suvitustubades on niisugusel sajusel hommikul pisut jahe. Hele mässib enesele vaiba tihedamini ümber ja püüab veel natuke magada, kuid see ei õnnestu, sest Peeter köhib iga natukese aja järele. Nii ta köhib igal hommikul enne voodist tõusmist. Kui aga ümbrus pole täiesti rahulik, pole Helel kerge säilitada mõnusat pool-teadvusetut heaolu-tunnet. Aegamisi algab ta teadvus tööd ja imeline kahele poole kiskuv rahutus hakkab tükil ajal noort naist piinama. Midagi oleks nagu hästi lõppenud, kuid teisal nagu oleks miski kuidagi ripakile jäänud. Ah jaa, eilne päev. Rõõm elust, uuestileitud Peeter ja mõtted tulevikust, need on igaüks omaette väärtus. Üks areneb teisest ja kui milleski veab viltu, siis need kolm, või vähimalt üks neist kolmest, aitavad Hele üle raskeist momentidest. Milline on õigu-

poolest täna see „raske moment“? Poolunine naine tunneb, et kuskil on midagi, mis ei lase elu talle täiuslikuna paista, kuid äkki ei leia poolärkvel teadvus kõiki päevaküsimusi. Aga niipea kui Helele selgeks saab, milline on tänast päeva varjutav mure, ärkab ta täielikult. Tõepoolest, kusagil on midagi ripakil: Martiniga pole vahekord selgitatud. Muidugi pole see Hele asi, kuidas Martini käsi pärast eilset seiklust on käinud. Hele tõesti teab päris kindlasti, et Martin kui mees teda enam üldse ei huvita. Kui inimene ja koolivendki huvitab see argpüks teda vaevalt. Kuid Hele ei salli poolikuid ning lahendamatuid olukordi. Sellest seisukohast väljudes tahaks ta teada, mis oli Martini eilse kadumise põhjuseks. Miks ei tulnud ta Helet ja Leidat pärast õnnetust vaatama? Igasugused võõradki käisid. Ja Martin oli ometi üks sündmuse pealtnägijaid.

Hele ei taha Martinist mõtelda, see on ebamugav. Sajab. Mõni ruttav linnuke peatub mõneks minutiks katuseserva all ja siutsub ärritatult, nagu oleks tal tuua tähtsaid ning kiireloomulisi teateid.

Peetril kindlasti on kuskil valud, ta lamab voodis selili ja vaatab hädiselt lakke.

Tuba on kurvalt pimedavõitu, seinapaber tundub niiskena. Kärbsed on uimased, kuid seda tüütavamad. Igal hommikul on väljast kostnud mitmesuguseid hääli. Karjakelli, koerte haukumist, karjaplika puhtakõlalist laulu või järvel sõudjate mõlalööke. Kuid täna ainult korraks: siuts, siuts! ja siis jälle ühetooniline vihmakrabin. Linnakodus on niisuguseil vihmaseil hommikuil isegi mugav olla. Kuid

võõraste, lagedate seinte vahel hakkab suvitaja ebamäärast igatsust tundma. Tahaks jälle sõita. Vihmasel päeval on tore istuda rongis ja sõita pikka teed, ise lootes, et sihtjaamas vahest polegi enam sajune.

„Peeter, sõidame juba homme hommikul minema," ütleb Hele.

„Kui sa arvad," vastab Peeter ja on nähtavasti naise ettepanekuga vägagi nõus.

Nüüd kuuldub väljast pannipeksmist. Kutsutakse hommikueinele. Hele ja Peeter riietuvad kiirelt.

Teisedki suvitajad pole varem lauda jõudnud. Kõik on vist alles pannihäält kuuldes voodist välja hüpanud.

„Jah, see sajune ilm," ütleb minister esimesena ning kohe ruttavad teisedki tõendama, et niisugune sajune ilm on hoopis midagi erilist. Ministri pojad on pisut pahuras tujus. Neil oli tänaseks kavatsusel matk vaatetornini, kuid nüüd on see läinud „vett vedama". Poisid kõigutavad suure hooga jalgu laua all ega küsi sellest, kas mõni teinegi vahest tahaks oma jalgadele sama laua all natuke ruumi leida.

Minister kõneleb rahvuslikkusest ja rahvapärasusest ega pane oma poegade käitumist tähelegi. Kuna lauas igaühel omaette tooli pole, tuleb Helel jagada pinki vanemaga ministripoegadest. Poiss rabeleb sellise hoolega, et Hele tunneb end kõikuval istmel üsna ebakindlana. Ta ei taha täna avalikku pahameelt välja kutsuda ega poisilegi teiste ees häbi

teha. Seepärast ütleb ta suure mehe võsule tasa kõrva:

„Kui me niimoodi jalgu vibutame, võime kogemata kahvli kurku neelata."

Poisi jalad lakkavad pendeldamast. Hele saab jälle rahulikult süüa ja vastasistuv preili võib oma põlvede pärast muretu olla. Noorem poiss, nähes, et vend on taltsamaks muutunud, laseb oma jalgadel järjest väiksema hooga liikuda ja lõpuks koondub mõlema noore kangelase tähelepanu vaid taldrikul olevale.

Teised on juba hulga aega lauas istunud, kui ilmub proua Noora. Ta vabandab hilinemise pärast, ta olevat veel täna hommikulgi kannatanud eile saadud migreeni tagajärgede all.

Sellele ei oska keegi midagi erilist vastata, vist ei mõisteta, kuidas kõrvaline isik nii kaua kannatab mingi sündmuse tagajärjel, mille peategelased ammu on toibunud. Proua Noora on aga solvunud, et talle nii vähe tähelepanu osutatakse. Ta näib arvavat, et uppumisohus olijate häda pealtvaatajailegi tuleks maksa tublidusspreemiaid. Ikka jälle kõneldakse Helest ning Peetrist ja isegi tollest tähtsusetust plikast, kuid proua Noora ja ta pastorist poja kangelaslikkusest ei tee keegi juttu. Tuleks vist veidi avada mõistmatute silmi.

„Taevas, kuidas mul oli hirm, kui mu poeg pistis alevi poole jooksma," algab proua Noora enda tähtsuse selgitamist.

„Mis ta sinna jooksis?" küsib vanem ministri poegadest, endal suu putru täis.

Proua Noora ei suuda seekord varjata ilmset põlgust oma pilgus, kuigi teda kõnetab noormees „kõrgemast ringkonnast“.

„Muidugi jooksis ta abi tooma! Oli ometi tarvis inimesi, kes uppunud kuhugi kannaksid!“

Hele tõstab näo, mille ta langetas, kui algas jutt eilsetest sündmustest. Sinna siis kadus Martin! Temagi aitas oma viisil kaasa õnnetuse õnnelikule lõpule. Kuid miks ta hiljem ei tulnud neid vaatama?

„Väga tubli,“ ütleb minister ilma erilise innuta. Tema on niisugune haruldane mees, ta ei topi oma häid tegusid teistele nina alla ja talle ei meeldi ka, kui teised seda teevad. Tema arvab: tegu on tegu ja iga hea tegu on hindamise vääriline. Kuid mõnel juhul saab mõni hakkama nii suure teoga, et selle kõrvale ei sobi seada iga teenekest, mis seisab ainult kilomeetri-osa kiiresti mahajooksmises. Praegusel juhul minister nimelt arvab, et miks see kuulus võõraspoeg ja pastor ei ujunud ise uppujaid päästma. Proua Noora on juba üsna mitmel korral lauas toonitanud, et Martin olevat mitmel alal andekas, ta olevat üliõpilasajal mitmel aastal spordimeeskonnas ujumismeister olnud. Kas niisugusel noorel mehel polnuks kergem vette minna kui kuuekümneaastasel reumaatiliste jalgadega professoril? Mõni inimene tormab õnnetuskohalt minema ainult seepärast, et ta kardab sündmuse pealtnägijaks olla, ning abi kutsub niisugune ka esmajoones hirmus, et ta enese hingele ei jääks lasuma liialt suur patt.

Kuigi minister kui diplomaat ei ütle ühtki ettevaatamatut sõna, tunneb proua Noora siiski, et ta võõraspoeg Martin pole leidnud võimukandja poolehoidu. Daamile jääb see asjaolu esialgu arusaadamatuks. Martin on igal pool olnud teretulnud ja armastatud kaaslane. Ta on suutnud sulatada kõrgete kirikuisandate südameid ja istunud linnapeade ja maavanematega ühes lauas. Ühe teise ministriga on Martin isegi sinasõber — ühte korporatsiooni kuuluvuse tõttu. See on muidugi niisugune sinasõprus, mida kasutatakse vabalt ainult omavahelises õllelauas, ametlikel juhtudel see ei sobi. Kuid isegi seesugune sinasõprus on proua Noora arvates midagi suurt. Kuid siin istub minister, kes on kuulanud isegi eilset jutlust ega tee oma algatusel Martini tublidusest juttugi! Hele jälgib proua Noora ja ministri vahelist pinget vaikides ja mõistab asjaolusid üsna hästi. On inimesi, kes kunagi teineteise kõrvale ei sobi, nagu oleksid nad keemiliselt koosseisult teineteisele talumatud, nagu annaks nende kokkupuude reaktsiooni. Siin minister: tugev, terve, maamehelik. Sööb tublisti ja lihtsalt, kõneleb sellest, mida ta tõepoolest teeb, ja teeb seda, millest ta kõneleb. Kannab kodumaa riidest ülikonda, kui vähegi võimalik loobub kraest ja kõvakübarast, vihkab joominguid ja arvab, et pidusöökidel võiks läbi saada ka kaaviarita. Ei häbene oma karvaseid käsivarsi, armastab kodu ja perekonda ega pea peeneks ütelda: „Meil siin pole ju midagi, aga vot Pariisis, seal ..." Arvab, et värvimütsikandjad on iseteadvusetum osa meie rahvast, kes seisab Vene-Saksa endise kõrgema

seisuse välise hiilguse mõju all. Värvimütsi nähes ütleb minister eneses: Farbenpracht! ja kahetseb noort inimest, kel pole muid väärtusi enesest välja panna kui ainult värviline peakate ja kirju lint üle rinna.

Ning seal Martin: noor, kuid juba elatanud. Ööelust kurnatud, peenutsev, kui viibib seltskonnas, taltsutamatu juhtudel, kui ta loodab, et lugu mõnede inimeste omavaheliseks asjaks jääb. Usub, et iga sordi veini jaoks peab laual olema tingimata eriklaas, muidu pole võimalik jooma hakatagi. Kannab vaid inglise riidest ülikondi. Teab täpselt, kunas välismaal on „hooaeg", ja kõneleb naistest nagu teine inimene huvitavatest olevustest loomaaias.

Jah, mõnikord on inimesed nii paljudes pisiasjades üksteise vastandid, et pole võimalik leida niipaljugi ühist, et sellest moodustuks mingi kandepind vastastikusele talutavusele.

„Mina mõtlen," jatkab proua Noora protestitoonil, „et kes teab, kuidas selle tütarlapse päästmisega veel oleks läinud, kui minu võõraspoeg poleks joosnud alevist abi tooma."

Peeter teeb närvilise liigutuse. Nendest eilsetest asjadest ei peaks üldse enam kõneldama. Igatahes pole kena, et Noora Martini kahtlemata tunnustatavaid teeneid seltskonnale nii pealetükkivalt serveerib.

„Kes teab," pomiseb minister ja tõstab uue pudrusuutäie.

„Õhtul ta oli nii löödud, et ei tahtnud kedagi

näha ega kellegagi kõnelda..." ei taandu proua Noora enda poolt valitud kõneainest.

Hele vaatab jälle oma mehe esimesele naisele: niisiis Martin oli „löödud"?

Ning minister mõtleb: see vaene noor inimene oli löödud. Kuid Karsted istusid eile õhtul siin söögisaalis ega näinudki eriti tabatutena. Jah, värvipaela ja musta talaari all võib põksuda hoopis nõrgajõuline süda.

„Viimati jäi ta eilse põrutuse tagajärjel haigeks," ütleb Hele hoolitsevalt. Minister muigab. Peeter ei saa selle lause tagamõttest äkki aru, ta on parajasti mõtelnud midagi muud. Proua Noora ei mõista nalja.

„Noh, ega ta nüüd nii nõrgake ka ole..." vastab ta natuke ebakindlalt. Ta tahaks võõraspoja au kaitseks välja astuda, kuid ta ei tea praegu täpselt, kas Martinile oleks kasulikum olla tugeva tervisega või nõrkade närvidega noormees.

„Piim on täna vesine," ütleb vanem ministri poegadest. Tal on õigus. Toit toodi köögist läbi vihma söögisaali. Kuivade toitude kohal hoidis Irja küll vihmavarju, kuid jookidega ei tarvitanud pererahvas mingisuguseid kaitseabinõusid, vist põhimõttel: üks vedel kõik, kuipalju ta ikka vedelamaks saab minna! Küllap maarahvas teab, et linlased on harjunud jooma piima, mis toitainete sisalduvuselt vihmaveest palju ei erine.

„Mis me siis täna hakkame tegema?" küsib ministri noorem võsu. See on teema, mis huvitab teisigi lauasistujaid, välja arvatud proua Noora.

Tema muidugi tahaks, et kõneldaks tema Martinist. Kuid imelikul kombel on siia Lepaorule koondunud just seltskond, kellele sõna „pastor“ kuigi sügavat mõju ei avalda.

„Täna oleks tore kalapüüdmise ilm,“ arvab noorem poistest.

Täiskasvanud pole temaga just ühel arvamisel. Keegi neist pole nii suur loodusesõber, et tahaks sellise ilmaga end järvel leotada.

Kaks preilit tahaksid bridži mängida, kuid nad ei leia kaaslasi.

Nii ei leitagi lõpuks mingit ühist ettevõtet ja igaüks läheb jälle oma tuppa.

Sadu ei lakka ikka veel. Hele ja Peeter ei oska võõras kitsas toas midagi peale hakata. On harjutud lugedes istuma mugavail toolidel või võrkkiiges, nüüd ei osata harilikel istmeil või voodeil end kuidagi koduselt sisse seada. Hele vaatab taevast ja ütleb:

„Kas tead, Peeter, ma arvan, et võiksime selle Leida endile teenijaks võtta. Nii-kui-nii meil tuleks linnas abilist hakata otsima ja ega me sealt paremat leia. Tal ikka majapidamiskooli haridus ja muidu ka kena tüdruk.“

„Väga hea mõte,“ vastab Peeter, tehes suured, imestavad ja tunnustavad silmad, nagu oleks naine tõesti mingi harukordset andekust reetva avastuse teinud.

„Ma lähen vaatan, kuidas ta tervis on. Kõige parem oleks, kui võtaksime ta kohe homme endiga kaasa,“ arvab Hele.

„Kuidas sa selle vihmaga..." tahaks Peeter vaielda, kuid Hele on juba otsustanud.

„Küll ma saan, mis ma siingi teen..." Ja juba ta riietub, nöörib kalossid ning ütleb Peetrile nägemist. Niisugune on ta alati: kiiresti otsustatud, kiiresti täide viidud.

Kiiresti süüditud, kiiresti läbi põletud, kiiresti unustatud. Jah, kiiresti unustatud. Kui veel eile Hele vaatas rahutusega pastorimaja suunas, siis täna tunneb ta vaid kerget, küsivat ebamugavust, kui ta vaatab vihmast norus puudele, mis ümbritsevad kirikumõisa. Ta tahaks küll teada, mida teeb ja mõtleb Martin. See on ka kõik. Ta võiks minna ja küsida koolivenna meeleolu järele. Aga ta ei tee seda, ta on juba küllalt oma naiseliku uhkuse nõudeid Martini pärast vähendanud. Nüüd peab Martin tulema tema, Hele, juure. Kas ta tuleb? Miks ta õigupoolest peakski tulema? Mida oleks neil teineteisele ütelda?

Lombid maanteel on kohati nii suured, et Hele peab hüppeid tegema. Seejuures pritsib ta enese põlvini märjaks. Apteeker seisab akna juures ja naerab.

Kaupmees Rummel seisab ka akna juures, kuid Helet märgates tõmbub ta eemale. See mees on äkki väga diskreetseks muutunud, mõtleb Hele pilkavalt.

Toast, kus Leida oma asemel istub, kostab rõõmsat naeru. Suvitajate lapsed on tulnud Leidat lõbustama. Üheskoos õmmeldakse nukkudele kleite, proovitakse neid selga, naljatatakse sealjuures ja püütakse kurbi muljeid unustada.

Leida tervitab Helet häbeliku rõõmuga.

„Tervis on juba päris hea,“ ütleb ta. „Õhtupoolikul võin voodist välja tulla.“

„Siis homme võime sõita,“ vastab Hele.

„Sõita? Kuhu?“

„Pealinna esialgu.“

Leida punastab.

„Kas tahate mulle perenaiseks tulla?“ küsib Hele hoogsalt.

Möödub pisut aega, enne kui Leida vastab:

„Oo jaa!“ Seejuures näib ta väga õnnelikuna. Ta oligi just koha leidmise pärast mures, sest kaupmees Rummel teatas eile juhtunust kohe telefoniteel linna pojale ja see tegi korralduse, et Leidale teenistusleping kohe üles üteldaks. Sest ega üks lugupeetud ärimees Rummel või oma teenistuses pidada tüdrukut, kes asja ees teist taga kargab järve ja teeb nii oma pererahvale hirmsat häbi.

„Nojah, siis homme sõidame,“ ütleb Hele veel korra ja valmistub lahkuma, sest veranda ukse taga seisab Kalle, vihmamantel seljas, ja nagu häbeneb seda, et ta juba jälle seal on.

Hele patsutab poisile seltsimehelikult õlale ja lükkab ta üle ukse sisse, ise aga hakkab kodu poole ruttama. Ta kavatseb minna mööda järveäärset rada, läbi pargi. Kuid tee on porine ja libe, nagu ennustas pansioniperenaine. On karta, et mõnel allikakohal pori ulatub isegi üle kinniste kalosside. Seepärast pöördub Hele aegsasti ja läheb siiski läbi aleviku. Äkki meenub talle, et Peeter käskis poest toosi tikke tuua. Rummeli poodi ei taha Hele täna

minna, seepärast ei jää tal muud üle, kui astuda aleviku teise suurärisse: Kruusmanni kaubamajja.

„Tere," ütleb Hele sisse astudes.

Mõne aja pärast vaevub keegi vastata:

„Tere."

Leti taga seisab kolm inimest, kaks meest ja üks naine. Üks meestest vestleb kellegi maamehega. Teised kaks on tegevuseta.

„Kas ma võiksin saada kaks toosi tikke?" küsib Hele viisakalt.

„Võiksite küll," vastab leti taga seisev naine rahulikult.

„Palun," ütleb Hele ja jääb ootama. Kuid keegi ei mõtlegi talle tikke pakkuda. Hele istub akna alla pingile ja ootab veel tüki aega. Maamees tõstab lehmakette ega jõua otsusele, millist neist võtta. Teised leti taga seisjad vaatavad niisama pealt, ütlevad vahete-vahel mõne sõna sekka ka, kuid Helest ei tehta väljagi.

Lõpuks saab noorele naisele ootamisest küllalt, ta tõuseb ja astub sõna lausumata poest välja. Ta on nii vihane, et peagu tormab otsa teisele vihmavarju all ruttavale noorele naisele, postkontoriülema prouale.

Nad ulatavad teineteisele käed ja Hele küsib:

„Mis kombed teil siin kauplustes on?" ja jutustab oma tänase seikluse. Ta kaaslane naeratab heatahtlikult-nukralt ja sõnab:

„Siis te vist olete varemalt käinud Rummeli kaupluses."

„Seda küll," vastab Hele.

„Ega siin üks kauplus teise kaupluse kundele kaupa taha anda. Hakkasin ka alul Rummeli juures käima, aga kui ma kord sealt midagi ei saanud ja läksin seda Kruusmannilt otsima, siis nähvati seal: kas Lepaorul enam rohkem kauplusi ei olegi, et proua meile tuleb?"

Koos lähevad naised Rummeli kauplusse.

„Tohohh, elupäästjad tulevad mind ka vaatama!" räuskab Rummel mitte kõige armastusväärsemal toonil.

„Lubage kaks toosi tikke," kõlab Hele resoluutne hääl.

„Saab, saab, prouake," vastab Rummel ja paneb nõutud kauba letile. Ta tahaks vist veel midagi vaimukat ütelda, kuid kardab natuke linnaprouat.

Kui naised jälle seisavad kiviteel, ütleb postkontorülema proua Helele:

„Teie tõttu pääsesin minagi täna üsna kergelt. Küllap muidu oleks kaupmees mulle veel mõne märkuse teinud. Kahe aasta eest oli siin ka üks niisugune juhtum, et keegi noor inimene läks enesetapmise eesmärgil järve ja päästeti viimsel minutil. Toibutamine sündis tolgi korral meie korteris. Siis oli Remmel mulle õige kuri, ütles, et mis te korjate niisuguseid järvest välja, kes ise sinna kipuvad."

„Nende kippujatega on lugu harilikult niisugune, et niipea kui nad märkavad, et vesi on külm, kipuvad nad kohe tagasi maale. Ainult alati ei jätku neil endil enam küllaldaselt jõudu. Imelik, et niisuguseid kaheksateistkümne-aastasi, täiskasvanuist

hooletusse jäetuid, võidakse üldse milleski süüdistada!“

„Siin süüdistatakse igaüht, kes ei ela nii, nagu kõik teised elavad. Kui ma siia tulin, sain inimestega üsna hästi läbi, kuid esimesel suvel muutus olukord. Ja kõik ainult seepärast, et kandsin järvele minnes supelmantlit, mis nagu iga supelmantel eest vaheliti käib ja kõndimise juures jalgu mõnikord paista laseb. Inimesed hakkasid kohe kõnelema: me arvasime ikka, et see on korralik naisterahvas, aga see ju päris „niisugune“ ... Kõik ainult selle alasti põlve pärast, mis vilksatas, kui läksin seda mõndakümmet meetrit oma kodunt järveni.“

Hele noogutab mõistvalt. Ta taipab nüüd, miks pansioniperenaine ühel pealelõunal pomises: ma arvasin ikka, et need on korralikud naisterahvad, aga... Kolm preilit pildusid õuel palli, olles riietunud rannakleitidesse, mis jätsid selja vabaks. See oli perenaise arvates kindlasti tunnusmärk, mille järele neid daame võis arvata „mittekorralike“ liiki.

„Homme sõidate siis?“ küsib sõbralik proua.

„Jah, arvatavasti küll.“

„Kahju!“ ütleb sõbralik proua ja Hele tunneb, et see on südamest öeldud. Jälle tükike elavat välismaailma lahkub ja rahuldamatul noorel naisel on sellest kahju.

Kui Hele koju jõuab, on ta sukad märjad. Ta võtab need jalast, paneb perenaise kööki kuivama ja poeb ise voodisse. Tuba on jahe. Peeter köhib.

Linnakodus ei lähe õhk kunagi nii kõledaks ning vihmapäevi ei tunnegi, need mööduvad niisama kiiresti kui päikesepaistelisedki.

Peeter köhib jälle ja vaatab ise andekspaluvalt üle prillide naisele. Hele naeratab talle ja suleb silmad. Ta on väsinud. Ta magabki vist natuke, sest kui uksele koputatakse, kohkub ta nii, et ta süda hakkab kiiresti peksma.

Perenaine tuleb ja toob kirja.

„Ei tea, kunas see ukse vahele poetati. Ei kuulnud mina küll koputamist ega kellegi käimist ja kui mõne aja eest väljas käisin, polnud veel midagi. Ju see nüüdsama on toodud," seletab ta ja läheb tagasi oma toimetuste juure.

Peeter puhastab prille ja on väga erutatud. Kuid ta ei küsi midagi.

Kiri on kortsunud ja tint on vihmast kohati laiali uhutud.

Hele istub voodil ja loeb:

„Kümnel aastal ei näinud me teineteist ja nüüd oli see vaid kõige imelikum juhus, mille tõttu me jälle kohtusime. Elame alatiselt teine teises linnas ja võib-olla ei kohtu me enam kunagi. Nii olekski parim. Olen kindel, et Sa ei taha mind enam kohata. Ning minul pole julgust Sind jälle näha, ma ei suudaks taluda seda üleolevat-haletsevat ilmet, millega Sa mind tulevikus kohtled. Sa pead mind armetuks ja halvaks, ja seda ma olen. Pealeselle olen arg, sest ma ei julge Sulle enam silmi vaadata. Seni on mul häbematust küllalt olnud, kuid seni pole ma ka

kohanud sinutaolist naist. Naist, kes oleks sirgejooneline ja komplitseeritud ühtlasi.

Aususe küsimuses oled Sa ju alati piinlikult nõudlik olnud, seda tean juba vanadest aegadest. Seepärast taipasin juba eile õhtupoolel, et minu mäng Sinu juures on läbi. Kuna Sina nõuad, et mehe sõna olgu tõeline mehe sõna. Ma pole nii karme nõudmisi enam hulgal ajal kohanud. Olen harjunud sellega, et võin kõnelda suuri ja paljutähendavaid sõnu, ent kui on vaja tegusid, siis võin ütelda: kõik oli vaid nali. Naisi võidetakse ju ikka suurte tõotustega. Kõiki neid peab lubama eluaeg kätel kanda, nende pärast läbi tule ja vee minna, ja nii edasi. Naistele see meeldib, kuigi nad teavad, et ükski mees pärast pulmi enam naist kätel ei kanna ja et tulle või vette minnes on igaühele oma nahk kõige armsam. Sinuga on muidugi teisiti. Kui ma Sulle tõotasin, et ujun Sinu juure kas või läbi järve, siis olin kindel, et asjaolud minult kunagi niisugust kangelastegu ei nõua. Kui olen täiesti aus, siis pean tunnistama, et kui oleks tarvis olnud, siis oleksin Sinule suuri lubadusi annud veel kergemal käel kui mõnele teisele. Meile, meestele, näib alati, et abielus naiste juures on meil väljavaated paremad ning kohustused ühtlasi kergemad. Meie lugu arenes nii kiiresti, et mul polnud aega eneses selgusele jõuda, et Sinu juures tulnuks kasutada vähem kulunud vallutamistrikke. Võib-olla poleks siis kogu lugu lõppenud sellise fiaskoga minu poolel. Sul ei tarvitse häbeneda ega salata, et Sa peagu olid minu mõju alla sattumas. Arvestades Sinu seisukorda, pole see mingi ime, ega ole see

peagu-võit minule eriti suureks auks. Mul on ainult pööraselt kahju, et ma Sinu juures lugupidamise olen kaotanud. Ainuke, millega ma loodan veel lühikeseks ajakski Su tähelepanu köita, on see, et ma selles kirjas Sinu vastu aus olen. Tean, et enamik teisi naisi peaks sellist ausust tooruseks, kuid Sina oskad seda hinnata.

Nüüd, kus ma tean, et Sa viimaste päevade kergest palavikust oled paranenud, võin ma ütelda, et mul olid Sinuga kõige inetumad ja alatumad kavatsused. Tahtsin Sind teha oma ajutiseks Lepaoru-armsamaks, suvevõiduks, huvitavaks vahepalaks. Seda juba siis, kui ma Sind väikelinna perroonil nägin. Sinu rühti on ikka enam tekkinud seda trotslikku iseseisvust, mis mehi ärritab ja vallutama õhutab. Mul polnud kuigi raske endki mõne päeva jooksul uskuma panna, et olin Sinusse saatuslikult armunud. Olen ju hästi treenitud. Kui paljudel kordadel olen teinud tuliseid armuavaldusi pärast esimest tantsu kauni daamiga. Ja need daamid! Nad naeravad ja ütlevad, et nad sind ei usu. Kuid usuvad siiski ega unusta su petlikke sõnu nii pea. Nad kukuvad sulle mõnikord kaela enne kui sa seda ootad ja muudavad seikluse enneaegu ebahuvitavaks. Ning ühtlasi rikuvad nad mehi. Kas Sa tead, Hele, et meie, mehed, siuname nii väga uhkeid naisi, kuid me hindame neid. Aga mõnel meist ei õnnestu eluajal kohata naist, kes oleks nii uhke, et oleks väärt abielunaine olema. Ning seda uhket naist otsides me seikleme nii paljude harilike mehenäljaste olevustega, kes esimesel momendil näivad daamidena, kuid kes esimeste

meelituste järele ohkavad: „Igavesti sinu!“ Kas Sa tead, Hele, miks paljud mehed ei abiellu? Nad pole leidnud uhket naist. Sellele mõteldes olen väga kurb, et me nüüd lahkume, sest kui ma oleksin suutnud enda isikut Sinu juures küllalt kõrgel hoida, oleks minust Sinu abiga võib-olla saanud ausam ja toredam inimene. Kuid nüüd Sa mind muidugi enam ei aita. Kuigi mu kavatsused Sinuga ei ulatunud esialgu kuigi kaugele, mõtlesin mõnikord sellele ajale, kus Sa jälle võiksid vaba olla. Arvasin, et abielu Su praeguse mehega on Sulle ainult hüppelauaks karjääri teel. Kuid pärast eile juhtunut tean, et nüüd Sa enam oma vana meest maha ei jäta. Tänulik oled Sa alati osanud olla, ja nüüd võlgned Sa ju talle oma elu.

Võib-olla Sa loed ja muigad: milleks nii palju sõnu? Armas Hele, tahan, et Sa mõistaksid, et ma pole mitte halb, vaid rikutud. Kui mulle mu ebakorrektsusi meenutatakse. siis oskan enese üle ka kohut mõista. Kuid on vähe sellest, et ma harukordadel ise ennast arvustan või et veel mõni üksik isik seda teeb. Kogu ümbruskond peaks minusuguse mehe hukka mõistma. Kuid seda ei ole tehtud. Vanematele olin ma ainus, hellitatud poeg, keda ei tohitud koolis nurka seismagi panna, kohe oli ema direktori jutul. Noore tudengina olin igal pool esimene, kuna mul oli välimust, korralik riietus ja raha. Koha pärast pole mul vaja olnud vaeva näha. Korporatsiooni vilistlased korraldasid kõik. Koha säilitamiseks pole mul vaja olnud vaeva näha, selle eest hoolitsevad koguduse naised. Olen igal pool soosingus,

nagu öeldakse. Nii olengi ajajooksul kaotanud vajaduse ausa, otsekohese võitluse järele. Paljudel mu noorematel kolleegidel pole kerge, neil tuleb koguduse poolehoiu pärast võidelda ning muret tunda. Minul seda pole tarvis. Nad jumaldavad mind niigi. Raskemaks võib mu olukord muutuda siis, kui abiellun ja mu naine pole koguduse maitse järele. Seda pole õigupoolest ükski naine, sest kui ma ühe eide tütre võtan, siis pean teise oma võtmata jätma, ja see teine pole muidugi rahul. Seepärast on noorele pastorile parem, kui ta enese enne hästi kohale sisse sööb ja alles siis abiellub.

Sul on vist halb lugeda, kui jõhkralt arvestaja ma olen. Võib-olla pole Sa mind nii halvaks pidanudki. Sina oled kunstnik, Sinu jõud tuleb seestpoolt. Mina olen kõrgema võimu esindaja maa peal ja minu jõud peitub välistes võtetes, sest vaimuga pole minu ametit kandjail praegusel ajal enam kuigi palju tegemist. Meie, kes me teisi headusele ja armastusele õpetame, nääkleme omavahel võimu ja tühisemategi asjade pärast, otsime lambaid, kes rohkem raha maksaksid, ja hingede arstimiseks pole meil muid abinõusid kui ainult sõnad, millesse me isegi ei usu. Hingearstiks ei saa õppida, seda ei saa olla ameti poolest. Selleks peab inimene omama sisemisi varandusi. Kui ma esimesel ülikooli semestril õppisin inimese anatoomiat, siis tundus mulle, et tean selgesti, mille poole püüan. Teadsin, mis on inimene ja armastus inimese vastu. Kuid nüüd, kus mul aastate viisi on tulnud supelda sõnades „ligimene ja ligimesearmastus“, pole mulle enam nii selge, kus

algab tõeline inimesearmastus ja kus lõpeb kombinatsioon, mis on vajaline enesele suurema hiilguse saavutamiseks.

Nii on minuga, Hele. Nii ausalt pole ma vist veel kunagi pihtinud. Pole kohanud inimest, kes sellest olnuks huvitatud ja kes seda tõsiselt oleks võtnud. Tean, Sina oled mu kirja lugedes tõsine. Sa ei naera enne, kui Sa kindlasti tead, et asi on naeruväärne. Seda ta pole. Asi on kurb. Ütle Sina, mis päästaks mind?

Sõidan täna pealelõunal autoga minema. Ma ei taha jääda homseni, sest, nagu kuuldub, kavatsed siis sõita Sina. Tahan vältida meie kohtumist.

Mõtle järele, enne kui minust kõige halvemat arvad.

Tervitades

Martin."

Peeter on juba väga närviline. Hele tunneb seda, kuigi ta ei vaata mehe poole, sest ohates laseb ta enese voodile pikali ja suleb silmad. Ta teab, et ta praegu on näost kohutavalt punane, sest tal on väga häbi. Ta tundis ju ebasiirust Martini sõnades, aga kui vähe puudus, et ta oleks noormehe armutunnetesse hakanud uskuma! Tema, Hele, oma suurte nõuetega, oleks võinud saada vaheldust vajavate füüsiliste tunnete rahuldajaks. Tema, kes mõnele võib-olla üsna süütule kolleegile andis kõrvakiilu, kui see oma kätele liialt vaba voli andis! Suvel, vabas looduses, on vist kergem inimest tunneteasjus petta, mõtleb Hele. Salongimiljöös vaatab naine mehe lä-

henemiskatsetele hoopis kainemalt... Martin ütleb, ta pihtivat ausalt... Ta ei tarvita ühtki päheõpitud väljendustest, ta kirjutab sentimentaalsuseta, kuid aus pole ta siiski, ta liialdab nüüd vastupidises suunas... Püüus suure aususega Helelt andestust võita, kirjeldab ta ennast ja oma ametit läbi mustade prillide vaadatuna... Ta on harjunud alati nii palju sõnu tegema... ja mida rohkem sõnu, seda rohkem ebatõtt...

Peeter ei suuda enam ootamist taluda. Ta hakkab toas edas-tagasi kõndima. Temal on ometi õigus saada teada, kellelt ta naine kirju saab ja mida need kirjad sisaldavad. Eriti siin Lepaorus, kus Helel pole väljaspool pansioni tuttavaid, kes võiksid kirjutada. Välja arvatud see koolivend, kelle puhtseltsimehelikes tundeis naise vastu Peeter on hakanud tublisti kahtlema — tänu oma esimese naise, proua Noora, heatahtlikele taganttõukeile.

Kas Hele peab oma häbi asetama Peetri ette? Kas Peeter mõistaks asja põhjani, kas ta ei satuks vihahoogu? Kas ta, lugedes Martini häbematult liialdatud enesepaljastust, ei hakkaks veel rohkem kahtlustama iga meesolevust, kes Hele lähedusse satub? Hele teab, mida on vaja teha kodurahu huvides.

Ta asetab kirja voodiservale, nii et Peeter võiks selle võtta, kui ta tahaks. Ise aga ütleb ükskõikselt:

„See mu koolivend sõidab täna minema. Ta ei saa enam aega meid jumalaga jätma tulla, seepärast kirjutab. Tervitab sind ka.“

Peeter on selline, et kui ta mõne naisele saabuva kirja vastu armukadedat huvi tunneb ja kui Hele selle kirja talle lugemiseks kättesaadavaks teeb, siis Peeter seda kirja ei loe. Kuigi ta praeguselgi juhul teab, et nii pikk kiri ei või sisaldada vaid lihtsat viisakus-jumalagajättu, ei võta ta siiski kirja voodiservalt, vaid vaatleb ainult pisut aega oma naise ilmet, mis polegi enam eriti rahutukstegev. Hele oskab enese üle valitseda. Ta pole enam plika ja tänane pole esimene pettumus ta elus.

On aeg lõunale minna. Sadu on juba üsna hõredaks jäänud, kuid päikest pole lootagi. Maksi kõnnib ettevaatlikult lompe vältides ümber maja ja näib olevat häiritud asjaolust, et vihm on maha pesnud mõningad tuttavad lõhnad majanurkadelt. Miki oma nooruses ei oma veel selliseid kõrgemaid huve, tema otsib lõunaleilmujate varbaid. Kuid täna on kõigil sukad jalas, sest päev on jahe. Miki muutub peagu vihaseks. Andke mulle varbaid! näib olevat ta ainus huvi. Ning kuna suvitajate juures täna sel alal midagi pole saavutada, tormab kutsikas Maksi kallale ja haarab suhu selle käpa. Maksi vaatab üleolevalt teise nooruslikku tuhinat, raputab enese lahti, aevastab korra ja teeb veel ühe uuriva ringi ümber maja.

Lõunalauas on päevakangelane jälle proua Noora. Täna seetõttu, et ta hakkab ära sõitma. See on ta viimne sööming Lepaorul.

„Martinil tuli ette midagi väga kiiret,“ seletab proua, „seepärast pole tal võimalik homseni jääda. Niisuguse ilmaga pole siin ka midagi teha, seepärast sõidan minagi minema.“

„Väga kahju!“ sõnavad Hermann ja Dorothea ühel ajal. Nemad on ainukesed tõeliselt viisakad inimesed siin laudkonnas.

Peeter tahab olla suuremeelne.

„Võiksime homme kõik koos sõita,“ ütleb ta.

„Seda mõtlesin minagi, kuid Martinil on väga kiire,“ vastab proua Noora.

„Jah, ega ta elukutse võimalda enese huvide eest hoolitsemist,“ ütleb Hele oma poolt hea sõna. Proua Noora on talle selle eest tänulik. Ometi üks, kes oskab ta võõraspoja teeneid hinnata.

„Jah, see on päris hea, et teda siia koguduse peale ei valitud. Suur kogudus, poiss oleks enese tööga ära tapnud. Ta võtab ju kõiki kohustusi nii hirmus tõsiselt!“ kaebab hoolitsev kasuema.

„Näe, toonekurg!“ kisab noorem ministri poeg.

Tõepoolest: suur kurg lendab akna eest mööda ja suundub järvele.

Pärast lõunasööki jätab proua Noora kõik lauakaaslased kättpidi jumalaga. Ta silmad on läikivamad kui harilikult, ta on ülitundlik igasuguste lahkumiste suhtes. Eriti kaua pigistab ta ministri kätt ja ütleb, ta lootvat, et nad peagi jälle kohtuvad. Minister ütleb, ta lootvat just sama.

Vihm on lakanud. Hele ei taha enam tuppa jääda, ta tahab natuke alevi vahel kõndida. Parki ja metsa ei saa minna, on liialt porine.

„Tulen kaasa,“ sõnab Peeter.

Hele kõhkleb hetkeks, kuid vastab siis:

„Tule!“

Ja nad lähevad kiviteele ja kõnnivad suunas, millises nad homme kavatsevad sõita.

Üks auto tuleb alevikust. Ta sõidab libeda tee tõttu aeglaselt ja ettevaatlikult.

Helele tundub, nagu tuksuks ta süda liialt tugevalt. Nüüd on auto nende kohal. Nüüd on ta möödas. Üks käsi lehvitab auto tagumise akna juures. Hele viipab paar korda nõrgalt, ebakindlalt. Naeratamine ei õnnestu.

Ning äkki ütleb ta:

„Pöördume nüüd tagasi."

Kiirel käigul kõnnivad nad teises suunas. Postkontori läheduses ilmub kuskilt nende juure seiklushimuline Maksi ja ootab midagi visatavat. Peeter võtab maast porise kivi ja viskab selle noorusliku hooga kaugele.

Nüüd avastab Hele, et ta saab jälle naerda.

Varahommikul aitab Irja Karstede kohvrid postkontori juure viia. Leida on juba valmis ja istub oodates asutuse ees pingil. Ilm on pilvine ja niiske, just kohane suvituskohast lahkumiseks.

Kiviteel kolisevad vankrid, maamehed tulevad piimaga. Postkontoriülem tühjendab postkasti ja asutuse õues kireb pealetükkivalt kukk.

Varsti jõuab pärale ka omnibus. Hele ja Peeter ronivad sisse. Leida viivitab ja vaatab otsivalt ringi, alles siis järgneb oma uutele leivavanematele.

Hele asetub Peetri kõrvale ja tunneb end kuidagi eriti kindlana. Jälle oma koju, oma hea elukaaslase hoole all, vastu uuele rohkele tööle, vabanenuna rahutukstegevast palavikust ja valeillusioonidest! Kõige

tähtsam inimese elus on töö ... ja et oleks keegi, kes sinu eest hoolitseb. Tegudega, mitte ainult sõnadega ... Hea on eneses veel kord korrutada seda vana elutarkust, mis kippus ununema mööduvas suveseikluses.

Bussijuht käivitab mootori. Samal ajal jõuab veel keegi postkontori juure: Kalle.

„Kui linna tagasi jõuate, siis tulge kindlasti meid vaatama," saab Hele talle veel hüüda ja juba liigubki sõiduk. Leida lehvitab arglikult ja vaatab siis tänulikult Helele. Hele naeratab. Tema ju mõistab neid noorte inimeste asju.

Mäest üles, mäest alla, mööda ühest järvest ja teisest, siis algab tasane tee. Ning juba paistab raudtee, mida kaudu sõidetakse koju tagasi.

50,–